

T.C

BİNGÖL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

**ÇOCUKLUK SOSYOLOJİSİ BAĞLAMINDA EBEVEYN ÇOCUK
İLİŞKİLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ**

Yeliz AÇAR AYDIN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman

Doç. Dr. Mehmet YAZICI

Bingöl-2024

T.C
BİNGÖL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

ÇOCUKLUK SOSYOLOJİSİ BAĞLAMINDA EBEVEYN ÇOCUK
İLİŞKİLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Yeliz AÇAR AYDIN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Doç. Dr. Mehmet YAZICI

Bingöl-2024

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	III
BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ	V
TEZ KABUL VE ONAY	VI
ÖNSÖZ	VII
ÖZET	VIII
TABLO LİSTESİ	X
GİRİŞ.....	1
1. KAVRAMSAL ve KURAMSAL ÇERÇEVE.....	4
1.1. Çocuk Kavramı ve Çocukluk Anlayışı.....	4
1.2. Tarihsel Süreçte Çocukluk ve Değişimi	6
1.3. Edilgen Çocuktan Etken Çocuğa; Çocukluk Sosyolojisi ve Gelişimi.....	10
1.4. Çocukluğa Dair Kuramsal Yaklaşımlar	16
1.5. Toplumsal Bir Kurum Olarak Aile.....	22
1.6. Aile Kurumuna Kuramsal Bakış	28
1.7. Modernliğin İfşası; Aile ve Çocuk	31
2. ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ	37
2.1. Araştırmanın Kapsam ve Amacı	37
2.2. Araştırmanın Problemi	38
2.3. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi	39
2.4. Araştırmanın Veri Toplama Tekniği	40
2.5. Araştırma Verilerinin Analizi.....	41
3. BULGULAR VE BULGULARIN YORUMLANMASI.....	43
3.1. Ebeveyn Görüşlerinin İncelenmesi	43
3.2. Ebeveynlerin Demografik Özellikleri	43
3.3. Ebeveynlerin Çocukluk Algıları.....	45
3.4. Aileye Yönelik Değerlendirmeler	57
3.5. Zamansız Ebeveyn	61
3.6. Denetim Odağı Korku ve Risk	67
3.7. Çocuk Görüşlerinin İncelenmesi	72
3.8. Çocuk Katılımcıların Demografik Özellikleri.....	72

3.9. Büyümek.....	74
3.10. Çocuk Olmak.....	77
3.11. Çocukların Gözünden Aile.....	82
SONUÇ	89
KAYNAKÇA	98
ÖZGEÇMİŞ	110

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Yüksek Lisans tezi olarak hazırladığım [Çocukluk Sosyolojisi Bağlamında Ebeveyn Çocuk İlişkilerinin Değerlendirilmesi] adlı çalışmanın öneri aşamasından sonuçlanmasına kadar geçen süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyduğumu, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu ayrıca Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu tarafından izin aldığımı 04.12.2023 tarihli 33117789/044/132139 sayılı yazı ile beyan ederim.

... / ... /2024

Yeliz Açar Aydın

TEZ KABUL VE ONAY

BİNGÖL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

[Yeliz Açar Aydın] tarafından hazırlanan *[Çocukluk Sosyolojisi Bağlamında Ebeveyn Çocuk İlişkilerinin Değerlendirilmesi]* başlıklı bu çalışma, *[22.01.2024]* tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonucunda *[oybirliği/oy çokluğuyla]* başarılı bulunarak jürimiz tarafından *[Sosyoloji]* Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ (Unvanı, Adı ve Soyadı)

Başkan	:	İmza: .....
Danışman	:	İmza: .....
Üye	:	İmza: .....

ONAY

Bu Tez, Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun ....../....../202.. tarih ve ..... sayılı oturumunda belirlenen jüri tarafından kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Nebi BUTASIM

Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Çocukluk Sosyolojisi Bağlamında Ebeveyn Çocuk İlişkilerinin Değerlendirilmesi başlıklı çalışmanın konusu, ebeveyn çocuk ilişkilerinin incelenmesidir.

Bu çalışmanın hazırlanmasında yardımlarını esirgemeyen danışman hocam Doç. Dr. Mehmet YAZICI' ya; tezin yazım aşamasında manevi desteklerinden dolayı sevgili hocam Dr. Muhterem UYSAL' a teşekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim. Tezimin şekillenmesinde ve veri toplama sürecinde yardımlarını esirgemeyen meslektaşım Seher BUTASIM' a teşekkür ederim. Çalışmamı tamamlamam konusunda bana yardımcı olan fazlasıyla kahrımı çeken, desteklerini her an hissettiren anneme, kardeşime, eşime ve oğluma teşekkür ederim.

ÖZET

Tezin Başlığı: Çocukluk Sosyolojisi Bağlamında Ebeveyn Çocuk İlişkilerinin Değerlendirilmesi
Tezin Yazarı: Yeliz Açar Aydın
Danışman: Doç. Dr. Mehmet Yazıcı
Anabilim Dalı: Sosyoloji
Bilim Dalı: Sosyoloji
Kabul Tarihi: 22.01.2024
Sayfa Sayısı : 6 (ön kısım) +126 (tez)
Çocuk, doğumla başlayan ve 18 yaşa kadar süren bir süreç olarak tanımlanmaktadır. Nitekim çocuk kavramı, ilk incelemelerde bir yaş kategorisini temsil ederken sonraki süreçte toplumsal olarak incelenmeye başlanmıştır. Biyolojik bir varlık olmasıyla birlikte çocuk, sosyal bir canlıdır. Çocuk ve çocukluk anlayışı birbiri yerine kullanılan kavramlar olmasıyla birlikte farklılık taşımaktadır. Çocukluk anlayışı bulunduğu coğrafyanın ya da bölgenin sosyal, kültürel ve ekonomik izlerini barındırmaktadır. Çocuk ve çocukluk kavramına yaklaşımlar tarihsel süreç içerisinde değişime uğramıştır. Nitekim bu değişimler çocuk kavramının etken bir nitelik kazanmasına sebebiyet vermiştir. Toplumsal değişimler ile birlikte çocuk kavramı, aile ve değişen ilişki biçimleri ile sosyolojik olarak incelenmeyi gerekli kılmaktadır. Çocuk, genelinde toplum özelinde ise aile ve ebeveyn için önem taşımaktadır. Bu amaçla çocukluk kavramının sosyolojik olarak incelenmesi ve günümüz çocukluk anlayışının nasıl olduğunu anlamak hedeflenmektedir. Günümüzde aile yapılanmalarının çocuk merkezli olmasıyla birlikte ebeveynlerin yoğun iş saatleri ve teknolojik gelişmeler gibi faktörlerden kaynaklı aile ilişkilerinde değişimler yaşanmaktadır. Bundan dolayı bu çalışmada, “Ebeveyn çocuk ilişkisinde zaman kavramı nasıl değerlendirilmektedir?” sorusuna yanıt aranmıştır. Bu amaçla ebeveynlerin ve çocukların, çocukluk algıları, günümüz aile yapısı ve ilişkileri, ne kadar zaman geçirdikleri analiz edilmeye çalışılmıştır. Araştırmada, yarı yapılandırılmış görüşme tekniğinden yararlanılarak araştırmanın amaca yönelik olması sağlanmış ve içerik analizi yapılmıştır. Değerlendirmeler sonucunda ebeveynler ve çocuklar birlikte kısıtlı zaman geçirdikleri yönünde yanıtlar vermişlerdir. Geçirilen süre ortak paylaşımları içeren yemek yeme, televizyon izleme gibi faaliyetler çerçevesinde açıklanmıştır. Hane üyeleri arasındaki ilişkilerin dijital aygıtların yaygınlaşması ile birlikte yapaylaştığı sonucuna ulaşılmıştır.
Anahtar Kelimeler: Aile, Çocuk, Ebeveyn, Çocukluk Sosyolojisi, Toplumsal Değişim

ABSTRACT

Title of the Thesis: Çocukluk Sosyolojisi Bağlamında Ebeveyn Çocuk İlişkilerinin Değerlendirilmesi
Author: Yeliz Açar Aydın
Supervisor : Doç. Dr. Mehmet Yazıcı
Department: Sociology
Sub-field: Sociology
Date: 22.01.2024
Sayfa Sayısı : 6(ön kısım) +126 (tez)
Childhood is defined as a process that begins with birth and continues until the age of 18. As a matter of fact, while the concept of child represented an age category in the first studies, it began to be examined socially in the following period. Although the child is a biological being, he is a social creature. Although the concepts of child and childhood are used interchangeably, they differ. The understanding of childhood contains the social, cultural and economic traces of the geography or region in which it is located. Approaches to the concept of children and childhood have changed throughout the historical process. As a matter of fact, these changes have caused the concept of child to gain an active character. Every period is of great importance for the child, society and family institution. Along with social changes, the concept of child, family and changing relationship styles require sociological examination. The child is important for society in general and for the family and parents in particular. For this purpose, it is aimed to examine the concept of childhood sociologically and to understand what today's understanding of childhood is like. Nowadays, family structures are child-centered, and there are changes in family relations due to factors such as parents' busy working hours and technological developments. Therefore, in this study, "How is the concept of time evaluated in the parent-child relationship?" The answer to the question has been sought. For this purpose, parents' and children's perceptions of childhood, today's family structure and relationships, and how much time they spend were tried to be analyzed. In the research, semi-structured interview technique was used to ensure that the research was purposeful and content analysis was conducted. As a result of the evaluations, parents and children responded that they spent limited time together. The time spent was explained within the framework of shared activities such as eating and watching television.
Keywords: Family, Child, Parent, Childhood Sociology, Social Change

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Geleneksel Çocukluk Sosyolojisi ve Yeni Çocukluk Sosyolojisine İlişkin Bir Karşılaştırma	14
Tablo 2: Sosyalleşme	16
Tablo 3 :Teorilerin Sınıflandırılması	17
Tablo 4: Teorilere Genel Bakış	18
Tablo 5:Tük, Temel Doğurganlık Göstergeleri, 2001-2022	28
Tablo 6: Ebeveyn Görüşlerinin İncelenmesi.....	43
Tablo 7: Demografik Tablo.....	44
Tablo 8: Ebeveynlerde Çocuk Algısı	46
Tablo 9:Çocuklukla İlgili Temalar Ve Kategoriler	72
Tablo 10:Çocuk Katılımcıların Demografik Özellikleri	73
Tablo 11: Çocukların Çocukluk Algıları.....	78
Tablo 12: Çocuklarda Aile Algısı	83

GİRİŞ

Çocukluk, sadece biyolojik bir kategori değildir. Nitekim biyolojik bir kategori olmamakla birlikte toplumsal bir imgedir. Tarihsel süreç içerisinde sosyal, kültürel ve ekonomik olarak farklılaşmış ve kavramsallaştırılmıştır. Tüm bölgeleri kapsayan bir çocukluk anlayışından bahsedilmemektedir. Çocukluk anlayışı, toplumdan topluma hatta bölge içerisinde bile farklılaşabilmektedir. Her dönemde çocukluk vardır. Nitekim çocukluk anlayışları değişiklik taşımaktadır. Çocukluk yaşam evresinin bir dönemini temsil ederken, çocukluk anlayışı ise sosyo-kültürel bir kavramdır. Bundan dolayı çocukluk anlayışı, toplumsal değerlere, kodlara göre belirlenmektedir. Günümüzdeki çocukluk anlayışı daha doğrusu keşif veya inşası modernliğin sonucu olarak görülmektedir. Modernliğin inşası olarak çocukluluğun tarihsel süreçte olup olmadığı ve fail yapı içerisindeki niteliği araştırılmaya başlanmıştır. Sosyoloji temelli çalışmalarda çocukluğun inşa edildiği vurgulanmaktadır. Sosyoloji çalışmaları çocukluk bağlamında sosyalleşme teorileri ile şekillenmiş ve ayrı bir disiplin olarak incelenmeye başlanmıştır.

Çocuk, sosyolojik olarak ilk dönem çalışmalarında aile kurumu içinde değerlendirilmiş sonraki süreçte sosyolojinin alt dalı olmuştur. Bu bağlamda incelendiğinde değişim sürecinden etkilenen çocuk ve aile kurumu incelenmeye değer görülmüştür. Çocuk, toplumu oluşturan aile kurumunun önemli bileşenlerinden biridir. Ailenin devamı için çocuk önem teşkil etmektedir. Değişen toplumsal yapı ile beraber yeni çocukluk ve ebeveynlik biçimleri görülmekte ve araştırmalara konu olmaktadır. Bundan ötürü sosyal bilimlerde çocuk ve ebeveyn çalışmaları literatürde yer almaktadır. Çocukluk üzerine yapılan çalışmaların odak noktası tarihsel süreç içerisindeki değişimi ve gelişimi olmuştur. Yapılan çalışmalar ebeveyn hegemonyasıyla yapılmış çocuklar edilgen konumda olmuştur. Çalışmamızda ise ebeveyn ve çocuk görüşlerine yer verilmiştir. Ayrıca aile bireylerinin yoğun çalışma saatleri, çalışma saati sonrası aktiviteleri, aile içi ortak zamanları konu alınmış ve ebeveynler ile çocukların birlikteliklerini anlamlandırdıkları saptanmaya çalışılmıştır. Modern toplumsal hayatta ebeveynlerin çocuklarıyla birlikte zaman geçirmeleri farklı sebeplerden dolayı az olması çocuk ile kurulan duygusal bağ ilişkisine zarar verebilmektedir. Ailede bireyler sadece akşam saatlerinde bir araya

gelebilmektedirler. Ancak akşam saatlerini, aile bireylerinin birlikte değerlendirmemesi incelenmeye değer görülmüştür. Çünkü aynı ortamda bulunan fakat iletişim kurmadan yaşayan aile bireylerinin varlığı ortaya çıkmaktadır. Geleneksel dönem ile modern dönemi kıyasladığımızda bu durumun nedeni başlarda kitle iletişim araçlarına bağımlılık iken günümüzde ise internet bağımlılığı görülmektedir (Güleç, 2018). Ebeveyn ile gerekli duygusal bağı kuramayan çocuklar, duygusal boşluklarını farklı yollarla farklı alanlarda gidermeye çalışmaktadırlar. Çocuklar nesnelerle iletişimlerini güçlendirme eğilimi gösterebilmekte; bu nesnelerde genellikle teknolojik cihazlar olmaktadır. Bu nesnelere eğilim sonucu teknolojik cihazlar aracılığıyla kurulan güçlü bağ, çocukların teknolojik cihazlarla sürekli temas halinde olmalarına neden olabilmektedir (Baloğlu, 2018). Bundan dolayı ebeveyn ve çocuk ilişkileri zayıflamaya başlamıştır. Ebeveynlerin ikisinin de çalışmasıyla beraber çocukların duygusal doyuma ulaşamadıkları ve bu duygusal doyumu gerçekleştiremeyen ebeveynlerin ise maddesel yönlerle haz oluşturmaya çalıştıkları görülmektedir. Bütün bu ilişki biçimleri ve günümüz çocukluk anlayışının çocuklar ve ebeveynler tarafından nasıl anlamlandırıldıkları incelenmeye çalışılmıştır. Çocuk ve aile çalışmaları multidisipliner bir özellik taşımasından kaynaklı öncelikle literatür taraması yapılmış ve araştırma taslağı hazırlanmıştır.

Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın birinci bölümünde çocukluk sosyolojisi ve aile kurumu ile ilgili literatür taraması sonucu kavramsal ve kuramsal boyut açıklanmaya çalışılmıştır. Çalışmanın kavramsal ve kuramsal boyutu iki aşamadan oluşmaktadır. İlk aşamada çocuk ve çocukluk anlayışı arasındaki farka değinilerek çocukluk sosyolojisinin temelleri ve çocuğa yaklaşım teorik açıklanmıştır. İkinci aşamada ise aile kurumu teorik olarak açıklanmış ve çocuk ebeveyn ilişkisi açıklanmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümde araştırmanın metodolojisi ile ilgili bilgiler yer almaktadır. Ebeveynler ve çocukların bakış açısıyla çocukluk ve aile kavramlarının ne ifade ettiği ve ebeveyn çocuk ilişkilerinin nasıl olduğu çalışmamızın problemini oluşturmaktadır. “Ebeveynler çocukları ile nasıl zaman geçirmektedirler?” sorusundan hareketle metodolojik tasarım hazırlanmıştır.

Araştırmanın üçüncü yani son bölümünde saha araştırması sonucunda elde edilen bulguların analizini içermektedir. 15 ebeveyn ve 15 çocuk katılımcıdan oluşan nitel araştırma yöntem ve teknikleri doğrultusunda verilere ulaşılmıştır. Verilerin analizinde katılımcılara sırasıyla kodlar verilmiştir. Ebeveynler ile görüşülürken cinsiyet temel alınarak erkekler (E) kadınlar ise (K) ile kodlama yapılmıştır. Çocuklar ise (Ç) olarak kodlanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. KAVRAMSAL ve KURAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde tezin ana hatlarını çizen çocuk, çocukluk ve çocukluk sosyolojisi kavramları açıklanmaya çalışılacaktır. Kavramlar açıklanırken mevcut literatürden faydalanılmış tarihsel, sosyal ve farklı disiplinlerin bakış açıları dikkate alınarak açıklanmıştır.

1.1. Çocuk Kavramı ve Çocukluk Anlayışı

Çocukluk kavramı ile çocukluk anlayışı birbirinden farklı anlamlara gelmektedir. Bundan ötürü çocukluk sosyolojisinin özünü anlayabilmemiz için öncelikle çocuk ve çocukluk kavramları arasındaki farka değinilecektir. Çocuk ve çocukluk anlayışları ile ilgili ortak bir tanımlama olmamakla birlikte çeşitli tanımlamalar bulunmaktadır. Çocuk ve çocukluk anlayışı aynı olarak görülmesine karşın iki kavram anlamsal olarak farklılık taşımaktadır (Vakıf, 2018). Çocuk, yaş kriteri bağlamında yetişkinlik öncesini ifade etmektedir. Çocukluk anlayışı ise toplumlar arasında değişkenlik göstermektedir. Yani mevcut toplumsal kodlardan ve tarihsel süreçten etkilenmektedir (Onur, 2005). Çocukluk yaşam süreci içerisinde olağan bir dönemi kapsamaktadır. Çocukluk yaşam evresinin bir dönemini temsil ederken, çocukluk anlayışı ise sosyo-kültürel bir kavramdır. Bundan dolayı çocukluk anlayışı, toplumsal değerlere, kodlara göre belirlenir ve göreceli bir nitelik taşımaktadır (Güçlü, 2016). Çocuklar somut canlılar olarak görünüm kazanırken çocukluk soyut bir anlam ifade etmektedir. Yani çocukluk bir düşünce evresi olmakla birlikte toplumsal sistemlerden de etkilenmektedir (Onur, 2007). Kısacası toplumların çocuk kavramını açıklamaları sosyokültürel yapılarıyla ilişkilidir (Erdoğan & Vakıf, 2020).

Çocuk veya çocukluk kavramının her toplumda olduğu belirtilmektedir. Her toplumda olmakla birlikte çocukluk anlayışları farklılık taşımaktadır. Toplumların çocukluk anlayışları, dönemin sosyal, ekonomik, siyasal ve dini argümanlarını yansıtmaktadır (Heywood, 2003). Bundan dolayı Orta çağ çocukluk anlayışı ile modern çocukluk anlayışı aynı özelliklerle incelenememektedir. Çocuk ve çocukluk kavramlarına atfedilen anlam veya tanımlamalar toplumda çocuğa tanınan haklar,

çocuklardan beklenen davranışlar, eğitim modellerine kadar çok farklı konularda belirleyici olmaktadır (Tan, 1997) . Toplumsal değişmeler ile birlikte toplumsal kodlar değişmekte ve çocukluk toplumdan bağımsız incelenememektedir. Bu bağlamda Postman'a (1995) göre çocukluk anlayışı toplumsal değişmelerin bir sonucudur. Toplumsal değişimler yeni tanımlamaları ve yaşam alanları oluşturmuştur. Ona göre en önemli değişim matbaanın icadı ile yeni yetişkinlik ve çocuklar için yeni yaşam alanlarının oluşmasıdır. Çocuklar matbaa ile birlikte yetişkin yaşamından uzaklaşmaya başlamıştır. Çocukluk aslında yetişkinlerden bağımsız bir habitusun oluşmasıyla inşa edilmeye çalışılmıştır.

Çocukluk, durağan bir özelliğe sahip olmadığından dolayı toplumsal kodlara göre değişmekte ve açıklanmaktadır. Tarihsel süreç içerisinde çocukluk açıklanırken çeşitli dikotomiler kullanılmıştır. Örneğin iyi çocuk, kötü çocuk, biyolojik olarak çocuk toplumsal olarak çocuk veya eski çocukluk, yeni çocukluk gibi zıtlıkları içeren anlayışlarla açıklanmaya çalışılmıştır. Çocukluk sosyolojisi, çocukluk kavramını açıklarken bu anlayışlardan kaçınmış ve aslında çocukluğun kendine özgü kültürel tarihsel ve sosyal yapısının olduğunu vurgulamaktadır (Gürdal A. D., 2013). Çocukluğun bu kadar karışık ve farklı perspektiflerden açıklanmasının sebebi ise çocukluğun göreceli bir kavram olmasından kaynaklanmaktadır. Belirli bir ülke içerisinde bile birden fazla çocukluk anlayışı olabilir. Bu yüzden tek bir çocukluk anlayışından söz edilemez (Şirin, 2006). Çocukluk kavramını evrensel bir bakış açısı ile açıklamak mümkün değildir. Çünkü çocukluğun doğru analiz edilip açıklanabilmesi için kültürel değişkenler irdelenerek açıklanmalıdır. Çocukluk evrensel olduğu gibi farklı yönleri olan bir yaşıttır (James A. , 2001) .

Sonuç olarak çocuk kavramı geçmişten günümüze tüm toplumlarda vardır ve evrensel bir özelliğe sahiptir. Çocukluk ve çocukluk anlayışının ayrılması bir anda olmamıştır. Çocukluğun biyolojik veya yaş kategorisinden ayrılarak toplumsal bir görünüm kazanması belirli bir süreç dâhilinde olmuştur. Toplumsal değişim ve dönüşümlerle paralel olarak inşa edilmiş ve toplumsal bir statü kazanmıştır (Karatay, ve diğerleri, 2012). Tarihsel süreç içerisinde gerçekleşen toplumsal değişimler, çocuğun toplumsal bir statü kazanmasını ve çocukluğun anlamlandırılmasını hızlandıran etmenlerdir. Tarihsel süreçte çocukluk ve değişimi adlı başlıkta bu süreçler detaylandırılmıştır.

1.2. Tarihsel Süreçte Çocukluk ve Değişimi

Hem çocukluk yaşantısı hem de çocukluk kavramı aslında yüzyıllar boyunca değişime uğramıştır. Çocukluk da değişim ve bir dönüşüm içerisinde. Tarihsel süreçteki çocukluk anlayışı ile günümüz çocukluk aynı beklentilere, aynı özelliklere sahip değildir (Güçlü, 2016). Çocukluğun zaman içerisindeki değişimi antik dönemden günümüze kadar incelenmiş ve bu değişim araştırmalara konu olmuştur.

Antik dönemde çocuklar iyi bir yurttaş fikri ile yetiştirilmiştir. Çocukluk anlayışı, yöneten ve yönetilen ilişkisini yansıtmaktadır. Yani çocuktan beklenen davranış kalıpları bulunmaktaydı; iyi bir yurttaş, akrabalık ilişkilerinde başarılı olmaları gibi örnekler gösterilebilir (Öztürk, 2017). Fakat Orta çağın baskın dini özellikleri toplumsal, siyasal ve sosyal yaşama yoğun entegre edilmesinden kaynaklı çocukluğa yüklenen anlamın değişmesine sebebiyet vermiştir. Bundan dolayı Orta Çağ dönemi tartışmaların ve incelemelerin ana konusu olmuştur. Orta Çağ döneminin tartışma konusu olmasının nedeni bir çocukluk anlayışının olmaması savından kaynaklanmaktadır (Öztürk, 2017). Bu tartışmaların ve incelemelerin başlangıç noktası ise tarihçi Aries'in Orta Çağ ebeveyn çocuk ilişkilerini incelemeye başlamasıyla başlamıştır. Orta çağın sonuna kadar bir çocukluk anlayışının olmadığını sonradan toplumsal bir icat olarak inşa edildiğini ileri sürmektedir. Çocukluğun toplumsal bir kurgu olduğu, yetişkinler tarafından oluşturulduğu ve dönemin sosyal, kültürel, ekonomik, dini ve siyasal gereksinimlerine cevap olarak oluşturulduğunu ifade etmektedir (Onur, 2019). Çocukluk modern sonrası idealleştirilmeye başlanmıştır (Slater, 2014). Orta Çağ çocukluk anlayışının olmadığı düşüncesinin temelinde ebeveynlerin çocukları ile ilgilenmediğini değil, çocuklarla fazla zaman geçirilmediğini veya onlara özel ilgi gösterilmediği kastedilmektedir (Stearns, 2018). Aries çocukluk anlayışının olmaması ile ebeveyn ve çocuk arasındaki duygusal bağın farklı olduğunu vurgulayarak çocuk bilincinin olmadığı tezini ileri sürmüştür. Yapılan incelemelerde ilk çalışma olmasından ötürü çeşitli tartışmalara da neden olmuştur. Fakat çocukluk anlayışı için önemli bir yere sahiptir (İnal, 2014).

Orta Çağda çocuklar yetişkin dünyasının bir aktörü olarak görülürken ayrı bir kategori olarak çocukluk imgesi yer almamaktadır. Çocuklar erken yaşlardan itibaren ebeveynlerine yardım ederek ekonomik anlamda istihdam aracı olarak görülmüşlerdir. Küçük yaşlardan itibaren ebeveyn rollerini üstlenerek yetişkin hayatına dahil

olmuşlardır (Heywood, 2003). Toplum tarafından çocuklar ıraklık döneminden geçirilerek ileri yaşlarda istihdamı temellendirmeyi amaçlamışlardır.

Aries, Orta ağda ki çocukluk anlayışının olmamasının nedenini ise belirli araştırmalar sonucunda ortaya koymuştur. Orta ağda çocukluk anlayışının olmamasının nedeni birkaç maddeyle açıklanmıştır. Öncelikle dönemin portrelerini incelemiştir. Çocuklar yetişkinler gibi çizilmiş aynı yüz ifadelerine sahip, yetişkinlere benzer giyim tarzları olan çocuklar çizilmiştir. Aynı zamanda dönemin nüfus verilerinden yararlanarak bebek ölümlerine dikkat çekmiştir (Eraslan, 2015). ocuk lm oranları çocuğa gösterilen ilgiyi etkilemesi ile birlikte doğum oranlarının yüksek olması da etkenlerden biridir (Bumin, 2013). Çocuklar ve yetişkinlerin eğlence anlayışları da benzerlik göstermektedir. Oyunlar sadece tek bir yaş grubunu temsil etmemektedir. ocuk ve yetişkinleri birbirinden ayıran temel nokta ise okullaşma olmuştur (Onur, 2007). Eğitim kurumlarının yaygınlaşması ile birlikte ğrenci statüsü kazanan çocuklar farklı algılanmaya başlanmıştır. Bu değişim ile birlikte ebeveynlik davranışları da değişime uğramıştır (Eraslan, 2015). Aileler geleceğe ve refaha odaklanmış ve bu yönde araştırmalar yapmaya başlamışlar. Böylelikle ocuklar yetişkin yaşamından uzaklaşmaya başlamıştır (zyurt, 2011).

Ailelerde okul fikrinin oluşmasıyla birlikte çocukluk anlayışı oluşmaya başlamıştır. Okullaşma ile birlikte ocuk yetişkin dünyasından ayrılmaya ve farklı bir kategori olarak görülmeye başlamıştır. ocuk toplumsal yapı içerisinde nesnel bir konumdan öznel bir statüye sahip olmuştur (şirin, 2006). Postman'a (1995) göre matbaa ile birlikte ocuk yetişkin hayatından ayrılmış ve görünürlük kazanmıştır. Kısacası Orta ağ döneminde çocuklar farklı bir kategori olarak görülmemiştir. Yetişkin yaşamının kuralları ve yasakları içinde yetişkin yaşamına dahil olarak aynı ortamı paylaşan, aynı giyim stiline aynı oyun tarzlarına sahip minyatür yetişkin olarak nitelendirilmişlerdir.

16.yüzyıldan itibaren çocukluk anlayışı oluşmaya başlamıştır. Fakat eşitlikçi bir anlayıştan uzak bir şekilde gerçekleşmiştir. Çocukluk fikri cinsiyetçi ve ekonomik sermayeye sahip olanlar ile şekillenmiştir. Erkek çocukları kız çocuklarından önce görünüm kazanmıştır. st ve orta sınıf çocuklarında ise çocukluk anlayışı alt sınıftan önce görülmektedir (İnal, 2014). Düşük ekonomik sermayeye sahip ailelerin çocukları işçi statüsü ile zorlu şartlarda çalışırken, burjuva ailesine mensup çocuklar ise özel

dersler almaya başlamışlardır (Özyurt, 2011). Burjuva sınıfının yaratmış olduğu çocukluk anlayışı ile birçok aile rolleri, aile bireylerinin ilişkileri değişmeye başlamıştır. Çocuk-baba ilişkisi, anne-çocuk ilişkisi, bakım, eğitim, eğlence ve yeni annelik gibi kavramların öne çıkmasına neden olmuştur (Öztürk, 2017). Dönemin özel öğretmenlerinden Rousseau ve Locke gibi düşünürlerin çocukluk üzerine araştırmalar yaptıkları ve ebeveynlere nasıl çocuk yetiştirmeleri gerektiğine dair tavsiyeler verdikleri görülmektedir. (Eraslan, 2015).

Reform, Rönesans, Aydınlanma, Sanayi Devrimi gibi toplumsal değişimler çocukluk anlayışı için önemli dönemlerdir. Çocukluk anlayışı belirli dönemlerde kırılmalar yaşamıştır. Bu kırılmaların en önemli özelliği ise çocukluk fikrinin ön plana çıkması ve kurumlar tarafından düzenlemelerin başlamasıdır. Bilim, sanat, hukuk, siyaset ve ailede çocukluk bir yapı kazanmış ve değişimler meydana gelmiştir. Orta çağın toplumsal yapısı üzerine eleştiriler yapılmış ve çocuğun doğasıyla ilgili yeni teoriler ortaya atılmıştır. Bu değişimlerin başlangıç noktası ise günahkâr çocukluk algısının değişmesidir. Dini bir düşünce olarak görülen çocukların doğuştan günahkardır öğretisi Locke tarafından reddedilmiştir. Çocuklar doğduklarında iyi ya da kötü olarak doğmazlar yaşantı yoluyla öğrenirler. Çocuk neye maruz kalırsa onu alır (Zeypak, 2021). Rousseau ise *Emile* adlı eserinde çocukluk döneminden yetişkinlik dönemine uzanan süreci anlatmaktadır. Ona göre çocuk her şeyi doğadan öğrenmelidir aksi taktirde yabancılaşır. Eserinde çocuk ve yetişkin arasındaki farklara değinerek eğitimin önemine vurgu yapmaktadır. Ona göre insan soyunun olabilmesi için çocukluğun olması gerekmektedir.

“Zayıf olarak doğuyoruz ve güce gereksinimimiz var; her şeyden yoksun olarak doğuyoruz ve yardıma gereksinimimiz var; aptal olarak doğuyoruz ve düşünme yetisine gereksinimimiz var. Doğduğumuzda sahip olmadığımız ve büyüdüğümüzde gereksinim duyduğumuz her şey bize eğitimle verilir. Bu eğitim bize doğadan ya da insanlardan ve şeylerden gelir. Yetilerimizin ve organlarımızın içsel gelişmesi doğanın eğitimidir; bu gelişmenin bize öğretilen kullanımı da insanların eğitimi, bizi etkileyen nesneler hakkında kendi deneyimimizle edindiğimiz bilgi de şeylerin eğitimidir” (Rousseau, 1941, s. 22).

Çocuklar toplumda iyiliğin, mutluluğun ve saflığın temsilcisi olmuştur. Locke ve Rousseau sosyal çevrenin önemine vurgu yaparak eğitimin çocuklar için ne kadar önemli olduğunu vurgulamışlardır. Aynı zamanda çocuk yetiştirme konusuna öncelik tanımlarına ve ilgi özen göstermeye ebeveynleri davet etmişlerdir (İnal, 2014).

Çocukluğa karşı bu iyimser tutumlar toplumun bakış açısında değişmelere neden olmuştur. Saf çocuk imgesi ile birlikte okullaşma oranı artmıştır. Burjuva ve orta sınıf aileler çocuklarını kendi yaşam alanlarından uzaklaştırarak çocukluğu okullaşma ile inşa etmeye başlamışlardır. Öğretmen görüşleri önem kazanmış ve okullar denetleme alanlarına dönüşmüştür (Ördem, 2020). Aileler çocuklarını sadece geleceğe hazırlamak değil onları korumayı da görev edinmişlerdir. Çocukları doğru yetiştirmek adına kitaplar yazılmıştır. Sağlık konusunda da kundaklama tartışmaları ile başlayan doğru ve hijyen çocuk bakımı vurgulanmaya başlanmıştır (Tan, 1997). Tuvalet eğitimi incelenmiş çocukların beden sağlığına ve bedensel işlevlerine duyulan ilgi artmaya başlamıştır (Gander & Gardiner, 2004). Burjuvazinin ekonomik sermayesi mekân farklılaşmalarına da neden olmuştur. Ev yapıları değişmiş, çocuk odaları oluşturulmuş ve çocuklara uygun materyallerle, oyuncaklarla odalar dekore edilmeye çalışılmıştır. Yetişkin ve çocuk kıyafetleri farklılaşmıştır (Öztan, 2009). Stearns (2018), çocukluğun nazik ve özel olduğunu fakat yetişkinlik ile zıt anlama geldiğini ifade etmektedir. Ona göre çocukluğun, özel alanının çizilmesi ile birlikte aslında kamusal alanın sınırları belirlenmiştir. Kamusal alanın yetişkinlere ait olduğunu ve çocuğun özel alan ile sınırlandırıldığını ifade etmektedir.

Modern çocukluk anlayışı çocukların kamusal alandan uzaklaştırmış ve temelinde toplumsal kurumlarda gerçekleşen iş bölümünün ayrılmasının bir sonucu olmuştur (Gürdal A. , 2004). Postman (1995) matbaanın çocukluğun inşasında önemli bir yeri olduğunu vurgulamaktadır. Ona göre matbaanın gelişimi ile birlikte okullaşma oranlarında artışlar olmaya başlamıştır. Matbaanın icadı ile okuma niteliğine dayanan yetişkin tanımlaması ortaya çıkmıştır. Ona göre çocuk düşüncesinin oluşmasının nedeni yeni bir yetişkin tanımının oluşması ile gerçekleşmiştir. Bu yetişkinlik alanı çocukluk imgesinin oluşmasını zorunlu kılmıştır. Okullaşma oranı ile çocukluk anlayışı arasında paralel bir ilişki olduğunu ifade etmektedir. Okullaşma oranı arttıkça çocukluk anlayışı da hızla gelişmiştir. Aslında iletişim araçlarının toplumsallaşma sürecini ne kadar etkilediğini ve öznel olarak matbaanın çocukluğu inşa ettiğini vurgularken elektronik araçların dönüşümü ile çocukluğu yok edeceğini savunmaktadır. Elkind (1999) ise bilgi ve hizmet sektörünün yaygınlaşması ile birlikte yeni yetişkinlik ve çocukluk tanımlamalarının olacağını ifade etmektedir. Ona göre anne babalar daha az çocukları ile zaman geçirecek ve çocuklardan beklenen ise kendi

kendilerine yetecek çocuk imgesinin oluşacağını vurgulamaktadır. Holt (2000), çocukların tüm dönemlerde yetişkinler tarafından kontrol edildiklerini ve sahiplendiklerini ifade etmektedir. Ona göre modern çocuklukta kötü olan şey yetişkin dünyasından ayrılmaları olmuştur. Çocuklar her zaman ebeveynleri tarafından yönetilmişlerdir fakat ona göre yeni olan şey sadece kendi aileleri tarafından yönetilmeleri ve dış çevre ile hiçbir bağlantılarının olmamasıdır. Modern çocukluğun giderilmesi için kalabalık geniş aile yapısının tekrardan oluşturulması gerektiğini vurgulamaktadır.

Kısacası çocukluk tarihinin görünüm kazanması belirli aşamalardan geçmiştir. Bunlardan ilki çocuğun istihdam aracı olarak görülmesinden çocuğun eğitime devrilmesidir. Okullaşma ile birlikte çocuğun çalışmaması fikri yaygınlaşmıştır. İkincisi okullaşma oranı ile birlikte çocuk sayılarının kontrol altına alınmasıdır. Doğum oranlarının azalması ile birlikte çocukların korunması bilinci oluşmaya başlanmıştır. Son olarak ulus devlet yapılanmalarıyla çocuk sadece ailenin değil devletinde sorumluluğunda görülmeye başlanmıştır (Stearns, 2018).

Çocukluğun tarihi incelendiğinde, sosyolojik anlamda, her toplumun ve toplumsal dönemin çocukluk anlayışının farklı olduğu görülmektedir. Tek bir çocukluk anlayışının olmadığı, çocukluk kavramının kız ve erkek çocuk, zengin ve yoksul çocuk köylü ve kentli çocuk açısından, yasalarda ve toplumsal durumlar arasında çocuğa bakış ve algılayış açısından farklılıkların olduğu görülmektedir (Güçlü, 2016). Çocukluk anlayışı modernliğin inşası ile paralellik gösterirken aynı zamanda bu inşa süreci ile beraber çocuğun toplumdaki konumu tartışmalara neden olmuştur. Yapılan incelemeler doğrultusunda yapı- fail ilişkisi dikkat çekmekle beraber sosyolojik olarak çocuğun edilgen bir konumdan etken bir konuma geçmesi incelemelerin temelini oluşturmaktadır. Bundan ötürü sosyolojik olarak çocukluk çalışmaları edilgen çocuktan etken çocuğa çocukluk sosyolojisi ve gelişimi adlı başlıkta irdelenecektir.

1.3. Edilgen Çocuktan Etken Çocuğa; Çocukluk Sosyolojisi ve Gelişimi

Çocukluk, sosyoloji disiplinine geç konu olan alanlardan biridir. Ariès ve Postman'ın fikirleri William A. Corsaro, Allison James, Alan Prout, Jens Qvortrup ve Chris Jenks gibi isimlere öncülük ederken aynı zamanda bu teorisyenler modern

dönem çocukluk sosyolojisine öncülük etmişlerdir. Çocukluk olgusuna yönelik farklı boyutlardan bakmayı ve yeni toplumsal araştırmalar çocukluk sosyolojisine olan ilgiyi arttırmıştır. Çocukluğun sosyolojik bakış açısı ile incelenmemesinin nedenleri bulunmaktadır. Bu nedenler genellikle sosyolojinin tarihsel gelişimi ve çocukluğun modernlik ile ilişkilendirilmesinden kaynaklanmaktadır. Bu noktada Mayall (2019) sosyolojik incelemelerin geç kalınmasının nedenini psikoloji disiplinin alt dalı olan gelişim psikolojisine ve sosyalleşme teorilerinden kaynaklandığını belirtmektedir. Ona göre çocuklar gelişim psikolojisi ile inceleme konusu olmuş fakat öznel bir aktör olarak incelenmemişlerdir. Gelişim psikolojisinin sosyoloji üzerindeki olumsuz etkisi yaş ve gelişim kategorileştirmesi yaparak toplumsal ve kültürel olanı biyolojik olarak açıklanmasından kaynaklanmaktadır (Gürdal A. D., 2013). Turmel, çocukluk sosyolojisi çalışmalarının dayanağını gelişim psikoloji olarak iddia etmektedir. Çocuklar üzerine psikoloji alanındaki ilerleme, gelişim psikolojisine dönüşmüştür. Yaşam döngüsünde özel bir eğitim ve uygulama gerektiren bir evre haline gelmiştir. Sosyoloji alanında ise çocuklukla ilgili sınırlı bilgiler doğrultusunda, sosyalleşme teorileri ile çocuk, gelişmekte olan yetişkin şeklinde değerlendirilmiştir (Akt.İrdem,2019).

Çocukluk konusu çalışmaları literatür incelendiğinde iki kısımda incelenebilir: İlk olarak çocuklar, farklı tarihsel dönemlerde incelenerek genellikle çocukluk, toplumsal olarak incelenmiş ve araştırılmıştır. İkinci olarak çocuklar toplumsal açıdan özne olarak ele alınmaktadır (Eraslan, 2015). Skives ve Strandbu (2016) çocukluğa bakışı iki şekilde ele almaktadır. Yapısal ve bireysel olarak ele almışlardır. Yapısal boyutta çocukların hakları ve toplum içindeki yerleri konumları ile ilgilenmektedir. Bireysel konumda ise çocuğu geleceğin bireyi olarak değil hali hazırda aktör olarak görmekte ve deneyimleri önem taşımaktadır.

Çocukluk sosyolojisi tarihsel bakış açısı ile incelendiğinde iki döneme ayrılarak incelenmeye çalışılmıştır. Çocukluğa yönelik çalışmalar yeni incelenmeye başlanması ile beraber ilk dönem araştırılmaya değer görülmemiştir. 1980 ve sonrası ilgi artmıştır. 1980 öncesi çocukluk çalışmaları geleneksel çocukluk sosyoloji, 1980 sonrası ise yeni çocukluk sosyoloji olarak adlandırılmıştır (Demir, 2022). Geleneksel çocukluk çalışmalarında, çocuklar toplumsallaşmanın nesneleri olarak görülmüştür. Çocukluk,

aile ve eğitim kurumu ile birlikte incelenmiştir. Yeni çocukluk paradigması ilk dönem çocukluk çalışmalarına eleştirel yaklaşarak teorik çerçevesini oluşturmuştur (Dalfidan, 2019). Geleneksel sosyoloji, çocukluk dönemini sosyal yaşamın beklentilerine uygun bilgi ve becerilerin edinildiği bir dönem olarak ele alır ve çocuklar toplumun sürekliliği için önemli bir role sahiptir. Toplumun bir üyesi olabilmesi için aile kurumu ile birlikte eğitim kurumu da önem taşımaktadır (Ersöz, 2022).

İlk dönem çocukluk çalışmalarında, çocukluğun ne olduğu, tarihsel açıdan çocukluk anlayışının nasıl geliştiği, tarihsel süreçte ve toplumsal yapıda ne ifade ettiği üzerinde yoğunlaşıldığı görülmektedir. Yeni çocukluk sosyolojisi ise toplumsal olarak inşa edilen ve özne olarak algılanan çocukların kendine has doğalarının bulunduğunu içermektedir. Evrensel çocukluktan ziyade farklı çocukluk biçimlerinin olduğuna vurgu yapmaktadır (Vakıf, 2018). Sosyologlar ilk dönem çalışmalarında çocukları sosyalleşme sürecinin edilgen nesneleri olarak görmüşlerdir. Yeni yaklaşım ise bu görüşün eleştirisinden yola çıkarak çocukların toplumsal hayatın aktif birer katılımcıları olduklarını vurgulamaktadırlar. Çocukluk sosyolojisi sosyal yaşamda yetişkinleri de etkileyebilecek bağımsız katkılar sağladığı varsayımından hareket eder (Şen, 2011).

Çocukluk sosyolojisi teorisyenlerinden Corsaro, çocukların sosyolojide uzun süre incelenmemesinin sebebini onların toplumdaki ve kuramsal yaklaşımlardaki ikincil ya da aşağı konumları olarak açıklamaktadır. Toplumun, çocuklara bugünkü yaşamlarından ilgi ve isteklerinden ziyade yarın nasıl bir yetişkin olacakları açısından baktığını düşünmektedir (Akt Bulut&Avcı,2016). Çocukların sosyal bir aktör olması ve çocukluğun sosyal bir inşa olduğu anlayışı çocukluk paradigmasının araştırılıp incelenmesine neden olmuştur (Güçlü, 2016). Eleştirel yaklaşımın ana temeli toplumsallaşma kavramına bakış açılarından doğmaktadır. Erken dönem incelemeleri yapısal işlevselci paradigmanın bir parçası olan sosyalleşme ile açıklanmıştır. Yeni çocukluk sosyolojisi ise yorumcu geleneğin aktör çocuğu üzerine şekillenmiştir. Geleneksel sosyolojisi sosyalizasyon konusunda çocuğu nesnel bir aktör olarak tanımlamaktadır. Yeni çocukluk sosyolojisi ise çocuğun inşacı yönüne vurgu yaparak etkilendiği kadar etkilediğini, değiştirdiğini ve yönlendirdiğini vurgulamaktadır. Geleneksel sosyoloji incelemelerinde çocuk sosyal çevresine ve ailesine bağımlı

denetim altında tutulup kontrol edilen okul ile birlikte entegre edilmeye çalışılan edilgen birey olarak incelenmiştir. Carsaro'ya göre geleneksel görüşler, toplumsallaşma üzerinde yoğunlaşmıştır. Geleneksel görüşler, çocuğu yetkin bir birey olması için sosyal çevresi tarafından şekillendirilmesi ve eğitilmesi gereken toplumdan ayrı bir şey olarak görür (Akt. Sormaz,2010).

Kısacası erken dönem çocukluk çalışmaları toplumsallaşma paradigması ile gelişirken yeni çocukluk sosyolojisi ise toplumsal aktör olarak ele alınıp incelenmektedir (Erdoğan & Vakıf, 2020). Yeni çocukluk incelemelerinin temeli toplumun bir üyesi olan çocukların sosyalizasyon sürecini etkin aktör olarak deneyimlemesidir. Çocukların yalnızca kendi yaşam alanlarını etkileyen pasif aktörler olarak değerlendirilmesi yanlıştır (Karabıyık M. S., 2018). Yeni çocukluk vurgusu birden fazla çocukluk anlayışının olabileceğini vurgulamaktadır. Yeni çocukluk sosyolojisi çalışmaları yapan James şöyle ifade etmektedir:

“Çocukluk incelemelerinin gelişmesinde önemli olan; bir ve aynı zamanda, "çocukluk" hem tüm çocuklar için ortak olduğunun, hem de gerek çocukların gündelik hayatlarındaki çeşitlilik ve gerek yetişkinlerin çocuk ve çocuklukla etkileşimlerdeki çeşitlilik yüzünden parçalı olduğunun bilinir hale gelmesidir. Bu demektir ki, çocukluk, hayat çizgisinin temel fiziksel ve gelişimsel örüntülerce karakterize edilmiş bir gelişim evresidir. Ancak, bunun çocuk merkezli "ihtiyaçlardan ve "yetkinliklerden hareketle anlamlandırılması, yorumlanması ve kurumsallaştırılması -yasa, sosyal politika ve hatta gündelik sosyal etkileşimlerle kültürden kültüre büyük çeşitlilikler göstermektedir. Çocukluk hem ortak hem farklı yönleri olan bir deneyimdir” (James A. , 2001, s. 29).

Çocukluk sosyolojisinin temel problemi çocukluğun kendi kültürel kodları bağlamında incelenmesi ve toplumun kültürel, tarihi dinsel öğretilerden etkilenen ve etkilendiği kadar yapı değişimine neden olmasıdır (Eraslan, 2015).

Tablo 1: Geleneksel Çocukluk Sosyolojisi ve Yeni Çocukluk Sosyolojisine İlişkin Bir Karşılaştırma adlı tabloda geleneksel ve yeni çocukluk anlayışının karşılaştırması yer almaktadır. Tablo doğrultusunda çocukluk anlayışları, sosyalizasyon anlayışları, yöntem, kuram ve temalarına değinilmiştir. Geleneksel ve yeni çocukluk anlayışının anlaşılabilmesi için karşılaştırma önem taşımaktadır.

Tablo 1: Geleneksel Çocukluk Sosyolojisi ve Yeni Çocukluk Sosyolojisine İlişkin Bir Karşılaştırma

Çocukluk Anlayışı	Geleneksel Çocukluk Sosyolojisi	Yeni Çocukluk Sosyolojisi
	Evrensel	Evrensel, Yerel/Kültürel Açından Farklılık
Sosyalizasyon Anlayışı	Çocuk pasiftir (Yapıdan faile tek yönlü bir ilişki vardır)	Çocuk aktiftir (yapı-fail etkileşimi vardır) (Yorumsal yeniden üretim kavramı ön plandadır)
Yöntem	Ağırlıklı nicel yöntemler kullanılır	Ağırlıklı nitel yöntemler olmak üzere hem nitel hem de nicel yöntemler kullanılır
Kuram, İske ve Yaklaşımlar	Pozitivizm, Psikolojik Determinizm, Yapısal İşlevselcilik	Pozitivizm, Etnometodoloji, Yorumlayıcı yaklaşım, Sosyokültürel determinizm, Yapılandırmacı (İnşacı) Yaklaşım, Yapıçözümcü Yaklaşım, Sembolik Etkileşimcilik
Temalar	Sosyalizasyon, Eğitim, Aile, Suç, İşçi, Göç, Medya	Küreselleşme, Kimlik, Çevre, Sosyal dışlanma, Kentleşme, Suç, Aile, Eğitim, Politika, Savaş, Sosyal Medya, Sivil Toplum

Kaynak: (Erdoğan ve Vakıf, 2020, 475)

Tablo 1 de geleneksel çocukluk anlayışı ile yeni çocukluk anlayışı karşılaştırılması yer almaktadır. Geleneksel çocukluk sosyolojisi anlayışı evrensel bir bakış açısıyla toplumsal yapı içerisinde çocuğu pasif olarak tanımlamaktadır. Determinist bakış açısıyla çocukların yetişkin hakimiyetinde olduğu ve yetişkinler tarafından yönlendirildiği anlayışına dayanmaktadır. Geleneksel yaklaşımda çocuk makro bir boyutta incelenmektedir. Yani çocuk aile ve eğitim kurumu ile ilişkilendirilmiştir. Yeni çocukluk sosyolojisi ise evrensel bir çocukluk anlayışının olmayacağını ve birbirinden farklı çocukluk anlayışlarının olabileceği savını taşımaktadır. Çocukluk anlayışı, geleneksel çocukluk anlayışının eleştirisi üzerine kurulmuştur. Geleneksel çocukluk anlayışında çocuk edilgen bir konumda iken yeni çocukluk sosyolojisinde ise etken yani aktif bir konumdadır.

Çocuk sosyolojisi, çocukluk kavramı ve konu ile ilgili kuramlar, çocukluğun zamansal olarak geçmişi, bugünü ve geleceğini, çocukların toplum içindeki rolleri etkilerini sosyalleşmelerini toplumsal değişimin çocukluk üzerindeki etkilerini, çocuk hakları, çocuk ve onunla alakalı aile, akran, çevre, oyun, iletişim araçlarının etkisini, din, spor, sağlık gibi konuları inceleyen sosyolojinin bir alt dalıdır (Koyuncu, 2019).

Çocukluk sosyolojisinin temel problemi çocukluğun kendi kültürel kodları bağlamında incelenmesi ve toplumun kültürel, tarihi dinsel öğretilerden etkilenen ve etkilendiği kadar yapı değişimine neden olmasıdır (Eraslan, 2015). Çocuk sosyolojisi, çocukluk kavramı ve konu ile ilgili kuramlar, çocukluğun zamansal olarak geçmiş, bugünü ve geleceğini, çocukların toplum içindeki rolleri etkilerini sosyalleşmelerini toplumsal değişimin çocukluk üzerindeki etkilerini, çocuk hakları, çocuk ve onunla alakalı aile, akran, çevre, oyun, iletişim araçlarının etkisini, din, spor, sağlık gibi konuları inceleyen bir sosyolojinin alt dalıdır (Koyuncu, 2019).

Yeni çocukluk sosyolojisi bir paradigma olarak şu temel özellikleri taşıyor;

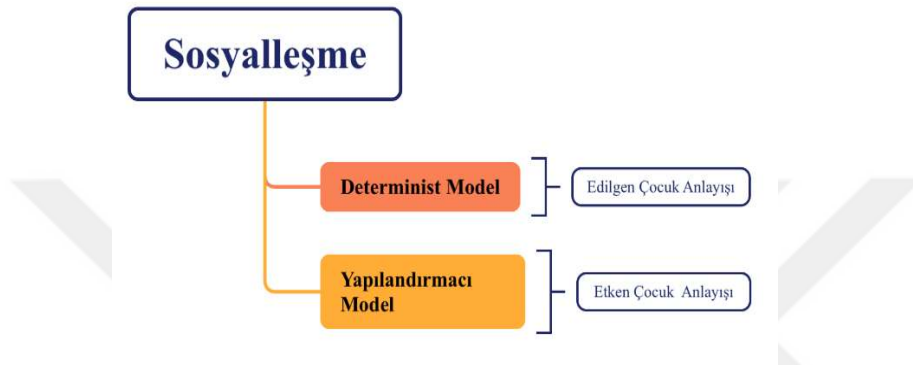
1. Çocukluk toplumsal/sosyal bir yapıdır. Çocukluk insan birlikteliklerinin evrensel ve doğal bir özelliği değildir. Çünkü toplumlara özgü ve yapısal bir özelliği olarak ortaya çıkar.
2. Çocukluk, sosyal çözümlemenin bir değişkenidir. Toplumdan topluma çocukluk değişmektedir. Farklı çocukluklar olduğunu göstermektedir.
3. Çocukların toplumsal ilişkileri ve kültürleri, yetişkinlerden bağımsız olarak çalışmaya değerdir.
4. Çocuklar kendi sosyal yaşamlarının kurulması ve yönetilmesinde etkindirler ve öyle görülmelidirler. Çocuklar toplumsal yapıların ve süreçlerin etken öznesidir.
5. Etnografi, çocukluğun araştırılmasında özel bir yöntemdir; bu yaklaşım sosyolojik bilginin üretilmesine ve araştırmalara imkân verir (Onur, 2005).

Çocukluk çalışmaları sosyalleşme teorisinin eleştirisi ile başlamıştır. İlk dönem sosyolojik çalışmalarda çocuk aile ve eğitim kurumu içerisinde değerlendirilmiştir. Yani mikro boyuttan ziyade makro boyuta indirgenmiştir. Çocukların toplumsal yapı içerisinde pasif konumda oldukları ve çevre tarafından yönetildikleri anlayışına dayanmaktadır. Yeni çocukluk sosyolojisi ise inşa edilmiş çocukluk fikrinden hareketle çocukların toplumun öznesi olduklarını vurgulamaktadır.

1.4. Çocukluğa Dair Kuramsal Yaklaşımlar

Çocukluğa dair sosyolojik teoriler 19. Yüzyıldan itibaren geliştirilmiştir. Çocuklukla ilgili kuramlar sosyalleşme teorilerine dayanmaktadır. Genel kuramlar deterministik ve yapılandırmacı model etrafında şekillenmiştir.

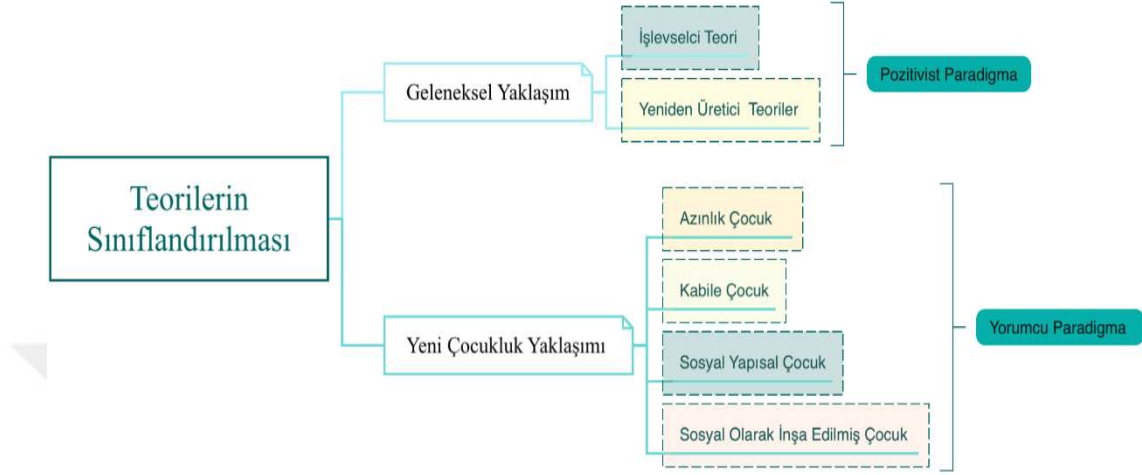
Tablo 2 : Sosyalleşme

Tablo 2 de görüldüğü üzere sosyalleşme teorileri iki model etrafında incelenmektedir. Determinist model çocuğu edilgen bir aktör olarak açıklamaktadır. Yapılandırmacı model ise çocuğu aktif bir aktör olarak görmektedir. Bu yaklaşıma göre çocuk çevresi ile etkileşim içerisinde. Çocukluk sosyal koşullara bağlı değişmektedir (Bademci, 2011). Çocukluk incelemeleri ilk dönem sosyalleşme teorisi ile şekillenmiştir. Çocukluk geçici bir evre olarak görülmüş ve sosyalleşme sürecinde edilgen bir konumda görülmüştür. Yapılandırmacı model ile birlikte çocuklar sosyalleşme sürecinde aktif bireyler olarak görülmüşlerdir. Yapılandırmacı modelde çocuk çevreyi algıladığı biçimde tanımlar. Çocuklar edinmiş oldukları deneyimleri yeni öğrendikleri ile ilişkilendirerek açıklamaya çalışmaktadır. Çocuklar bu süreç dahilinde sahip olduğu ailenin, kültürün izlerini taşımaktadır. Fakat bu süreçte aktif rol almaktadır. Genel olarak sosyalleşme teorilerinin eleştirilmesi ile birlikte yeni çocukluk sosyolojisinin teorik yapısı oluşturulmaya çalışılmıştır. Çocukluk teorileri, James, Jenks ve Prout'un çalışmaları ile şekillenmiştir. James, Jenks ve Prout'un yeni çocukluk sosyolojisi çalışmaları, kuramsal olarak üç kategoride incelenmektedir. *Geleneksel yaklaşım, yeni çocukluk yaklaşımı ve post yapısalçı yaklaşımdır* (Şenol & Taş, 2020). Bu üç yaklaşım açıklanmaya çalışılacaktır. Geleneksel çocukluk sosyolojisinde pozitivist paradigmanın etkisi görülürken yeni çocukluk sosyolojisinde

yorumcu paradigma etkili olmuştur. Bu teoriler aşağıda detaylı bir şekilde Tablo 3 te görselleştirilmeye çalışılmıştır.

Tablo 3 :Teorilerin Sınıflandırılması

James, Jenks ve Prout 20.yy öncesi çalışmaları geleneksel yaklaşım olarak nitelendirmişlerdir. Geleneksel yaklaşım ikiye ayrılmaktadır. İşlevselci teoriler ve yeniden üretici teorilerdir. Yeni çocukluk sosyolojisini ise dört kategoride incelemektedirler. Azınlık çocukluk, kabile çocuk, sosyal yapısal çocuk ve inşa edilmiş çocukluk şeklinde incelenmektedir. Geleneksel ve yeni çocukluk yaklaşımını ayıran temel nokta çocuğun toplumdaki konumu olmuştur. Geleneksel çocukluk anlayışı evrensel temellere dayanan pasif çocukluk anlayışını içermektedir. Yeni çocukluk sosyolojisi ise yapı karşısında aktif katılımcılar oldukları savına dayanmaktadır.

Geleneksel yaklaşım, psikoloji ve alt dallarından etkilenmiştir. Geleneksel yaklaşımda çocukların sosyokültürel farklılıkları dikkate alınmadan evrenselci bir bakış açısıyla çocukluk açıklanmaya çalışılmıştır. Fail yapı ilişkisinde çocuk merkezli ve yapı odaklı yaklaşılmaktadır. Çocuk yetişkinlerden bağımsız kategori olarak incelenmiştir. Fakat toplumsal devamlılığı olan bir kategori olarak görülmemiştir. Kuramın temelinde önemli olan çocukların topluma adaptasyonlarıdır. Çocukların yetişkin dünyasına sağlıklı uyum sağlamalarının ancak sosyalleşme ile olabileceği vurgulanmaktadır. Çocuk bağımlı yardıma muhtaç ve edilgen olarak görülmektedir.

Bu kuram iki teoriye ayrılmıştır. İşlevselci Teoriler ve Yeniden Üretimci Teorilerdir (Taş, 2020, s. 38-39).

İşlevselci teoride Parsons ve Durkheim etkisi görülmektedir. Teorinin temelini sosyalizasyon kavramının işlevselliği oluşturmaktadır. Sosyalizasyon kavramının temel görevi ise bütünleşme ve düzenlemedir. Sosyalleşmeyi Parsons paylaşılan değerlerin anahtar kavramı olarak görmektedir. Toplumsal değerler bireyler tarafından benimsendiğinde toplumsallaşma olur. Toplumsallaşma aynı zamanda toplumsal denetimi ve baskıyı barındırmaktadır (Wallace & Wolf, 2015). Çocukların toplumsallaşma sürecini nitelikli geçirmeleri aile ve eğitim kurumu ile ilişkilendirilmiştir. Çocuklar aile ve okul ile birlikte toplumun beklenti ve ilgisine göre şekillenen toplumsallaşmanın aktörü olarak görmektedirler. Kısacası çocuk kavramı kurumsal yapılar ve davranış kalıpları ile yetişkin odağında incelenmiştir. Toplumsal sistemin devamlılığı ve uyum içinde ilerleyebilmesi için çocukların hızlı bir toplumsallaşma süreci geçirmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Çünkü çocuklar tümdengelimci bakış açısı ile bütünün bir parçası olarak görülmüştür (Gürdal A. , 2004).

Yeniden üretimci teori işlevselci teoriyi eleştirmektedir. İşlevselci teori sosyalleşme kavramı ile çocukluğu konu almaktadır. Yeniden üretimci teoriye göre sosyalizasyon güç ve eşitsizliği meşrulaştırmaktadır. Sosyal, ekonomik, kültürel sermayeye sahip ailenin çocukları ile alt sınıfa mensup ailenin çocukları aynı koşullara sahip değildir. Çocuklar ait oldukları sınıfın hâkim olduğu özelliklere sahiplerdir (Taş, 2020). Yeniden üretici model kısacası eşitsizliklere ve farklılıklara dikkat çekmektedir. Çocuklara sosyal yapıda sosyal, ekonomik, hukuksal kaynaklara ulaşmada farklılıklara sahiplerdir. Çatışmacı bakış açısıyla ele almışlardır (Gürdal A. , 2004). Kısacası genel olarak geleneksel teoriler çocukluğu fail yapı içerisinde ele almıştır. Çocukluğu olgunlaşma ve biyolojik bakış açısıyla yetişkin dünyası ile açıklamaya çalışmışlardır. Çocukluğu sosyalizasyon sürecine odaklanarak edilgen yapıda aktörler olarak açıklamışlardır. Çocuk toplumun sürekliliğine katkı sağlayan olarak görülürken aynı zamanda evcilleştirilmiş bir tehdit olarak görülmüştür (Onur, 2019). Ayrıca gelişim psikolojisinin etkisinde kalarak biyolojik ve olgunlaşma bakış açısı görülmektedir (Şenol & Taş, 2020). Çocukluk sosyolojisi ile ilgili kuram ve yaklaşımların detaylı gösterimi Tablo 4 te yer almaktadır.

Tablo 4 :Teorilere Genel Bakış

Teorilere Genel Bakış						
	Yaklaşımlar	Sınıflandırma	Savunucuları	Çocukluk Anlayışı	Vurgulanan Analiz Düzeyi	Paradigma
Sınıflandırma	1-Geleneksel Yaklaşım	İşlevsel Teoriler	Durkheim, Parsons	Toplumsallaşma önemlidir. Uyum sağlayarak yetişkin olacaklardır. Çocuk edilgen konumdadır.	Makro	Pozitivist
		Yeniden Üretimci Teoriler	Marx	Toplumsallaşma önemlidir. Toplumsallaşma aracılığıyla eşitsizlikler ve adaletsizlikler meşrulaştırılır.	Makro	Pozitivist
	2-Yeni Çocukluk Sosyolojisi	Sosyal Yapısal Çocuk	James, Jenks, Prout	Çocukluğu sosyal bir kategori olarak görür. Tıpkı gençlik kategorisi gibi çocukluk kategorisi evrenselidir. Çocuklar aktiflerdir.	Makro- Mikro	Yorumcu
		İnşa Edilmiş Çocuk	James,Jenks, Prout	Çocukluk toplumsal olarak inşa edilir. Bundan dolayı evrensel çocukluk anlayışından bahsedilemez.Toplumsallaşma süreci önemlidir. Fakat bu süreçte çocuk aktif rol alır.	Mikro	Yorumcu
		Kabile Çocuk	James,Jenks, Prout	İnşa edilmiş çocukluk ile benzerlik taşımaktadır. Çocukluğu, bir alt kültür olarak görmektedir. Çocuklar kendi kültürlerini kendileri inşa ederler.	Mikro	Yorumcu
		Azınlık Çocuk	James, Jenks, Prout	Sosyal yapısal çocukluk anlayışının politik şeklidir. Bu teoride çocukların toplumsal hiyerarşide alt basamaklarda yer almasını ve yetişkinler tarafından sömürülmelerine dikkat çekmektedirler. Toplumsal yapıda çocuklar azınlık statüsündedir.	Mikro	Yorumcu

Yorumcu paradigma ise geleneksel yaklaşımın sosyalleşmeye dair teorilerini eleştirmesiyle çocukluğa farklı bir bakış açısı kazandırmıştır. Yorumcu yaklaşım eylemlilik üzerine temellendirilmiştir. Yani çocukların toplumun biçimlendirilmesindeki etkin katılımına vurgu yapmaktadır. Bu bağlamda çocukların toplumsal bağamlarını etkilediklerini ve böylelikle pasif aktörler olmadıkları vurgulanmaktadır (Onur, 2019). Çocuklar yetişkinler gibi etkindir. Yorumcu model, üretim yeniden üretim savı ile çocukların sürekli kültürel etkileşimine vurgu yapmaktadır. Yorumcu paradigmada akran kültürü önem taşımaktadır. Çünkü çocuklar etkileşime girerek toplumsal ağlar oluştururlar. Yorumcu paradigma dört temel teoriye dayanmaktadır. Sosyal olarak inşa edilen çocukluk, sosyal yapısal çocukluk, azınlık çocuk, kabile çocuk teorisidir (Şenol & Taş, 2020).

Sosyal olarak inşa edilmiş çocukluğun temel savı çocukların aktif olarak kendi kültür üreticileri olmalarıdır. Çocuk ve çocukluk anlayışını açıklamaya çalışmaktadırlar (Yalçın, 2020). Çocukluğun inşa olarak düşünülmesi yetişkinler tarafından bir zaman diliminde mekânda ekonomik, siyasal ve dinsel koşullara ve ihtiyaçlara cevap olarak oluşturulmuştur (Onur, 2019). Çocukluğun evrensel incelenmesine karşı çıkmışlardır. Çocukluk ortak özellikler ile incelenmemelidir. Çünkü her kültür kendi çocukluğunu üretmektedir (Taş, 2020). Bu yaklaşım çocukların evrenselliği yerine kültüre ve tarihe vurgu yapmaktadır. Belirleyici olarak çocuk değil toplum görülmektedir. Toplumsal değişimden hareketle çocukluk kurumundaki değişimi inceleme konusu olarak görmektedirler (Özyurt, 2011).

Sosyal yapısal yaklaşım çocukluğu kategori olarak ele almaktadır. Çocukluk evrensel bir kategoridir fakat toplumsal olarak çocukluk kategorisi farklılık taşıyabilir. Bu yaklaşımı benimseyen araştırmacılar çocukluk kategorisinin diğer kategorilerle benzerliklerine ve farklılıklarına odaklanmaktadır (Taş, 2020).

Kabile çocuk anlayışı toplumsallaşma sürecinin yeniden incelenmesi gerektiğini ileri sürmektedir, Çocukluk, çocuklar arasındaki ilişkilerle incelenmelidir. Bu yaklaşıma göre çocuklar bir araya geldiklerinde farklı bir topluluk oluşturma gücüne sahiptirler. Çocuk merkezli bu yaklaşım sosyalleşme sürecine dikkat çeker (Özyurt, 2011). Corsaro'nun yorumcu paradigmasıyla paralellik göstermektedir. Akran kültürüne dikkat çekerek çocukların akranları ile etkileşimi ile sosyalleşmenin aktif aktörü olacağı görüşü ile açıklamaya çalışmışlardır (Karabıyık M. S., 2019).

Kabile çocuk anlayışı inşa edilmiş çocukluk anlayışı ile benzerlikler taşımaktadır. Çocukluk çocuklar tarafından inşa edilmiş alt kültürdür savına sahiplerdir. Çocuklar kendi kültürlerini inşa ederler. Bu kültürel inşa sürecinde dil ve oyun araç niteliğindedir. Çocuk kültürü çocuktan öğrenilir bakış açısına sahiplerdir. Çocuklar incelenirken yetişkin bakış açısından arınmalı çocuk perspektifi ile açıklanmalıdır. Çocuklar özgün değer olarak görülmelidir. Çünkü çocuklar çocuk kültürünün aktif katılımcısıdır (Şenol & Taş, 2020).

Azınlık çocukluk anlayışı, çocuk odaklı bir yaklaşım olmasına karşın yapısal özelliklere dikkat çekmektedir. Çocukluk yetişkin kategorisi içinde alt kategori olarak ele alınmaktadır. Çocuklar toplum tarafından ötekileştirilmiştir (Özyurt, 2011). Yapısal ayrımcılığa dayanan bakış açısı ile politikleşen yönü vurgulanmaktadır. Güç ilişkilerini onaylamaz reddeder (Gürdal A. D., 2013).

Yapılandırmacı ve yorumlayıcı perspektifler çocukların ve yetişkinlerin çocukluğun toplumsal yapısında aktif katılımcılar olduklarını ve paylaştıkları kültürün açıklayıcı bir ögesi olduğunu tartışır. Geleneksel teoriler, toplumsallaşma üzerinde yoğunlaşır ve çocuğu toplumdan ayrı bağımsız olarak görmez ve çevresi tarafından yönetilmesi gereken şeyler olarak görür (Sormaz,2010). Yeni çocukluk sosyolojisi bağlamında açıklanan teorilerin ortak noktası yapı fail ilişkisinde çocukların aktif katılımcılar olmaları ve sosyal oldukları düşüncesidir. Çocukluğun sosyal bir inşa olduğunu ve çocukluk kategorisine dikkat çekmektedirler. Temel savları ise çocuk ve toplum arasındaki ilişkinin karşılıklı olmasıdır (Şenol & Taş, 2020).

Postmodern çocukluk anlayışı yeni bir teoridir. Bu yaklaşıma göre çocuk ve yetişkin arasında sınırlar kalkmaya başlamış ve çocukluğun yok olacağı savı önem kazanmıştır. Postmodern yaklaşım görüşleri iki sınıfa ayrılmaktadır. Birinci görüş çocukluğun yetişkin söylemi olduğunu vurgularken ikinci görüş tüketim kültürüyle beraber çocukluğun yok olduğu görüşüdür (Taş, 2020) . Postmodern yaklaşıma göre çocukluk yetişkinlerin söylemlerinden ibarettir (Ördem, 2020). Postmodern yaklaşım hala devam eden bir süreçtir. Çocuklar teknolojik gelişmeler ile birlikte yetişkinlerle aynı bilgiye sahip olma olmaktadır. Bundan dolayı çocuklar yetişkin dünyasının nesnesi haline gelmiş ve yetişkin dünyasının üyesi olmuştur. Çocukluğun yok olacağı fikride güçlenmeye başlamıştır (Yalçın, 2020). Çocuklar televizyon seyrederek yetişkin dünyasının bir üyesi olmaya başlamıştır. Çünkü televizyon toplumsal kategori

yapmaksızın herkese aynı şeyleri iletmektedir (Onur, 2019). Kısacası postmodern düşünce de çocukların fail yapı ilişkisinden ziyade değişken bir doğaya sahip olmaları incelenmektedir.

Çocuğun aktif katılımına engel olan iki kültürel kod bulunmaktadır. Çocuğun öznelleştirilmesi ve çocuğun çırak olarak görülmesinden kaynaklanmaktadır. Çocuğun öznelleştirilmesi kamusal alan ile sınırların konulması ve çocuk aile ile yani özel alan ile sınırlandırılmasıdır. Çocuk aile ile sınırlandırıldığı için çocukla ilgili tüm durumlar aileye atfedilmiştir. İkinci engel kod ise çocuğun eğitilmesi gereken varlık olarak görülmesidir. Bu bakış açısı çocuğu saf ve masum olarak görür çocuk edilgen bir konumdadır. Yetişkine bağımlı ve yetişkin denetimi sağlanmaktadır (Michael Wyness, Harrison, & Buchanan, 2004).

Jenkins dört farklı çocukluk anlayışının olduğunu saptamıştır. Bunlar mülkiyet olarak çocuk, özne olarak çocuk, katılımcı olarak çocuk, yurttaş olarak çocuk. Mülkiyet olarak çocuk anlayışı temelinde ebeveynlerin mülkiyetinde olan herhangi bir hakka sahip olmayan bağımlı çocuk anlayışını içermektedir. Temelinde aslında çocukların disipline edilmesi gerektiği ve bunun salt aile ile değil de üst kurumlar tarafından gerçekleşmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Özne olarak çocukluk anlayışı ise yetişkinlerin çocukları koruması ve gözetlemesi anlayışına dayanır. Çocukların hakları vardır fakat bu haklara çocuklar karar vermezler pasif konumdadırlar. Katılımcı olarak çocuk ise özne çocuk anlayışının aksine çocukların özne olarak var olduklarını haklarında söz haklarının olduklarının ve çocukların söylediklerinin dikkate alınması gerektiğini belirtmektedir. Yurttaş olarak çocuk ise aktif bir yurttaş fikrine dayanmaktadır. Yetişkinlerden bağımsız karar alma süreçleri olmalıdır (Akbaş,2019).

Genel olarak çocukluk sosyolojisi, yeni bir disiplin olmasından dolayı farklı çocukluk anlayışları görülebilmektedir. Literatür taraması doğrultusunda yeni çocukluk sosyolojisi teorik olarak üçe ayrılarak incelenmiştir. Geleneksel çocukluk anlayışı, yeni çocukluk anlayışı ve son olarak postmodern çocukluk anlayışı şeklinde açıklanmaya çalışılmıştır. Geleneksel ve yeni çocukluk anlayışlarında yapı fail ilişkisi vurgulanırken postmodern düşünce de çocukların fail yapı ilişkisinden ziyade değişken bir doğaya sahip olmaları incelenmektedir.

1.5. Toplumsal Bir Kurum Olarak Aile

Bu bölümde aile kurumunun toplumsal yapı içerisindeki önemi, toplumsal değişimler ile birlikte aile yapılarında gerçekleşen değişimlere ve son olarak aile kurumuna dair sosyolojik teorilere değinilecektir. Aile kurumu en eski ve temel kurumlar arasında yer almaktadır. Tarihsel süreç içerisinde ailenin varlığının olduğu fakat çeşitli formlar ile devam ettiği görülmektedir. Toplumdan topluma değişen ve her toplumun kendine has aile yapısının olduğu vurgulanmaktadır. Zaman ve mekân farklılaşmaları ile bölgeden bölgeye, sınıflara, ekonomik yapılarına göre değişen aile tipleri mevcuttur. Çeşitlilik ve farklılık taşıyan aile kurumunun evrensel bir tanımlaması veya açıklanması noktasında çoğulcu bir anlayış vardır. Aile kurumu toplumsal bir öneme sahip olduğundan ötürü birçok disipline konu olmuş ve incelenmiştir (İçli, 1997). Aile kurumunun varlığı ve değişimi devam ettiğinden dolayı aile açıklamaları dikotomiler bağlamında incelenmiştir. Geleneksel – modern, büyük-küçük, monogami-poligami, anerkil-ataerkil gibi niceliksel veya niteliksel olarak sınıflandırmaların yapıldığı görülmektedir. Aile açıklamaları farklı formlarda yapıyor olmasının temel sebebi statik bir görünümünden ziyade dinamik bir yapıya sahip olmasından kaynaklanmaktadır.

En küçük sosyal birim olarak tanımlanan aile kavramı, insan yaşantısı üzerinde daha doğmadan başlayan ve yaşamın sonuna kadar devam eden bir sosyolojik kurum olarak nitelendirilebilir (Mangır & Aral, 1990). Aslında aile bireyin yaşamı boyunca seçme serbestliğine sahip olmadığı hayatı boyunca doğduğu ailenin bir ferdi olur. Yaşamı boyunca bireyi etkileyen aile biyolojik, psikolojik, sosyolojik unsurları ile her zaman var olmuş evrensel bir kurum niteliği taşımaktadır (Eyce, 2000). Genellikle yapılan incelemeler ailenin toplumsal bir kurum olması ve biyolojik ihtiyaçlar doğrultusunda bir araya gelmiş ve akrabalık ile oluşturulmuş antropolojik bakış açısı ile iki noktada incelenmiştir (Aydın M. , 2016). Sosyolojik olarak aile, birey ve toplum arasında dengeleyici bir işleve sahiptir. Çünkü insanlar toplumsal değişimlere paralel olarak ihtiyaçları doğrultusunda aile kurumunu hem biçim hem de yapı olarak dönüştürmüştür (Sayın, 2020). Örneğin aile yapılarının geniş aileden çekirdek aileye devrilmesi ve günümüzde ise tek ebeveynli aile tiplerinin yaygınlaştığı görülebilmektedir. Aile sosyal bir grup olarak küçülmüş olmasına rağmen toplumsal olarak önemini korumaktadır. Aile toplumsal değişim ve dönüşümlerle yeni formlara

bürünmüş olsa da varlığını idame ettirmektedir. Çünkü aile hem toplum için hem de birey için öneme sahiptir. Toplumun devamlılığı ve kültürel aktarım için önemliyken birey için psikososyal gelişiminin ilk aşamasını oluşturmaktadır (Bayer, 2018). Statükocu işleviyle aile, değerlerin üretmesine yardımcı olmaktadır. Bu özelliği ile aile değişim işlevini sahiplenirken aynı zamanda oluşabilecek tehditleri bu özelliği ile bertaraf etmektedir (Doğan, 2000). Aileye etki eden modernizm, sanayileşme, üretim ilişkilerinin değişmesi, kentleşme, göç, küreselleşme, aile içindeki cinsiyet rollerinin değişmesi gibi unsurlar ailenin değişmesine neden olmuştur (Vakıf, 2018). Günümüz toplumlarında yaşamakta olan değişim süreci teknolojik ve ekonomik alanların yanı sıra sosyo-kültürel alanları da etkilemektedirler. Toplumun devamlılığı ve sürekliliği için en temel birim olarak gördüğümüz aile yapısı, türleri ve işlevleri bakımından değişim yaşamaktadır (Dündar, 2016). Ailenin sosyal ve ekonomik değişimi, sosyal bilimler alanında çalışılan konuların başında gelmektedir.

Aile kurumu geçirmiş olduğu değişimler ile birlikte temel işlevlerini devam ettirmektedir. Aile kurumunun işlevleri birincil işlevler ve ikincil işlevler olarak ikiye ayrılmaktadır. Ailenin birincil işlevleri ihtiyaçlara yöneliktir. Yani ilişki, cinsellik ve soyun devamını sağlamaktır. İkincil işlevi ise bireysel-toplumsal olarak farklı kurumlarca yönetilen işlevlerdir. Din, eğitim, siyaset, boş zamanlar gibi kurumlar ikincil işlevleri temsil etmektedir (Nacak & Karaaslan, 2016). Çocuklar için önemli bir konumda olan aile toplumsallaşma sürecinin ilk basamağını oluşturmaktadır. Toplumsallaşma sürecinde aile birincil ilişkileri temsil etmektedir yani duygusal irrasyonel bir yapıya sahiptir. Eğitim kurumları, devlet, akran grubu ise diğer toplumsallaşma araçlarıdır. (Zencirkıran, 2020). Çocuklar aile kurumu aracılığıyla topluma hazırlanırken toplumsal kodları değerleri, normları öğrenmektedir. Çocuk konuşmayı, duygusal paylaşımı, ahlaki değerleri aile içerisinde öğrenmektedir. Aile toplumsallaşma sürecinde toplumsal değerleri bireye aktarmasından dolayı önemli bir statüye sahiptir (Birekul, 2016). Geleneksel ailelerde toplumsallaşma salt aile tarafından gerçekleştirilirken modernleşmeyle birlikte aile kurumu ile birlikte diğer kurumlar tarafından da gerçekleştirilmektedir. Eğitim, sağlık, devlet ve diğer bazı hizmet kurumları aileye destek olan kurumların başında yer almaktadır (Vatandaş, 2011).

Ailenin temel özellikleri şu şekilde sıralanmaktadır

- Aile evrensel bir yapıya sahiptir.

- Aile duygusal temele dayanır.
- Aile biçimlendirme özelliği vardır.
- Ailenin kapsamı sınırlıdır.
- Aile sosyal yapıda çekirdek özelliği taşır.
- Aile üyelerinin rolleri vardır.
- Aile toplumsal normlarla çevrilidir
- Aile süreklilik taşımak ile birlikte geçici bir yapıya sahiptir (Dündar, 2016)

Aile kurumu özellikleriyle toplumsal yapı içerisinde bireye sosyal, ekonomik, psikolojik destek sağlamaktadır. Bu özellikler bağlamında incelendiğinde aslında yapısal olarak kümülatif özellik taşımaktadır. Birbiri ile ilişkili bağımsız olmayan niteliktedirler. Ailenin ekonomik işlevindeki bir değişim diğer işlevlerinde de değişikliğe neden olabilmektedir. Bu gerçekleşen dinamikler sadece aile içi değişimlerle değil toplumsal değişimlerden de etkilenmektedir. Bu bağlamda ailenin değişen yapısal özellikleri ile aile sınıflandırması genellikle araştırmalarda iki başlık altında incelenmektedir. Geniş aile ve çekirdek aile. Özellikle endüstrileşme öncesi toplumlarda ve kırsal kesimlerde görülen geniş aile akrabalık bağları içermekte ve birçok üyeden oluşmaktadır (Dündar, 2016). Geleneksel aile geniş, birden fazla işlevi bir arada bulunduran, dayanışmanın yoğun olduğu ve alt soy ile yan soyun bir arada yaşadığı gibi toplumsal özellikleri görülmektedir (Yıldırım, 2011). Ailede çocuklar evlendiğinde aileye yakın bir hanede ya da aynı hanede yaşadıkları ifade edilmektedir. Birlikte yaşam yaygın iken baba soyuna dayanan ataerkil bir yapıyla babadan oğula geçen bir egemenlik söz konusudur. Kız çocukları evlendiğinde baba evlerinden ayrılıp kayınpederlerinin evine yerleşmektedir (Sayın, 2020). Geniş aile yapısına sahip geleneksel aile modelinde çocuklar basit şekilde ailelerini gözlemleyerek yetişkin davranışlarını öğrenirler. Çocuklar yüksek merak duygusu ile ve dönemin konut özellikleri de baz alındığında çocuklar yetişkinlere özgü davranışları erken öğrenmeye başlarlar. Konut yapıları tek oda bir mutfaktan oluştuğundan ötürü yaş gruplarını ayırabilecek duvarlar yoktur. Çocuk sadece anne ve baba tarafından değil diğerleri tarafından da yetiştirilir (Riesman, 2019). Kurumların yaygınlaşmadığı geleneksel geniş ailenin birçok işlevi bulunmaktadır. Bunlar; ekonomik, eğitim, sağlık, güvenlik, saygınlık, dinsel, boş zamanlar, psikolojik gibi birden fazla işlevi bulunmaktadır. Geleneksel aile üretim ve tüketim ilişkileri bir arada gerçekleşmektedir. Ortak

mülkiyetten kaynaklı ekonomik bir gelir sağlanırken aynı zamanda saygınlıkta sunmaktadır. Aitlik duygusu yoğun olduğundan dolayı ben yerine biz duygusu ile grubu tehlikelerden koruma veya gelecek maddi manevi tehlikelerden koruyarak güvenlik rolünü üstlenmektedir. (Eyce, 2000). Aile içi ilişkiler de yaşlılar ve erkeklerin otoritesi söz konusu olmaktadır. Aynı zamanda iş bölümü, yaşa ve cinsiyete göre belirlenmektedir (Günaydın, 2021). Geleneksel aile, bireyleşmeye izin vermeyen özelliğe sahiptir. Aile üyelerinin rolü bellidir ve töreler varlıklarını koruyabildiği sürece bir sorun çıkmaz (Gençtan, 2021).

Geleneksel aileyi şekillendiren temel faktörler gelenek ve inanç olmaktadır. Geleneksel geniş aile modelinde çocuk sahibi olmak oldukça önemlidir. Hatta çocuk sahibi olmak aile olmanın bir şartı olmakla birlikte yaşlılık güvencesi olarak görülmektedir (Demir, 2022). Sanayileşme sürecinde aile başta gelen eğitim, güvenlik ve ekonomik ihtiyaçları sağlama gibi işlevleri toplumun diğer kurumlarıyla paylaşma sürecine girmiştir (Bayer, 2018). Çekirdek aile anne, baba ve çocuklardan oluşan, akrabaların aileye dâhil olmadığı; modern sonrası dönemde yaygınlaşan aile tipidir. Sanayileşme, kentleşme ve göç gibi faktörler, çekirdek ailenin yaygınlaşmasında önemli rol oynamıştır (Koçak, 22). Modernleşme ile çekirdek aile arasında paralel bir ilişki olmaktadır. Çekirdek aile; şehir ailesi, dar aile, modern aile, çağdaş aile gibi çeşitli isimlerle tanımlanmaya çalışılmıştır (Günaydın, 2021). Kavramsal olarak ise ilk defa 19. yüzyılda sosyolog P.I. Sorokin çekirdek aileden bahsetmiştir. Şehirleşme, aile şeklinin geniş aileden çekirdek aileye dönüşmesine neden olmuştur. Çekirdek ailenin geniş ailenin yıkılmasından kalan bir yapı olmasından çok büyük şehirlerle simgelenen, yapısal olarak bürokratik ve büyük bir iş bölümünün oluşturduğu yeni bir topluma verilen bir yanıt olarak görülmektedir (Senett, 2013). Sanayi devrimiyle birlikte ailedeki yapısal değişimi ele alan ünlü Amerikalı sosyolog Talcott Parsons' a göre, çekirdek aile modern sanayi toplumunun aile yapılanmasını ifade etmektedir. Ona göre bu tip bir aile yapısal olarak yalıtılmıştır, geniş akrabalık sisteminin bir parçası değildir.

Çekirdek ailenin üyeleri birbiriyle ilişki içindedir fakat bu ilişkiler zorunluluk sonucu kurulmaz; isteğe dayanır (Duman, 2012). Ekonomik yapı ailede ortaya çıkan değişimin başlıca temel sebebi olarak görülmektedir. Endüstriyel toplum yapısının getirdiği zorunluluklar, toplumsal birliktelikten görece yalıtılmış çekirdek aileler,

ekonomik üretim ve tüketim alışkanlıklarının değişiminin sadece bir göstergesi haline gelmiştir (Abay & Atala Demir, 2014). Çekirdek aile, bireylerin sayısını azaltarak rol dağılımıyla beraber düzen sorununu basitleştirmektedir. Karmaşıklık azaldıkça istikrar artmakta ve birey ne kadar az sorunla uğraşırsa kişisel gelişimi o denli gelişir (Senett, 2013). Çekirdek aile modern toplumun temel ögesi olurken çeşitli formları bulunmaktadır. Çekirdek aile, çözülen aile, parçalanmış aile, eklemli aile, tamamlanmamış aile, eşcinsel aile gibi çeşitleri bulunmaktadır. Çekirdek ailelerin ortak özellikleri aile üye sayısının düşük olması ile birlikte, anne baba ve çocuklardan oluşmaktadır (Sayın, 2020). Çekirdek aile hem üye sayısı hem de işlevi bakımından azalmıştır. Aile kurumu modernleşme ile birlikte fonksiyonlarından uzaklaşırken temel bazı fonksiyonlarını devam ettirmektedir. Örneğin çocukların yetiştirilmesi ve çocukların doğrulmasıdır. Bununla beraber modern toplum modern aileyi de uzmanlaştırmıştır. Geniş aile, eğitim, sağlık boş zamanlar gibi işlevleri kendi bünyesinde bulundururken çekirdek aile de ise bunlar ayrıştırılmış ve her bir işlev kurum uzmanlaşmıştır (Dündar, 2016). Parsons izole edilmiş çekirdek ailenin ortaya çıkmasını aslında sanayi toplumu ile birlikte üretim biriminin değişmesi ve ailenin tüketim merkezi haline gelmesini ilişkilendirmiştir (Ecevit, 2012). Çekirdek ailenin modernleşmenin bir unsuru olarak gören Parsons ailenin iki temel işlevi olduğunu ifade etmektedir. Birincisi nesiller arası hiyerarşi iken ikincisi ise yetişkin rollerinin farklılaşmasıdır. Ona göre erkek çocuk babalık, kız çocuk ise annelik rolünü aile içinde öğrenirken aynı zamanda tüketici rollerini de ailede öğrenmektedirler. Bireyler toplumun beklentilerine göre rolleri öğrenir ve toplumun bir üyesi haline gelmektedir (Wallace & Wolf, 2015).

Modernleşme ile yaygınlık kazanan çekirdek aile, üyelerinin rol dağılımında yaşanan değişimlerde aile yapısını ciddi etkilemiş ve değişiklik göstermiştir. Kadınların kamusal alana dahil olmalarıyla aile ekonomisinde rol alması, erkeklerin yalnızca kamusal alanda değil ev içinde de mutfak, çocuk bakımı vb. gibi özel alanı ilgilendiren konularda da olmaya başlaması, çalışan ebeveynlerin çoğalmasıyla birlikte çocuk bakımı farklı kişilere veya kurumlara devredilmiştir (Kılınç, 2018). Yani geleneksel aile tipinden uzaklaşma söz konusudur. Kadınlarında hızla çalışma sektöründe yer alması evliliklerde ki rol paylaşımlarında değişikliklere neden olmuştur (Bayer, 2013). Ayrıca çekirdek aile geniş ailede olduğu gibi verilmiş statülerden

ziyade bireysel başarıları ve gayreti ile kazanılmış statüleri destekleyen bir forma bürünmüştür (Ecevit, 2012). Kısacası sosyolojik incelemeler son dönem çalışmalarında ailenin değişimlere ne kadar direnç göstereceği hakkın da yoğunlaşmaktadır. Fakat toplumların yapıları dinleri, ekonomileri, kültürleri farklılık taşıyor olsa bile günümüze kadar aile varlığını idame etmiştir. Geleneksel aile tipinin hâkim olduğu toplumlarda erkek ve kadının statüsü ve rollerinde değişmeler olmuş; açık rol farklılaşmasının olduğu bir yapıdan, rollerin paylaşıldığı bir yapıya geçiş sürecinde erkek mutfakta ve çocukların bakımı konusunda eşine yardım eden; kadın ise ailenin gelir getiren bir üyesi olarak modern dönemin şartlarına uygun davranış biçimleri geliştirmeye başlamıştır (Bayer, 2013).

Geleneksel geniş aile tipinin yerini modern çekirdek aile almıştır. Aileler yapısı değişmiş, küçülmüş, aile içinde geleneksel değerler azalmaya başlamıştır. Aile birçok fonksiyonunu modernleşmeyle birlikte farklı kurumlara devretmiş, baba ve anne otoritesi etkisini yitirmeye başlamıştır. Gelişen iletişim teknolojilerine paralel olarak ailede birtakım sorunlar meydana gelmeye başlamıştır. İnternet ve sosyal medyanın etkisiyle birlikte bireylerin aile, akrabalık ve arkadaşlık ilişkileri yapaylaşmıştır. Teknolojik aygıtlarla birlikte bireyin dünyası değişmiş, ailesine yabancılaşmaya başlamıştır. Aile üyeleri duygusal anlamda çözülme yaşayarak farklı çözümler aramaya başlamıştır aramaya başlamıştır. Evliliğin kutsallığı, çocuk yetiştirmenin önemi, çocuğa yüklenen anlamlar, kültürel miras bırakmanın anlamı değişmeler görülmektedir. Değişen aile yapısı ile özelinde ebeveynlerin çocuğa bakış açısı da değişmiştir. Aile yapısında değişimler üye sayısında azalmalar ile birlikte çocuklara önem daha fazla atfedilmeye başlanmıştır.

Modernleşme süreciyle birlikte aile işlevsel kayıp yaşamaktadır. Birey ihtiyaçlarının birçoğunu aile tarafından karşılamamaktadır. Çekirdek ailenin birincil işlevi bireylerin sosyalizasyonunu sağlarken aynı zamanda değerlerin aktarılmasını sağlamaktır. Yalıtılmış çekirdek aile küçük olduğu için üyelerine duygusal yükler yüklemektedir (Turner, 2015).

Değişen aile yapısı ile birlikte kadınların iş yaşamına dâhil olması, eğitim süresinin uzaması ve çalışan ebeveynlerin bakış açılarının farklılaşmasından kaynaklı doğum sayılarında azalmalar görülmektedir. Türkiye İstatistik Kurumu verilerinden faydalanarak 2001 yılında doğum sayısı 1 milyon 323 bin 341 iken 2022 de 1 milyon

35 bin 795 olmuştur. Günümüzde yıllara göre dağılım incelendiğinde doğum yapan annelerin yaş ortalaması dikkat çekmektedir. 2001 yılında yaş ortalaması 26,7 iken 2022 yılında 29,2 olmuştur.

Tablo 5: TÜİK, Temel Doğurganlık Göstergeleri, 2001-2022

Yıl	Doğum sayısı	Kaba hızı	Doğum hızı	Toplam Doğurganlık Hızı (Çocuk sayısı)	Adölesan doğurganlık hızı	Annenin ortalama yaşı
2001	1 323 341	20,3	2,38	49	26,7	
2002	1 229 555	18,6	2,17	43	26,8	
2003	1 198 927	17,9	2,09	40	27,0	
2004	1 222 484	18,1	2,11	40	27,0	
2005	1 244 041	18,2	2,12	41	27,0	
2006	1 255 432	18,1	2,12	40	27,1	
2007	1 289 992	18,4	2,16	40	27,2	
2008	1 295 511	18,2	2,15	39	27,3	
2009	1 266 751	17,6	2,10	37	27,4	
2010	1 261 169	17,2	2,08	34	27,7	
2011	1 252 812	16,9	2,05	32	27,8	
2012	1 294 605	17,2	2,11	31	28,0	
2013	1 297 505	17,0	2,11	29	28,3	
2014	1 351 088	17,5	2,19	28	28,4	
2015	1 336 908	17,1	2,16	26	28,5	
2016	1 316 204	16,6	2,11	24	28,6	
2017 ^(a)	1 300 258	16,2	2,08	22	28,7	
2018 ^(a)	1 256 282	15,4	2,00	19	28,9	
2019 ^(a)	1 189 939	14,4	1,89	17	28,9	
2020 ^(a)	1 117 942	13,4	1,77	15	29,0	
2021 ^(a)	1 083 336	12,9	1,71	13	29,1	
2022	1 035 795	12,2	1,62	12	29,2	

Toplumsal değişimlerle beraber aile yapısı, işlevleri ve aileye atfedilen anlamlar değişim göstermiştir. Şehirleşme ile birlikte çekirdek ailenin yaygınlaşması, kadının iş yaşamına dahil olması, teknolojik gelişmeler ailenin farklı bir form kazanmasına sebebiyet vermiştir.

1.6. Aile Kurumuna Kuramsal Bakış

Aile kurumuna yönelik çeşitli kuramsal modeller bulunmaktadır. Temel toplumsal bir birim olan ailenin yapısını ve ailede meydana gelen değişimleri değerlendirme ve yorumlamamızda katkısı olacaktır

Sembolik etkileşimci yaklaşım genel olarak insana ve dünyasında anlamlı ve karşılıklı ilişkilere yoğunlaşmıştır. Temel argümanı birey çevresini ona yüklediği anlamlar çerçevesinde algılarken anlamlar karşılıklı etkileşimler sonucunda oluşmaktadır (Canatan, 2011). Bireyin içinde bulunduğu durumu ve bireyin bu duruma verdiği cevapları inceleyen bu yaklaşım, aile kurumunu etkileşimde bulunan üyeler bütünü olarak ele almaktadır. Ailede herkesin belli bir yeri vardır ve belli rolleri yerine getirilmesi beklenmektedir. Bu rol aile beklentilerine uygundur. Etkileşimciler eş seçimi, aile içi roller, evlilik etkileşimi, çocuğun toplumsallaştırılması konuları üzerinde durmaktadır (İçli, 1997). Bu yaklaşıma göre aile davranışlarını anlamak için aile ilişkileri incelenmelidir. Aile içerisinde çocuk boş bir levha olarak görülmektedir. Yaklaşıma göre çevreyle etkileşimi ile çocuklar sosyal varlık olurlar. Sosyalleşme çocuklar için önem taşımaktadır çünkü değerleri, normları, sembolleri aile kurumu ile öğrenip içselleştirmektedirler (Güçlü,2016). Sembolik etkileşim teorisinin temel varsayımları şunlardır:

- Aile davranışları, toplumsal normlardan ziyade daha çok aile içerisindeki etkileşimlerin sonucudur.
- Sosyal davranış, sosyal çevre ile oluşmaktadır.
- Temel bağımsız birim karar alabilen etkin bireydir (Sayın, 2020).

Yapısal- İşlevselci Yaklaşıma göre toplumsal grupların, rollerin ve değerlerin toplumsal sistemin sürekliliğini sağlamak, uyum ve bütünleşmeyi devam ettirmek gibi işlevleri bulunmaktadır. Sistemin işlevsel bütünlüğünde ve dengesinde bozukluklara neden olan durumlar işlevsel olmayan olarak açıklanmaktadır. Bu nedenle sosyalizasyon süreci, sistem devamlılığı ve bütünlüğü için bireylerin yetiştirilmesinde işlevsel olarak görülmektedir (Tap, 2020). İşlevselcilerin aileye bakışı toplumun diğer kısımlarıyla olan etkileşimine odaklanır. Özellikle ailenin toplumsal refah ve mutluluğuna yaptığı katkı ile ilgilenilir. Her ne kadar çeşitli sosyokültürel yapılarda farklı biçimler olsa da dünyadaki tüm toplumlarda aile evrensel olarak bulunur. Bunun sebebi, tüm toplumların refahı için temel olan alt ihtiyacı karşılamasıdır. Bunlar sırasıyla ekonomik üretim, çocukların toplumsallaşması, hasta ve yaşlı bakımı, eğlenme karşılanmasını garanti altına almak için her toplumda aile vardır (Ekici, 2014).

Ailenin, fonksiyonel olarak toplumdan topluma değişebileceğini düşünmektedirler. Gelişmemiş toplumlarda ailenin fonksiyonları fazla iken gelişmiş toplumlarda aile daha az fonksiyon yerine getirmektedir. Yaklaşımın temel bakış açısı sosyal davranış toplumun ihtiyaçlarına ve fonksiyonlarına katkı sağlamalıdır (Sayın, 2020). İki temel alana dikkat çekmektedir. Birincisi üretim, çocukların sosyalleşme süreci, fiziksel gereksinimlerin karşılanması ve ekonomik işlevleri gibi ailenin gösterdiği temel fonksiyonları tanımlarken aynı zamanda aileyi etkileyen iç ve dış güçleri içine alan aile süreçlerini anlamayı kapsar (Hallaç & Öz, 2014).

Ailede roller ve statüler ağı bulunmaktadır. Bu roller ve statüler bir yandan ailenin, bir yandan da sosyal sistemin işleyişine katkıda bulunmakta ve ilerlemesini sağlamaktadır. Bu teori uyum, denge kavramlarının üzerinde yoğunlaşması ve değişmeyi ihmal ettiği için eleştirilmektedir (İçli, 1997).

Çatışmacı Yaklaşım toplumdaki gruplar ve sınırlar arasındaki sosyal, siyasi ve ekonomik eşitsizlikler üzerinde vurgu yaparak mevcut sistemi eleştirirler. Çatışmacılar özellikle sınırlar arasındaki güç mücadelesi ve birbirine tarihsel olarak karşıt olan hâkim ideolojiler üzerinde dururlar. Çatışma kuramcıları, aile içi eşitsizlik ilişkilerine ve özellikle kadının erkek egemen bir yapıdaki konumuna odaklanırlar (Ekici, 2014). Aile kurumu günümüze kadar varlığını sürdürürken denge ve istikrarı temsil ederken aynı zamanda boşanma oranları ile çatışmayı yansıtmaktadır. Bu bağlamda aslında aile düzen ve denge durumuna ulaşmaya çalışan bir birim olmaktan ziyade ortak amaçlar için ittifakların yapıldığı bir gruplaşma olarak görülmektedir. Kurama göre önemli olan çıkar farklılıkları değil aile üyelerinin sahip oldukları yeteneklerdir (Sayın, 2020). Kuramın temel varsayımları:

- İnsanlar kendi çıkarlarına yönelik hareket etmektedirler
- İnsani çevre, insanlar tarafından yaratılan düşünceler ve sembollerden oluşmaktadır. Bundan dolayı yüksek sembolik hedefleri başarmayı bekler ve ümit ederler.
- Rekabet tüm sosyal ilişkilerde içseldir (Güçlü, 2016).

Mübadele Kuramı bireylerin birbirlerine bağımlı oldukları, kaçınılmaz olarak karşılıklı bir şeyler alıp verdikleri, insanların birbirlerine gereksinimleri olduğu varsayımına dayanmaktadır.

Sosyal mübadele kuramına göre ödüller, kişinin bir diğer kişiden, bir ilişkiden veya bir statüden elde ettiği hem fiziksel hem psikolojik memnuniyet ve doyumları ifade etmektedir. Örneğin evli olma, pek çok bakımdan bir ödül kaynağı olarak görülmektedir. Bir kişinin eşiyle etkileşimi memnun edicidir, evlilikle gelen bir rahatlık ve psikolojik anlamda güvenlik vardır (Özen, 1992). Maliyetler ise iki şekilde gerçekleşmektedir. Cezalar ve vazgeçilen ödüller. Anneliğin maliyeti iki türlü gerçekleşmektedir. Çocuk bakımı eklem kas ağrılarına sebebiyet verirken aynı zamanda birçok anne gebelik dönemi itibariyle işlerini bırakırlar bu hem ekonomik hem de sosyal çevrenin kaybedilmesi maliyet çerçevesini oluşturmaktadır. Bu kuramın temel varsayımları şunlardır:

- İnsan davranışları ussaldır. Bireyler ödülleri arttırmak ve maliyeti azaltmaya gayret gösterirler.
- Tüm eylemler maliyetleri ve seçimleri barındırır.
- Sosyal davranış ödüllendirilmişse gerçekleştirilme ihtimali yüksektir.
- Karşılıklı ilişkisine dayanmaktadır (Canatan, 2011).

1.7. Modernliğin İfşası; Aile ve Çocuk

Bu bölümde ailenin değişen yapısı ve çocuğa etkisinden hareketle, ebeveyn çocuk ilişkileri açıklanmaya çalışılacaktır. Geleneksel ailede çocuk, aileyi gelecek yaşama taşıyacak olan ve ebeveynlerinin ileriki yaşlılık dönemlerinde bakımını üstlenecek olan kişi olarak görülmekteydi. Fakat toplumsal yapının değişmesiyle birlikte çocuğa yönelik pragmatik değer önemini yitirmiştir. Çocuğa verilen değer, psikolojik çerçevede şekillenmiş ve duygusal bir temele oturtulmuştur (Vakıf, 2018). Çocuklara ilgi, bakım ve zamanın yoğunlaşmasının temel nedeni olarak ailenin küçülmesi görülmektedir. Bundan dolayı aile yapısı çocuk merkezli olmaya başlamıştır (Onur, 2019). Geleneksel toplumlarda görülen büyük ebeveynlerin aileye yön vermesi etkisini yitirmiş, günümüzde çocuk merkezli aileler ortaya çıkarmıştır. Ebeveynler çocuk için yeni davranış kalıpları göstermek ve onun psikolojisine göre hareket etmek durumundadır. Çocuk gelişim kitapları, anne-baba kitapları, pedagoglar artık bu yeni gelişen durumlarla ilgili daha çok bilgilenmek ve çözümler bulmak durumunda kalmışlardır (Dönmez, 2019). Ebeveynler çocuk yetiştirme veya büyütmede sezgilerinden ziyade artık kitaplar, blogger anneler, uzman kişilerin görüşlerine başvurumaktadırlar. Çocukla ilgili basit ve karmaşık herhangi bir sorunun

çözümünde bir uzmandan destek istemek gerektiği düşüncesi çağdaş çocuk yetiştirme literatürünün ana temasını oluşturmaktadır (Furedi, 2001). Yemek saatleri, yıkama işlemleri, uyku düzeni ve tuvalet eğitimi gibi kurallara uyan profesyonel ebeveynlik algısı oluşmaya başlamıştır (Heywood, 2003). Aslında tüm bu yönelimler “rahatlama” yolu gibi görünüyorsa da daha çok korku ve endişe yaratmaktadır. Günümüzde risk ve korku günlük yaşantımıza daha çok dahil olmaktadır. Ebeveynlerdeki risk ve korku bilinç düzeyi arttıkça çocuklar korunması ve gözetilmesi gereken bir varlığa dönüşmüştür. Korunmuş çocukluk anlayışı ile çocuklar toplumdan yalıtılmıştır. İyi anne baba olmak artık çocukları emniyette kalmaları için onları gözetleyerek ve onlara refakat ederek hayat tecrübesinden alıkoyma anlamına geliyor gibi görünüyor (Furedi,2013).

Ebeveynler çocukları için tehlike olmayan güvenli ev anlayışına sahiplerdir. Güvenli ev imgesi evin dışını tehlikelerle dolu bir bölge olarak görmekle birlikte evin dışında yaşayanları tehlike olarak görüp uzaklaştırmaya çalışmaktadırlar (Bauman, 2018). Günümüzde güvensizlik duygusu arttığı için ebeveynler çocukları yabancılardan uzak durmaları konusunda uyarmaktadır. Tehlikeli yabancı, imgesi oluşurken oluşabilecek sorunlar hayal gücünü kemiren bir tehdide dönüşmektedir (Furedi, 2013). Her an kötü bir durumla karşılaşabilme ihtimali üzerine oluşan kaygı zeminini destekleyen bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Geleneksel mahalle kültürü ve komşuluk ilişkilerini de barındıran geleneksel yapılardaki hızlı çözülmeye paralel olarak bireysel ilişkilerin de akışkan, geçici, gündelik olması durumu ilişkileri anlaşılabilir veya karışık bir noktaya taşımaktadır. Bireyler arası tutumlar da bu doğrultuda şekillenerek önlem olarak davranmanın kaçınılmaz olduğunu göstermektedir. Bireyler arası ilişkilerdeki bu tür değişimler aile içi ilişkilerde olduğu gibi çocukla olan ilişkileri de dönüştürmektedir (Kankundan, 2020). Güvensizlik ağı, park ve oyun alanlarının yetersizliği, zaman ve mekân sınırlılığından dolayı çocuklar kitle iletişim araçlarına yönelirken aynı zamanda ebeveynleri tarafında da yönlendirilmektedirler. Medya ile yoğun ilişki içerisinde olan çocukların günlük yaşamda, hastanede, restoranda, toplu taşıma araçlarında vakit geçirdikleri gözlemlenmektedir (Erdoğan N. I., 2019). Oysaki ebeveynler çocuklarını yetişkin dünyasının sorunlarından korumuş fakat toplumsal hayatın gerçeklerini televizyon aracılığıyla öğretmiştir (Onur, 2005). Çocukların televizyon ve internet kullanımında

ebeveynlerin yönlendirici ve gözetleyici rolleri oldukça önem taşımaktadır. Çünkü psikolojik ve sosyal gelişimleri olumsuz etkilenmekte ve çocuklar bunu fark edememektedirler (Tuna, 2016). Dijital çağında getirdiği sokak yaşantısının yokluğu, çocuk-doğa etkileşiminin azalması ile çocukluk algısı değişim göstermiştir (Dursun, 2019). Teknolojik gelişmeler ile birlikte telefon, tablet, bilgisayar gibi kitle iletişim araçlarının kullanılmasında ve kontrol edilmesinde ebeveynlere önemli roller düşmektedir. Kitle iletişim araçlarıyla ve bu araçlardaki ticari mesajlarla çok erken yaşlarda tanışan çocuklar, pazarlama çabalarının sadece bugünün değil yarınının da hedefi durumundadır. Sürekli bir izleyici olan çocuklar, daha küçük yaşlardan itibaren markalarla ilişki kurmakta, ürün tercihleri yapmakta ve algıladıkları dünya ile ilgili moda ve trendlere uyum sağlamaktadırlar (Gülerslan, 2011). Çocuklar için aktif bir şekilde gerçekleştirilmek istenen çocukların yetişkinleştirilmesidir. Bunun gerçekleştirilmesinde teknolojik ilerlemelerin etkisi fazla olmakla birlikte çocuk ve yetişkin arasında ki sınırlar belirsizleşmeye başlamıştır (Onur, 2019). Günümüzde sanayileşme ile birlikte bireylerin düşünce yapılarında da değişimler meydana gelmiştir. Değişen düşünce yapısı ve küreselleşmiş bir dünya biçiminde aile, üretim birimi olmaktan ziyade tüketim birimi olarak ifade edilmektedir. Her iki durumda da aile; çocuklara toplumsal sistemlerin aktarıldığı, gelecekte de toplum içinde yer alacakları görevlere ve konumlara hazırlık niteliğinde olan bir okul görevini görmektedir (Giddens, 2005).

Boş zamanı olmayan ve sürekli yorgun olan anne-baba giderek çocuğu evdeki iletişim araçlarına yönlendirebilmektedir. Özellikle günümüz toplumlarında bakıldığında uzayan iş saatleri, nöbet sistemi ile çalışanlar, geçici ve daimi görevlendirmeler gibi durumlardan kaynaklı sadece kısa bir süre hane halkı birlikte zaman geçirebilmektedir (Pehlivan, 2017). Çocuk anne-babasından çok gününün büyük kısmını bu araçların gözetiminde geçirebilmektedir. Ailenin çocuğa hayata dair bir şeyler öğretmek için ayırdığı boş zaman, paylaşım zamanı olma niteliğini kaybetmeye başlamaktadır. Bu boş zamanlar, çocuğa ayrılamayan zamanların bedeli olarak daha çok tüketme ve eğlenceye yönelik doldurulmaya başlanmıştır (Kılınç, 2018).

Aileyle geçirilen zamanı sıradan-özel, planlı-plansız ve karşılıklı birliktelik-belirsiz birliktelik zamanları olarak incelenebilmektedir. Sıradan zaman, birlikte

yemek yeme, beraber okula gitmek gibi faaliyetleri içerirken; özel zamanlar, doğum günü kutlamaları, tatiller gibi dinlendirici, stresten uzak beraber yapılan etkinlikleri belirtmektedir. Karşılıklı birliktelik zamanları, tüm aile bireylerinin tam katılım sağladıkları zamanlardır, belli bir konuda görüş ayrılıklarının dile getirildiği zamanlar olabildikleri gibi, kendiliğinden gelişen sohbet gibi haz verici zamanlar da olabilmektedir. Belirsiz birliktelik anları ise aile üyelerinin aynı anda aynı alanda olmaları, ama etkileşim içinde olmadıkları zamanlar olarak görülmektedir (Üzümcü, 2017). Modern toplumsal yaşamda ebeveynlerin çocuklarıyla zorunlu veya zorunlu olmayan birçok nedenden dolayı daha az zaman geçirmesi çocuk ile kurulan duygusal bağ ilişkisini zarar verebilmektedir. Bireylerin yoğun çalışma saatleri ve iş dışı bazı aktiviteleri aile içi ortak zamanları kısıtlamakta, bireyler sadece akşam bir araya gelebilmektedir. Ancak akşam birlikteliğini, aile bireylerinin birlikte değerlendirmemesi durumuyla da aynı ortamda bulunan fakat iletişim kurmadan yaşayan aile kitleleri ortaya çıkmaktadır. Geleneksel dönemden modern döneme bunu kıyasladığımızda başlarda kitle iletişim araçlarına bağımlılık, günümüzde de internet bağımlılığı görülmektedir (Güleç, 2018). Ebeveyn ile gerekli duygusal bağ kuramayan çocuklar, duygusal boşluklarını farklı yollarla gidermeye çalışarak nesnelerle iletişimlerini kuvvetlendirme eğilimi gösterebilmekte; bu eğilim sonucu teknolojik cihazlar aracılığıyla kurulan güçlü bağ, çocukların teknolojik cihazlarla sürekli temas halinde olmalarına neden olabilmektedir (Baloğlu, 2018). Toplumun tüm alanlarında kitle iletişim araçlarının kullanımı ciddi oranda yaygınlaşmıştır. İnsanların büyük çoğunluğu bilgisayar ya da akıllık telefonlarda farkında olmadan daha fazla zaman harcamaktadır. Aile içerisinde anne-baba ve çocuklarda bu durum ciddi bir iletişim eksikliğine neden olmaktadır. Aile üyeleri yüz yüze iletişim kurmaktan daha çok çağımızın popüleritesi olan iletişim araçları ile vakit geçirmektedir. Bu durum ise insanları zamanla teknolojik aletlere bağımlı bireyler haline getirebilmektedir (Güleç, 2018). Teknolojinin gelişmesiyle birlikte aile içi bağların zayıfladığı ve değiştiği görülmektedir. Günümüzde hızla gelişen teknoloji ve rekabet, tüketimin artması gibi sebeplerle aile bireylerini bireyselleştirmektedir. Kariyer hedefleri, yoğun iş temposu, internet kullanımı insanları yalnızlaştırmaktadır (Sarıkaya, 2019). Aile içerisinde anne-baba ve çocuklarda bu durum ciddi bir iletişim eksikliğine neden olmaktadır. Aile üyeleri yüz yüze iletişim kurmaktan daha çok çağımızın popüleritesi olan iletişim araçları ile vakit geçirmektedir. Bu durum ise insanları zamanla teknolojik aletlere

bağımlı bireyler haline getirebilmektedir (Güleç, 2018). Aynı zamanda ebeveyn çocuk ilişkilerinde anne baba rolünden ziyade artık çocuklarının arkadaşymış gibi onlara yol gösteren ve seven kişiler olarak rol almak istedikleri görülmektedir (Twenge, 2013).

Ebeveynlerin yaşam biçimlerinde, anne ve babaya yönelik algılarda meydana gelen değişimler, çocuğu etkilemektedir. Anne ve babaya ilişkin ortaya çıkan yeni anne ve yeni baba, ideal anne ve ideal baba gibi tanımlamaların sonucunda ideal çocuk tanımlaması da ortaya çıkmaktadır (Vakıf, 2018). Anne ya da baba, kendi yaşamında yapmak isteyip de yapamadıklarının çocuklarıyla gerçekleştirmeye çalışabilir. Bazı ebeveynlerde zamanında annesi veya babası ile gerçekleştiremediği yakınlığı çocuğu ile gerçekleştirebileceğini düşünebilmektedir (Gençtan, 2021).

Özgürlükçü çocuk fikrinin yaygınlaşması ile beraber küçük çekirdek ailede eski katı disiplin anlayışları yumuşamaya başlamıştır. Çocuk yetiştirmeye dair teknikler geliştirilmeye çalışılmıştır. Çocuklar seilmekten ziyade yetiştirilmektedir. Bu yetiştirilme algısı idealizmi temsil edebilmektedir. İdeal anne, ideal baba, ideal çocuk gibi kavramlar öne çıkmıştır. Bu bakış açısı ile aslında çocuğa elinden gelenin en iyisini yapması gerektiği algısı oluşturulmaktadır (Riesman, 2019). Giddens'a göre çocuklar sadece fizyolojik ihtiyaçlara gereksinim duymazlar. Çocukların sevgiye, ilgiye, düşüncelerine saygı duyulmasına ve duygularının önemslenmesine ihtiyaçları vardır (Giddens, 2018). Çocuk yetiştirmede birçok ebeveyn stili bulunmaktadır fakat konumuz bağlamında ebeveyn çocuk ilişkilerini anlayabilmemiz için helikopter ebeveynlik ve paranoyak ebeveynlik konu alınacaktır. Helikopter aileler çocuklarının hayatlarını kontrol altında tutan çocuklarının sorumluluklarını kendi sorumlulukları gibi gören ebeveynleri yansıtmaktadır. Çocuklarının hayatlarına sosyal, ekonomik, eğitim, özel ilişkiler dahil olmak üzere müdahaleci bir yaklaşım sergilemektedirler. Bu ebeveyn stilinde çocuklardan her alanda beklentileri oldukça yüksektir. Temel savı dünyanın güvenli bir yer olmamasından dolayı ebeveynler fazla korumacı yaklaşmaktadır. Çocuk eğitiminin yaşayarak öğrenme metodundan ziyade tüm imkânları kendileri sağlamaktadır (Kankurdan, 2020).

Ebeveyn-çocuk ilişkilerinin temeli anne ve babanın tutumlarına bağlıdır. Ebeveynlerin tutum ve davranışları incelendiğinde, onların sergiledikleri tutum ve tavırlar da bir çeşit öğrenme türüdür. Ebeveynlerin tutum ve tavırlarını etkileyen ve çeşitlendiren unsurlar bulunmaktadır. Bunların başında ebeveynlerin nasıl bir çocuk

istediklerine dair kurulan bir çocuk kavramının olmasıdır. Bu kurulan çocuk kavramı gerçeğiyle uyuşmadığında yani beklentilerine uygun olmadığında ebeveynlerde bir hayal kırıklığı yaşanmaktadır (Güleç, 2018). Ebeveynlerin çocukları arasında temel farklılıklardan biri dönemsel bakış açılarının farklı olmasıdır. Ebeveyn çocuğun içinde bulunduğu dönemi takip etmemektedir. Kendi dönemsel yaşantıları ve deneyimleri ile çocuğa yaklaşmaktadır. Aslında her dönem kendi içinde farklılıklar taşımaktadır. Bu noktada insan içinde yaşadığı çağa, babasına benzediğinden daha çok benzer (Twenge, 2013). Yine yeterli ve eksik hissetme sonucunda uzman bilgisi olmadan çocuklara yapılan müdahalelerin çocukların bütün hayatlarını etkileyeceği düşüncesi, ebeveynlerin davranışlarını sürekli sorgulamalarına ve harekete geçmekten alı koymaya neden olmaktadır. Başka farklı bir nokta ise helikopter ailelerde ebeveynler çocuklarına bütün imkânları sunarak onların hayatı kötü bir şekilde tecrübe etmelerine engel olmak istemelerinden kaynaklanmaktadır. Paranoyak ebeveynlikte ise aileler çocukları için asla yeterli imkânı sunabileceklerine inanmamaktadırlar. Çocuklarına hiçbir zaman yetememek korkusu ve düşüncesi onları paranoid davranışlara sevk etmektedir. Günümüzde güvensizlik duygusu arttığı için ebeveynler çocukları yabancılardan uzak durmaları konusunda uyarmaktadır. Tehlikeli yabancı, imgesi oluşurken oluşabilecek sorunlar hayal gücünü kemiren bir tehdide dönüşmektedir (Furedi, 2013). Özgürlükçü çocuk fikrinin yaygınlaşması ile beraber küçük çekirdek ailede eski katı disiplin anlayışları yumuşamaya başlamıştır. Çocuk yetiştirmeye dair teknikler geliştirilmeye çalışılmıştır. Çocuklar sevimli olmaktan ziyade yetiştirilmektedir. Bu yetiştirilme algısı idealizmi temsil edebilmektedir. İdeal anne, ideal baba, ideal çocuk gibi kavramlar öne çıkmıştır.

2. ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

2.1. Araştırmanın Kapsam ve Amacı

Çocukluk sosyolojisi, çocukluğu toplumun temel ve sürekli bir bölümü olarak görmektedir. Bundan ötürü bu çalışmanın amacı ebeveyn çocuk ilişkilerini çocukluk sosyolojisi temelinde değerlendirmek ve analiz etmektir. Çocuk aile ve toplum açısından büyük bir öneme sahiptir. Toplum için önemli bir konumda olan çocuklar tarihsel süreç içerisinde farklı anlamlar kazanmıştır. Günümüz de çocuk merkezli aile sayısında ki artışlar ve çocuklara yüklenen anlamdan dolayı çocuklar farklı bir görünüm kazanmıştır. Değişen toplumsal yapı ile beraber yeni çocukluk ve ebeveynlik biçimleri oluşmaya başlamıştır. Modern toplumsal hayatta ebeveynlerin çocuklarıyla birlikte zaman geçirmeleri farklı sebeplerden dolayı az olması çocuk ile kurulan duygusal bağ ilişkisine zarar verebilmektedir. Bu çalışmada aile bireylerinin yoğun çalışma saatleri ve çalışma saati sonrası aktiviteleri aile içi ortak zamanı konu almıştır. Çocukluk üzerine yapılan çalışmaların odak noktası tarihsel süreç içerisindeki gelişimleri olmuştur. Yapılan çalışmalar ebeveyn hegemonyasıyla yapılmış çocuklar edilgen konumda olmuştur. Bu bağlamda incelendiğinde değişim sürecinden etkilenen çocuk ve aile kurumu incelenmeye değer görülmüştür. Çocuk, toplumu oluşturan aile kurumunun önemli bileşenlerinden biridir. Ailenin devamı için önem teşkil etmektedir. Bu çalışmada çocuk ebeveyn ilişkileri baz alınarak çekirdek aile üyeleri ile görüşülmüştür.

Çocukluk sosyolojisi bağlamında literatür incelendiğinde, lisansüstü çalışmalarından ziyade makalelerin fazla olduğu görülmektedir. Ayrıca çocukluk sosyolojisi ile ilgili yapılan çalışmalar saha araştırması olarak literatürde yer almamaktadır. Ebeveyn ilişkileri olarak literatür incelendiğinde, genellikle çocuklardan ziyade ebeveyn görüşleri ile şekillenmiştir. Çocukluk sosyolojisi çocukları aktif katılımcılar olarak görmektedir. Bundan dolayı çalışmalarda çocukluğun ihmal edilmesi ve görüşlerinin değerlendirilmemesi, bu çalışmayı önemli kılmaktadır. Konu farklı disiplinler tarafından incelenmiş fakat çalışmalar nicel ve anket tekniği ile veriler elde edilmiştir. Literatür taraması sonucunda nitel bir araştırmaya rastlanmamıştır. Gelişimselcilik bakış açısı yani çocukların yetersiz olarak görülme anlayışı nitel araştırma yapma önünde engel olarak görülmektedir. Bu sebeple “Çocukluk Sosyolojisi Bağlamında Ebeveyn Çocuk İlişkilerinin Değerlendirilmesi

“nitel bir araştırmadır. Nitel araştırma tekniklerinden yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ile veriler elde edilmiştir. Bireylerin yanıtları doğrultusunda sosyolojik bir analiz yapılması amaçlanmıştır. Zira bu konu da hem lisansüstü bir çalışmanın yapılmamış olması hem de nitel araştırma tekniklerinden faydalanması önemini açıkça göstermektedir. Ayrıca literatür incelendiğinde çalışmalar tek yönlü bir bakış açısını yansıtırken bu araştırma hem ebeveynlerin hem de çocukların görüşlerine yer vermiştir. Yapılan çalışmalar genellikle ebeveyn odaklı olmakla beraber, sadece annelerle ya da babalar tercih edilmiştir. Ayrıca çocuk katılımcılarla gerçekleştirilen çalışmalarda ise yaş kategorisi 9-18 yaş arası çocuklar örneklem olarak yer almaktadır.

2.2. Araştırmanın Problemi

“Çocukluk Sosyolojisi Bağlamında Ebeveyn Çocuk İlişkilerinin Değerlendirilmesi” bu çalışmanın konusu, ebeveyn ve çocuk ilişkilerinin teknolojik gelişmelerle birlikte ne kadar etkilendiğini ve yoğun iş temposu ve modern yaşamın hız paradigması doğrultusunda çocuklarla ne kadar zaman geçirdiklerinin araştırılmasıdır. Çocuk ve ebeveyn ilişkilerinin sosyolojik boyutunun araştırılması amaçlanmaktadır. Çalışmanın evreni Bingöl de yaşayan çekirdek aile yapısına sahip ebeveynler ve 5-10 yaş arası çocuklarla sınırlandırılmıştır. Bu kapsamda çocuklarla ve ebeveynlerle yapılan görüşmelerde nitel yarı yapılandırılmış araştırma tekniği ile ebeveyn çocuk ilişkileri sosyolojik olarak analiz edilmiştir. Araştırmanın konusu bağlamında çeşitli sosyal, kültürel ve ekonomik yapıya sahip kişilerle görüşme sağlanmıştır.

Bu nitel araştırmanın ana problemi;” Ebeveyn çocuk ilişkisinde zaman kavramı nasıl değerlendirilmektedir?” şeklinde belirlenmiştir.

Araştırmanın alt problemleri

- Ebeveynler çocuğa nasıl değer atfetmektedir?
- Ebeveynler kendi çocukluk deneyimleri ile günümüz çocukluk anlayışını nasıl değerlendirmektedirler?
- Ebeveynler çocukları ile ne kadar ilgilenmektedirler?
- Ebeveynler aileyi nasıl değerlendirmektedir?
- Ebeveynler teknolojinin aile yaşantısına etkilerini nasıl değerlendirmektedirler?

- Çocuklar çocuk kavramını nasıl açıklamaktadır?
- Çocuklar aileyi nasıl değerlendirmektedir?
- Çocuklar, çocukluğu ve yetişkinliğe nasıl anlamlar yüklemişlerdir?
- Çocukların sosyal ekonomik ve kültürel şartları ile gelecek görüşleri arasındaki ilişkinin değerlendirilmesi

2.3. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın örnekleme araştırmanın konusuna ve amacına uygun olarak seçilen 5-10 yaş arasındaki çocuk katılımcılardan ve çekirdek aileye sahip ebeveynlerden oluşmaktadır. Çalışma Bingöl il merkezi ile sınırlandırılmıştır. İl merkezinin seçilme nedeni sosyal, ekonomik ve kültürel çeşitliğin fazla olmasından ötürü seçilmiştir. Araştırmanın örneklem seçimi, 5-10 yaş aralığındaki katılımcıların biyolojik yaşları baz alınarak okul öncesi ve ilkokul dönemini kapsayacak şekilde seçilmiştir. 0-4 yaş arası dönemin seçilmeme nedeni çocukların gelişim özellikleri dikkate alındığında çocuklar mantıksal ilişkiler kuramazlar ve neden sonuç ilişkisi kurabilecek yeterlilikleri yoktur. Dil gelişimi açısından 4 yaş yeterli düzeyde iken dikkat süresini kısa olmasından dolayı tercih edilmemiştir. 0-4 yaş arasında toplumsal olarak çocuk yakın çevresi ile etkileşim halinde olduğundan ötürü tecrübeleri olabildiğince sınırlı olduğundan tercih edilmemesine kanaat getirilmiştir. 11-18 yaş arası çocukların seçilmeme nedeni ise fiziksel, ruhsal ve sosyal değişimler yaşayan ergenlik dönemini kapsamaktadır. Sürekli fikirleri değişen ve çevreyi farklı algılamalarından ötürü tercih edilmemiştir. 5-10 yaş arası aileden bağımsızlaşarak dış dünya ile yoğun ilişkilerin başladığı dönemi kapsamaktadır. Önceki dönemde çocuk, dar bir sosyal çevreye sahip iken 5 yaş ve sonrasında okul hayatının başlaması ile geniş arkadaş çevresine sahip olarak sosyal öğrenmenin çeşitlendiği etkileşimlerin hızlandığı dönemi kapsamaktadır. Araştırmanın örneklem seçiminde dikkat edilen bir diğer husus ise çalışmanın amacına uygun doğru verilerin elde edilmesi için katılımcıların niteliksel olarak her kategoriye yansıtması olacaktır. Sosyal, kültürel ve ekonomik düzeyi yüksek veya düşük kişiler, çekirdek aileye sahip bireylerden oluşmaktadır. Ayrıca farklı ekonomik sermayeye sahip ebeveynler araştırmanın evrenini oluşturmaktadır.

Araştırmada olasılıklı olamayan örnekleme tekniklerinden “amaca yönelik örneklem” ve “kartopu örnekleme” tercih edilmiştir. Amaçlı örnekleme araştırma

amacına en iyi hizmet edeceği düşünölen, en iyi birimler dikkate alınarak oluşturulur (Baştürk & Taştepe, 2013). Bu anlamda amaçlı örnekleme yöntemleri pek çok durumda olgu ve olayların keşfedilmesinde ve açıklanmasında faydalı olmaktadır. Bu teknikte konuya ve araştırmanın amacını yansıtacak araştırma problemlerine cevap bulacağına inandığı kişilerden oluşur (Yıldırım & Şimşek, 2021). Kartopu örnekleme ise araştırmacının bir örnek olayla başladığı daha sonra örnek olaydan aldığı bağlantılı ilişkilerle ilgili bilgilere dayanarak başka örnek olaylar belirlediği ve süreci tekrarladığı rastlantısal olmayan örneklemedir (Neuman, 2016, s. 324). İlk önce ulaşılması güç olan o çalışma evreninden bir bireye ulaşır, sonra o bireyin yardımı ile diğer bir bireye sonra onların yardımıyla başka ögelere ulaşarak hedeflenen örnek büyüklüğüne ve çeşitliliğine ulaşmaya çalışır (Böke, 2017, s. 129). Ebeveynler ve çocuklar görüşme yapılabilecek kişilere yönlendirmişlerdir.

2.4. Araştırmanın Veri Toplama Tekniğı

Nitel araştırmalar, farklı sosyal grupları ve bu grupları oluşturan bireyleri inceleyerek yanıtlar aramaktadır. Nitel teknikler insanların anlayış ve algılarından pay almalarına insanların günlük yaşamlarını nasıl anlamlandırdıklarını keşfetme imkânı sunmaktadır. Kişilerin kendileri veya başkaları hakkında nasıl bilgi edindikleri ve bu bilgiler doğrultusunda nasıl anlamlandırdıklarını inceler (Berg & Lune, 2019). Nicel araştırmalar hipotezlere dayalı iken nitel araştırmalarda ise araştırılan olay veya olguya ilişkin problem durumunun soru cümlesine dönüştürölmesi söz konusudur (Baltacı, 2019). Nitel araştırmada seçilen konuyla ilgili doğrudan birinci elden verilerin toplanması gerekmektedir. Çalışılan konu için ön bilgiler edinilmeli alan iyi tanınmalıdır görüşme, gözlem, doküman inceleme ve odak grup çalışmasını içeren nitel araştırma yöntemleri araştırma konusunda göre farklılık gösterebilmektedir. (Karataş Z. , 2015). Yapılan araştırmada gözlem ve yarı yapılandırılmış görüşme tekniğı kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşmede araştırmacı konuya bağlı kalarak, hazırlamış olduğı soruları sorabilir veya detaylı bilgi almak amacıyla farklı sorularda sorabilmektedir. Yarı yapılandırılmış görüşme tekniğinde sorular açık uçlu olmaktadır. Bu araştırma nitel bir araştırma olarak tasarlanmış ve görüşme yapılmıştır.

Yarı yapılandırılmış görüşme formu ile 15 ebeveyn ve 15 çocuk ile görüşmeler tamamlanmıştır. Çocuk katılımcılardan 2 çocuk ile gerçekleştirilen görüşmeler konu bağlamında uygun olmadığından dolayı araştırmaya dahil edilmemiştir. Veriler

toplanırken ebeveynlerin ve çocukların yaşam alanları tercih edilmiştir. Özellikle çocuk katılımcılarla görüşme öncesi oyunlar oynanmış ve iletişim kurulmaya çalışılmıştır. Görüşme öncesinde güven ağının oluşabilmesi için ebeveynleri veya yakın olduğu kişiyle iletişime geçilerek birey hakkında ön bilgi alınmıştır. Görüşme öncesinde bilgiler doğrultusunda çocukla iletişime geçilerek yakın bir ilişki oluşturulmaya çalışılmıştır. Yakın ilişki ile katılımcıların konularla ilgili ayrıntılı bilgi vermeleri sağlanmıştır. Görüşmeler esnasında veriler toplanırken bireysel görüşmeler yapılmasına dikkat edilmiştir. Hatta çocuk katılımcılar görüşme esnasında farklı kişilerin dahil olmasından çekinmişlerdir ve kişinin çıkmasını talep eden çocuk katılımcılar olmakla birlikte o esnada susmayı tercih eden çocuklarda olmuştur. Görüşme esnasında dikkatlerinin dağılmasından dolayı farklı konu bağlamlara dahil olmalarından kaynaklı bölünmüş ses kayıtları olmuştur. Ayrıca çocuk katılımcıların ebeveynlerine ses kaydı alınacağından bahsedildiğinde ilk süreçte istememekle birlikte araştırma süreci için kullanılacağı ve analiz edileceği bilgisi verilmiştir. Ebeveyn katılımcılar ile görüşmeler ise gönüllülük esas alınarak gerçekleşmiştir. Genellikle ebeveynler duygusal anlar yaşamış ve bunu açıkça ifade etmişlerdir. Görüşme formu, demografik bilgiler ve araştırmanın amacına uygun şekilde ebeveyn ve çocuklar için ayrı ayrı oluşturulmuştur. Çocuklar için hazırlanan görüşme formu 10 görüşme sorusundan oluşmaktadır. Ebeveynler için ise 14 görüşme sorusu oluşturulmuştur. Görüşme soruları hazırlandıktan sonra etik kurul onayı alınmıştır. Görüşme sorularının onaylanması ile birlikte görüşmeler gerçekleşmiştir. Görüşmelerin tamamı yüz yüze gerçekleştirilmiş ve yaşam alanlarına dahil olarak gözlemler yapılmıştır. Katılımcı sayısının sınırlandırılması araştırma verilerinin tekrara düşmesi ile son bulmuştur.

2.5. Araştırma Verilerinin Analizi

Verilerin analizinde katılımcılara sırasıyla kodlar verilmiştir. Ebeveynler ile görüşülürken cinsiyet temel alınarak erkekler (E) kadınlar ise (K) ile kodlama yapılmıştır. Çocuklar ise (Ç) olarak kodlanmıştır. Görüşme öncesi katılımcılara bu durum açıklanmış herhangi bir isim belirtilmeyeceği ifade edilmiştir. Katılım için görüşmecilere dezavantaj oluşturabilecek herhangi bir risk taşımadığı açıklanmış ve gönüllülük esas alınmıştır. Görüşmeler ses kaydına alınarak veriler toplanmıştır. Görüşmelerden elde edilen veriler betimsel analiz kullanılarak çözümlenmiş ve içerik

analizi yapılarak temalar oluşturulmuştur. Bu çalışmada çocuklar ve ebeveynlerin görüşlerinden doğrudan alıntılar yapılmış ve bu alıntılardan yola çıkılarak bulgular oluşturulmuştur. Literatürden de yararlanarak temalar ve kategoriler oluşturulup kodlamalar yapılmıştır. Oluşturulan temalar, kategoriler ve bunlara ilişkin yorumlar bulgular kısmında yer almaktadır.

3. BULGULAR VE BULGULARIN YORUMLANMASI

“Çocukluk Sosyolojisi Bağlamında Ebeveyn Çocuk İlişkilerinin Değerlendirilmesi” adlı çalışmanın bu bölümünde ebeveynlerden ve çocuklardan elde edilen verilerin analizi yer almaktadır. Bu analizler iki kısımdan oluşmaktadır. Birinci kısımda araştırma kapsamına dahil olan ebeveynlerin demografik bilgileri, çocukluk algıları, ebeveynlerin bakış açısı ile denetim odağı korku ve risk, ebeveynlerin aileye yönelik değerlendirmeleri ve son olarak zamansız ebeveynlik temaları tartışılmıştır. İkinci kısımda ise 5-10 yaş arası araştırmaya dahil olan çocukların görüşlerine yer verilmiştir. Çocuklar katılımcıların yanıtları doğrultusunda üç tema belirlenmiştir. Bunlar büyümek, çocuk olmak ve aile temalarıdır. Bu temalar ayrıca kategorilere ayrılmış ve incelenmiştir.

3.1. Ebeveyn Görüşlerinin İncelenmesi

Bu bölümde araştırmaya dahil olan ebeveynlerin görüşlerine yer verilmiştir. Ebeveynler ile gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış mülakat sorularına vermiş oldukları yanıtlar analiz edilmiş ve tartışılmıştır. İçerik analizi sonucunda temalar aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 6: Ebeveyn Görüşlerinin İncelenmesi

3.2. Ebeveynlerin Demografik Özellikleri

Çalışmaya katılan ebeveynler kadın ve erkek olarak kodlanmıştır. Kadın (K) ile erkek ise (E) ile kodlanmıştır. 15 katılımcıdan oluşan Tablo5 te ebeveynlere ait bilgilere yer verilmiştir. Araştırmaya katılan katılımcılar doğrultusunda yanıtların

tekrarlamısından dolayı 15 katılımcı ile son bulmuştur. 15 katılımcı ile görüşmeler içerik analizi yapılarak temalar oluşturulmuştur.

Tablo 7: Demografik Tablo

KATILIMCILARIN DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERİ			
	YAŞ	MESLEK	ÇOCUK SAYISI
K1	35	Öğretmen	2
K2	36	Öğretmen	4
K3	28	Öğretmen	2
K4	38	Ev Hanımı	3
K5	33	Ev Hanımı	3
K6	34	Yönetici	2
K7	32	Ev Hanımı	2
K8	34	Öğretmen	1
K9	28	Öğretmen	1
K10	30	Hemşire	1
E1	36	Şoför	2
E2	32	Öğretmen	2
E3	39	Serbest Meslek	4
E4	38	Öğretmen	2
E5	36	Öğretmen	2

Tablo 7de yer alan ebeveynlere ait demografik bilgiler incelendiğinde, çalışma 10 anne katılımcıdan ve 5 baba katılımcıdan oluşmaktadır. Araştırmaya katılan

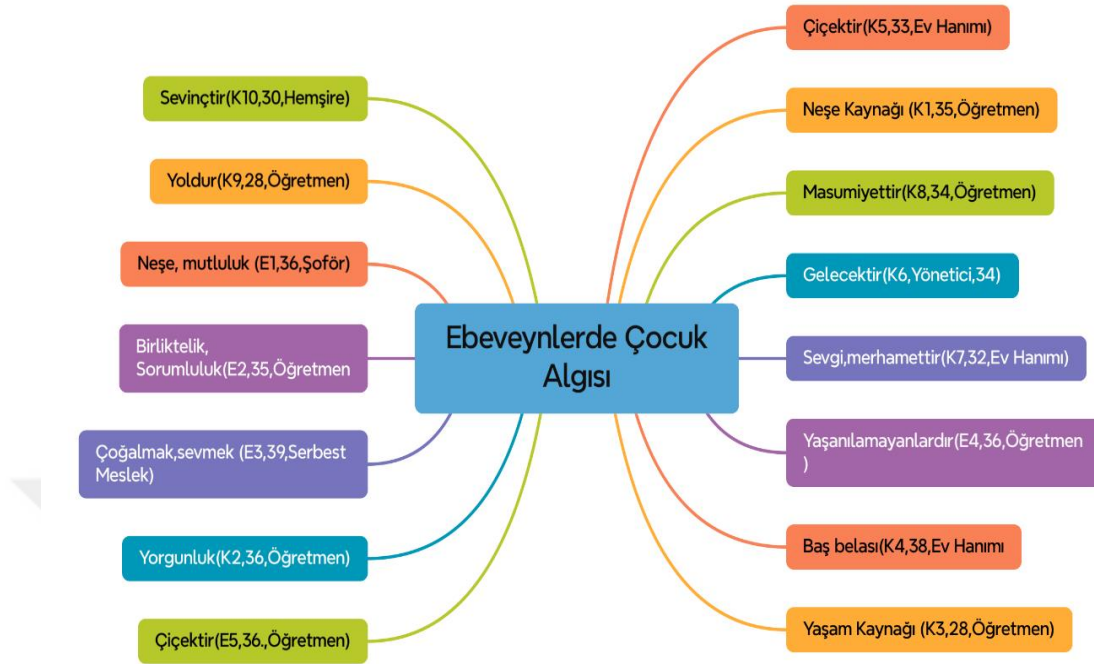
ebeveynlerin yaş dağılımı incelendiğinde 28-39 yaş aralığında olduğu, mesleki dağılım 8 öğretmen, 3 ev hanımı, 1 yönetici, 1 şoför, 1, serbest meslek, 1 hemşireden oluşmaktadır. Mesleki dağılımın çeşitlilik göstermektedir. Çocuk sayıları incelendiğinde ise 1-4 arası değişmektedir. 3 katılımcının bir çocuğu, 8 katılımcının iki çocuğu, 2 katılımcının üç çocuğu ve 2 katılımcının dört çocuğu vardır. Yaş ve çocuk sayısı kategorisi çalışmanın niceliksel yönünün göstermektedir.

3.3. Ebeveynlerin Çocukluk Algıları

Bu bölümde ebeveynlerin çocukluk algıları ve hali hazırda çocukluk anlayışlarının nasıl olduğu incelemeye çalışılmıştır. Çocuk ve çocukluk anlayışı birbirinden ayrılan kavramlardır. Çocukluk biyolojik bir anlam ifade ederken çocukluk anlayışı ise sosyo-kültürel bir anlam ifade etmekle birlikte dönemin özelliklerini içermektedir. Ebeveynlerdeki çocukluk algısı ve çocukluk anlayışının analiz edilebilmesi için “Çocuk sizin için neyi ifade etmekte” ve “Günümüz çocukluğunu nasıl değerlendirmektesiniz?” soruları yöneltmiştir. Katılımcıların yanıtları doğrultusunda çocuklara ekonomik değerden ziyade psikolojik bir değer attettikleri görülmektedir. Ayrıca günümüz çocukluk anlayışını açıklarken ebeveynler kendi çocukluk deneyimlerinden hareketle açıklamaya çalışmışlardır. Hali hazırda dönemin çocukluğunu teknoloji ile ilişkilendirmişler ve dijital çocuk figüründen bahsetmişlerdir. Endüstri öncesi toplumlarda çocuk sayısı fazla olmakla birlikte ekonomik bir araç olarak görülmekteydi. Fakat günümüz ailelerinde çocuk sayısı azalmış ve psikolojik bir işlev görmeye başlamıştır. Çocuk sahibi olmanın faydaları ortadan kalkmış ve günümüzde maliyeti artmıştır. Çocuğa bakış nimetten ziyade yüke dönüşmüştür (Beck-Gernshem, 2012). Zira Tablo 5’te çocuk sayıları dikkat çekmektedir. Günümüzde çocuk sayısı azaldıkça çocuğun sevgi sağlayıcı ve aileyi tamamlayıcı işlevi öne çıkmaktadır. Ebeveynlerin çocukluğa attettikleri anlamlar ilk olarak irdelenecektir.

Katılımcıların çocuk kavramına ilişkin tanımlamaları Tablo 8 de görülmektedir. Günümüzde ebeveynler için çocuk, ekonomik bir faydadan ziyade duygusal bir değer taşımaktadır. Katılımcıların yaş, cinsiyet ve eğitim derecesi fark etmeksizin çocuğa attettikleri psikolojik bir değeri göstermektedir.

Tablo 8: Ebeveynlerde Çocuk Algısı

Çiğdem Kağıtçıbaşı (2017) yapmış olduğu araştırmada üç farklı değer tipi belirlemiştir. Ekonomik/faydacı, psikolojik ve sosyal değer olmak üzere belirlenmiştir. Faydacıl değerler çocukların sağladıkları maddi yararları içermektedir. Çocukların hane içinde ev işlerine yardımı ve katkısını baz almaktadır. Çocuğun psikolojik değeri, çocuk sahibi olmanın mutluluk olduğunu ifade etmektedir. Son olarak sosyal, insanların çocuk sahibi olduklarında toplumsal kabul görmeyi yani toplumsal onayı göstermektedir. Yapılan araştırma sonucunda çocuklara atfedilen değer ekonomik yani faydacıl değerden psikolojik değere yöneldiği ve artmıştır. Çocuk, ailenin mutluluk beklentisini karşılama aracı olarak değerlendirilmektedir. Bir lisansüstü çalışmada ebeveyn görüşleri beş tema üzerinde yoğunlaşmıştır. Çocukluk algılarını öz düzenleme becerileri ile ilişkilendirerek yatırım aracı, gelişim, mülkiyet, birey ve masum olarak anlamlandırdıkları sonucuna ulaşılmıştır (Ün, 2021). Ebeveynlerin çocuğa yükledikleri anlamların kategorilerine göre farklılıklar bulunduğu belirlenmiştir. Kategoriler içinde yoğun cevap yatırım aracı olarak açıklanmıştır. Farklı bir lisansüstü tez çalışmada (Demir, 2022) elde edilen veriler de ebeveynlerin, çocuk sahibi olduklarında tam bir aile oldukları düşüncesindedirler. Öte

yandan çocuğun eşler arasındaki bağı kuvvetlendireceği ve aile birliğini sağlayacağı düşüncesinin hâkim olduğu sonucu elde edilmiştir. Çocuk, ebeveynlerin yaşamlarında duygusal yoğunluğa sebep olurken aynı zamanda duygusal bir tutunma noktası olmuştur. Çocuklar anne babanın evliliğini pekiştirerek, ebeveynlerinin kendilerini gerçekleştirmelerine olanak sağladıkları saptanmıştır.

“Çocuk hani bizde bir söz vardır çocuk evin neşesidir mutluluğudur. Çocuk olmayan ev aynı cenaze evine benziyor Çocuk olduğunda da bir düğün evine benziyor çocuğun olması çok farklı bir durumdur şimdi eve gittiğim zaman ona sarılmam onun beni bırakmaması çocuk çok farklıdır. Çocuk olmadığında gidiyorsun oturuyorsun kalkıyorsun çıkıyorsun Evi birleştiren. Çocuktur bence” (E1,36, Şoför).

“Aile içi mesela birlikteliği ifade ediyor paylaşımı ifade ediyor sorumluluğu ifade ediyor.” (E2,35, Öğretmen)

“Sevmek, çoğalmak ondan sonra duygusal olarak bir bütün oluyorsun çocuktan çocuktaki bütün enerji bütün varlığıyla seni mutlu ediyor (...)” (E3,39.Serbest Meslek).

“Yorgunluk ama onun dışında mutlulukta hayatımın büyük bir parçası aslında 18 yaşından beri 4 çocukluğum ve bir sirkülasyon şey birini büyüt birini gönder sonra diğerini gönder sonra diğerini sırada gelen var onu düşünüyorum hep böyle aklımda aslında son zamanlarda da bu durumu böyle eğlenceli hale getirdim. Çünkü olduk yaşamdan keyif aldım evet yapacağım başka bir şey yok çok düşünme diye motive ediyorum kendimi(...) Evi temellendiren birleştirendir çocuk son olarak” (K2,36,Öğretmen)

Çocukluğa yüklenen anlamın kültürel yansımaları ifade edilmiştir. Çocuğa yüklenen anlamlar duygusal olmakla birlikte kültürel kodları da içermektedir. Katılımcının metaforlarından (düğün, cenaze) yola çıkarak çocuğun aile için önemi açıkça görülebilmektedir. Kültürel kod olarak düğün neşeyi ve birlikteliği sembolize ederken cenaze ise hüznü ayrılığı sembolize etmektedir. Çocuklara atfedilen değerin ekonomik yani faydacıl değerden psikolojik değere yönelmiş ve yoğunlaşmıştır. Çocuk, ailenin mutluluk beklentisini karşılama aracı olarak değerlendirilmekte ve çocukların aileyi birleştiren bir ögesi olduğu sonucuna varılmıştır. Ebeveynlerin çocuklara yükledikleri semboller değişim gösterebilmektedir. Ebeveynler söylemleri ve eylemleri ile çocuklara verdikleri anlam temelinde yorumlayarak değerlendirmektedirler. Zira çocuk yatırım veya faydacıl bir değere sahip iken bu semboller psikolojik değere dönüşmüştür. Ebeveyn ve çocuk arasındaki ilişkiler

duygusal ve yoğun olmaktadır. Çocuğa psikolojik bir değeri atfetmekle birlikte çocuğu sorumluluk olarak açıklayan ebeveynlerde bulunmaktadır. (K2,36, Öğretmen) ve (E2,35, Öğretmen) sorumluluk olarak açıklamaktadır. Ebeveynler çocuğu sorumluluk olarak açıklarken aslında kendi günlük yaşamlarındaki rutinlerin yoğunlaşmasından ve çocuk merkezli ilerlemelerinden kaynaklandığını belirtmişlerdir.

Ebeveynler çocukları üzerinde yoğunlaşmışlardır. Çünkü çocukları temsilcileri olarak görmektedirler. Geleneksel aile yapılarında çocuk sayısı statü göstergesi iken günümüz ailelerinde sayısından ziyade kültürel olarak iyi olan çocuk statü göstergesi olmaktadır. Günümüz ebeveynleri, bilgili, kültürlü çocukları yoluyla statülerini artırabilmektedir. Mutluluk kaynağı olarak görülen çocuklar ebeveynlerin gerçekleştiremedikleri toplumsal saygınlığı veya toplumsal konumu çocukları ile elde etmeye çalışmaktadırlar (Uğur S. B., 2018)

Benim için her şey demek yaşayamadıklarım, sevinçlerim ama okumasa bile belli bir birikime sahip olması önem taşıyor. Hatta bir yıla yakındır TÜBİTAK çocuk dergisi var biliyor musun bilmiyorum ama her ay gelir ve biz o dergiden ona katabildikçe katıyorum. İler ki süreçte hiç mi bir şey öğretmedin ya da bizi temsil edeceği için onu iyi ve bilgili yetiştirmek istiyorum” (K9,28, Öğretmen).

(...) kendi kendini de ifade edebiliyorsun çocukta çocuk büyüdükçe zaten sen kendini ifade etmiş oluyorsun çocuğun üstünde büyüdükçe çocuk her şey demek yani hayat ve her şey çocuk (E3,39.Serbest Meslek).

Katılımcının ifade ettiği “çocuk büyüdükçe sen kendini ifade etmiş oluyorsun” söylemi ile aslında ebeveynler için çocuk statü göstergesi olarak görülebilmektedir. Katılımcının ilk söylemlerin de duygusallık ön plana çıkarken aslında sonraki süreçte arka planda ise çocuğun statü göstergesi olduğunu görebiliyoruz. Bu noktada ebeveynler hem kendileri hazırlanmakta hem de çocuklarını hazırlamaktadırlar. Ebeveynlerin bu noktada gelişim kitapları okunması, internetten araştırmalar yapması hem de çocukları için kaynak arayışına girdikleri görülmektedir. Katılımcı E4 (38, Öğretmen) şöyle ifade etmektedir. “Bir hastalık sürecinde veya herhangi bir durumda deneyimli arkadaşlara soruyorum veya internetten araştırıyoruz.” Farklı bir katılımcı ise “çocuk gelişim mezunuyum ben ya kendi kitaplarımdan bakıyorum ya da bulamazsam internetten inceliyorum.” (K7,32, Ev hanımı). Katılımcı K2 (36, Öğretmen) ise şöyle ifade etmektedir “sınıf düzeyine uygun kitaplar araştırıyorum onun sınıfında bir arkadaşı var o birinci oluyor genelde onun kitaplarına bakıyorum

ne çözdü ne yapıyor filan onu geçsin istiyorum benim ki ikinci oluyor”. Doğal yetişen çocukluk planlanmış çocukluğa yönelmiştir. Bu planlama salt ebeveyn istekli olmamaktadır. Çünkü günümüz toplumunda ideal anne baba ve ideal çocuk algısı vardır. Bu ideal görünüm günümüz mobilize toplum şartlarıyla ilintili olmaktadır. Gerçekleştirilen bir lisansüstü çalışmasında ebeveynlerin kendilerinin yetersiz hissetmeleri ve daha donanımlı, iyi ebeveyn olabilmenin nedenini açıklamaya çalışmıştır. Halihazırda ebeveynlik kültürünün ebeveynlere yöneltildiği ve içselleştirmelerini sağladığı bir düşünme biçimi olduğunu vurgulamaktadır. Çocukları için yeterli olmadıklarını düşünen ebeveynler çeşitli durumlar (fiziksel, sosyal, ruhsal vb.) dâhil olmak üzere çocuklarına yetemediklerini ya da yetemeyecekleri kaygısını taşımaktadırlar. Böyle bir düşünme şekli yalnız çocuk yetiştirmede değil sosyal yaşamın her alanında kendini göstermektedir (Kankurdan, 2020). Modern insan bilgili ve kültürlü olmak zorundadır. Bu doğrultuda çocuk yaparken de bu bilinç ve sorumluluğa sahip insandan söz etmek doğru olacaktır. Ebeveynler çocukların geleceklerini düşünerek sayılarını sınırlamaktadırlar. Çocuklar için maddi imkanları ile birlikte çocuğun iyi bir konuma getirilmemesi endişesi mevcuttur (Sayın, 2020). Günümüzde ebeveynlere uygulanan baskı ile çocuk ulaşılması zor bir durum olarak algılanmaktadır. (Beck-Gernshem, 2012).

“çocuk ilgi istiyor, yani bu ilgiyi tek duygusal düşünmeyin ekonomik olarak ta çok zor. Biz iki kişi çalışıyoruz iyisini almaya gayret gösteriyoruz ama sağlık olarak ta iyi olmadığımdan istemiyoruz.” (K8,34, Öğretmen)

“Çocuk, çok zor bir soru çocuk deyince aklımıza ne geliyor çocuk deyince benim aklıma sorumluluk geliyor sorumluluk yani artık ona göre bir yaşam biçimi geliyor aklıma evet yani kendinden vazgeçip onun yaşam biçimine uygun bir hale dönüşmek. Şuan ki çocukluk daha zor çünkü iyi şartlar sunman gerekiyor” (E5,36, Öğretmen).

“Çocuk çiçektir neden çünkü çiçekler hassastır çocuklar da aynı şekilde çiçekler gibi hassastır bakım isterler emek isterler sevgi ilgi isterler. Nasıl ki çiçeğe su vermezsen solup gider çocukta aynı her şeyden önce sevgi isterler. Hayatımıza renk katarlar. Ama fazla sularsan ölür şimdiki çocuklar da böyle fazlası şımarıklık” (K5,33, Ev Hanımı).

Modern insan algısı kendi yaşamını kendi idame etmelidir yönündedir. Ebeveynler kendi yaşamlarını idame ederken aynı zamanda çocuklarını da idame etmek durumundadırlar. Ebeveynlere sunulan bu kendi kaderini tayin etme

ebeveynlerin kendilerini çocuğa adanmışları yönünde olmuştur. Çocuk, katılımcının ifade ettiği gibi “kendi yaşamından vazgeçmeyi temsil etmektedir.” Çünkü çocuğunu iyi yetiştirmeli ve eylemlerin amaçlar doğrultusunda gerçekleştiriliyor olması gerekmektedir. Gerçekleştirilen her faaliyetin ya da eylemin çocuk açısından değerlendirilmesi gerekmektedir. Çünkü çocukların hassas korunması gereken, ilgi ve şefkate ihtiyaç duyan varlık olarak nitelendirmektedirler. Bu noktada K5 kodlu (33, Ev Hanımı) katılımcı çocuğu çiçek metaforuyla tanımlamaktadır. Çocukların bakım ve ilgi isteyen varlık olarak nitelendirmektedir. Çocuğu edilgen bir bakış açısı ile tanımlamaktadır. Ebeveynlerin ilgi ve sevgi bağları günümüz toplumunda planlanmıştır. Bundan dolayı şuan ki ebeveynlere empoze edilen çocukların sevgiye ihtiyacı olduğu fakat ebeveynlerinde desteğe ihtiyaç duyduğudur (Beck-Gernshem, 2012). Katılımcılar çocuğu sorumluluk olarak nitelendirirken aynı zamanda bu sorumluluğun sadece duygusal ya da günlük yaşam bağlamında değil de artık ekonomik bir gösterge olduğunu da belirtmektedirler. E3 kodlu katılımcı şöyle açıklamaktadır. *“4 tane çocuğum var. Daha fazla çocuğumun da olmasını isterim. Çünkü bakabiliyorum. Parası olan çocuk yapsın bence. Çocuk aile içinde toplumumuz içinde gereklidir.”* (E3,39, Serbest Meslek). Katılımcının yanıtı doğrultusunda çocuğun ekonomik olarak bir sorumluluğu olduğunu belirtirken aslında fazla çocuk sahibi olmak istemesini aile bağı ile açıklamaya çalışmış ve deneyimleri ile şekillendirmiştir. Farklı bir katılımcı ise bu bağlamda kendi gözleminde hareket ederek yanıtlamıştır.

“Yani kendi öğrencilerime bakıyorum sosyo ekonomik olarak düşük bir yerde görev yapıyorum. Aileleri inceliyorum 5-6 çocuk doğru düzgün birinin ihtiyaçları ile ilgilenmiyorlar. Soruyorum mesela tatilde ne yapıyorsunuz. İşmeler dışına çıkan bir veya iki bence artık çocuğu yoksul oldukları için statü olarak mı görüyorlar bilmiyorum ama bence yanlış bir düşünce tamam çocuk aile için büyük öneme sahip ama nitelikli yetiştirmek daha önemli bu dönemde” (K2,34, Öğretmen)

Katılımcılar çocuğu açıklarken statü göstergesi olduğuna ilişkin görüşleri belirtmişlerdir. Katılımcıların geneli nitelikli yani donanımlı çocuktan hareketle daha az çocuk sahibi olunması gerektiğini ifade etmişlerdir. Çocuğun hem aile için hem de toplum için önemli bir konumda olduğunu belirtmektedirler. Çocuk psikolojik bir rahatlıkla beraber, aileyi birleştiren, temsil eden, gelecek olarak görülmesi ve yetişkine

bağımlı olması fikrini içermektedir. Fazla ilgi şımarıklığa veya doyumsuzluğu beraberinde getirmektedir. K5 kodlu (33, Ev Hanımı) katılımcı çocukların doyumsuzluğuna ve memnuniyetsizliğine vurgu yapmıştır. Günümüz çocuklarının tatminsiz ve memnuniyetsiz olmasının nedeni katılımcılara sorulduğunda K1 kodlu katılımcı (35, Öğretmen) şöyle ifade etmektedir:

“Aslında şu anki ebeveynler çocuklara tüm fırsatları sunuyorlar onlarda tatminsizler yani ben kendi yaşayamadığım bende eksiklik gelişmesin ya da oğlumu yaşasın istemiyorum sunuyorum ama sanki bu güzellik katmıyor da doyumsuzluk katıyor hep daha fazlasını istiyor ama ne istediğini aslında o da peki bilmiyor toplumsal olarak yani maddi bir tatminsizlik işte ben onu yaşasın istemiyorum belki de kendi eksikliğimi kapatmak ama onu kapatmıyor anlık mutluluk verir sonraki süreçte sonra kısa sürüyor evet kalan maddi şeylerle istiyorlar geriye tekrardan bir can sıkıntısı bir şey yapalım tavırları yeni bir arayışa giriyor aslında tekrardan” (K1,35,Öğretmen).

“(...)İnsanlar doyumsuzlaşmaya başladı bu doğal olarak çocuklarını da etkiledi şu an çocuklarda doyumsuz O yüzden hayat çok zorlaştı artık dönem böyle şu anki çocuklarda okul dışında hep evdeler Bizim oynadığımız oyunların hiçbirine oynamıyorlar pek nadir oynuyorlar evde oynayamıyorlar”(K7,32,Ev Hanımı).

Çocuklara sunulan imkanların maddeci bir yönde olduğunu ve bununla haz kaynağı oluşturduklarını ifade etmektedir. Materyalist bir zihniyete ve mutlu olmanın kaynağı nesneler olduğu sunulmaktadır. Bunun belirli bir süre sonra tatminsizlik ve doyumsuzluğu ebeveynleri rahatsız etmektedir. Doyumsuzluk, kavramını insanlar ile ilişkilendirerek aslında salt çocuğa indirgenemeyeceğini yetişkinlerde de aynı problemin olduğunu ifade etmektedir. Genel olarak ebeveynler katılımcının da ifade ettiği gibi günümüz çocukluğunu açıklarken kendi çocukluk deneyimlerinden yola çıkarak açıklamaktadırlar. Çalışmaya katılan 15 ebeveyn de çocukluğu açıklarken kendi çocukluklarından hareketle açıklamaya çalışmış ve kendi çocukluklarından bahsederken duygusal anlar yaşamışlardır. Çocukluk kültürel ve yaşadığı dönemin izlerini taşımaktadır bu noktada K6 kodlu katılımcı (34, Yönetici) şöyle ifade etmektedir:

“şu anki çocukluk hissi çok eksik çok üzüliyorum her konuda eksiklikler duygusal olarak eksik yetişen annenin iş hayatına girmesi ile birlikte evet eşinize maddi destek olarak ben de çalışan bir anneyim (...)fiziksel olarak ekran olarak ya da oyuncak olarak Çok fazla şey

yüklemeye başlıyoruz ama Buda doğal olarak onu doyurmuyor zaten bir yerde Çocuk aslında duygusal olarak yine aç kalıyor Aslında kendi kucığı yeni onun kucığına başka oyuncaklarla dolduruyor Buda ne yapıyor doğal olarak çocuklarda duygusal bir boşluğa neden oluyor İçin ciddi farklar var temas konusunda Bile eskisi gibi değiliz yataklar ayrıldı Odalar ayrıldı Eskiden anneniz ile birlikte uyuduk şimdi ise artık ayrıldı Her çocuğumuzun ayrı bir yatağı var Yani kültürü ayak uydurmaya mı çalışıyoruz Pedagoglara göre ihtiyaç ve sonrasında çocukların ayrı yataklarda uyuması Ben hatırlıyorum bizim çocukluğumuz annenizin yatağımdaydı Annemin bir kolunda abim bir kolunda ben Bunun için kavga ederdik üç kardeşlik Kavga ederdik şu an iste biz Çocuklarımıza şunu empoze etmeye çalışıyoruz senin bir yatan var git Orada uyuyabilirsin Aslında orda çocuklarımızı yalnız bırakıyoruz Bir yatan var ama aslında senin yerin annenin yanı bununda bir eksiklik olduğunu düşünüyorum”(K6,34,Yönetici).

Katılımcılar kendi çocukluklarının daha anlamlı geçirdiklerini şuan ki çocukların ise aile rollerinin değişmesi ile yalnız büyüdüklerini ifade etmektedirler. Ebeveynlerin ikisinin de çalışmasıyla çocukların duygusal doyuma ulaşamadıklarını belirtmektedirler. Bu duygusal doyumu gerçekleştiremeyen ebeveynler maddesel yönlerle haz oluşturmaktadırlar. E2(38, Öğretmen) şöyle ifade etmektedir

“Biz ekonomik zorluklarla büyüdük ayy tüylerim ürperdi. Ben hatırlıyorum iki ay kırık kalemle okula gittim babam alamıyordu yenisini onun dışında sokakta oyunlar oynardık arkadaşlarımla şimdiki gibi youtube, dijital oyunlar yoktu. Şuanki çocuklar şanssız bir ebeveynler yetersiz çünkü hem anne baba çalışıyor- çalıştığı için eve geldiklerinde hemen tutuyorlar telefon veriyorlar aman konuşmasın aman benden bir şey istemesin nasıl sosyalleşiyor farklı şeylere sebep oluyor hastalıklara sebep oluyor özgüven eksikliğine bakabilir kendi kendine yetemeyen kendi kendine karar verememek gibi durumlarla karşılaşılıyor. Şuan ki çocuklar yalnızlar ve yalnız bırakılıyorlar” (E4,38, Öğretmen)

Katılımcılar özellikle ebeveyne vurgu yapmaktadır. Ebeveynin yetersiz ve yoğun iş yaşamlarından dolayı çocuklarını teknolojiye yönlendirdiklerini ifade etmektedir. Şuan ki çocukluğu yalnız ve şanssız olarak nitelendirmektedirler. Ayrıca çocuk, çevreyi televizyon, internet gibi çeşitli kaynaklardan öğrenmeye başlamıştır. Bu gibi kaynak kullanımının çocuklar üzerinde olumsuz etkilerinin olduğu belirtilmiştir. Katılımcının da ifade ettiği gibi yaratıcılıkları, dil, sosyal gelişimleri üzerinde olumsuz etkileri olmaktadır (Tunca, 2016).

“bizim dönemde sokak oyunları vardı yakan top saklambaç sürekli dışarda arkadaşlarımızla oynardık bence geçmişin çocukları daha masum ama şu anki çocuklar teknoloji çağında olduğumuz için bizim zamanımızda teknolojik bu kadar şey yoktu mesela benim zamanımda akıllı telefon yoktu ben çocukken ama şu anki bir çocuklara bakıyorum sürekli anneleri sırf çocuğa yemek vermek için telefon elinde ya da çocuk dursun diye telefon elinde haliyle bu çocuğun her şeyine yansıyor çocuklarda olumsuz etkiler bıraktığını düşünüyorum az sosyalleşiyor ama bizim zamanımızda öyle değildi teknoloji yoktu ve biz daha çok akrabalarımızla dışarıda sokakta oyunlar oynarken sosyalleşme imkanınız vardı ama şu an o yok maalesef yani bu her şeye yansıyor aslında sadece çocukla değil yetişkinlik dönemlerini de bu süreçler etkileyecek maalesef “ (K3,28,Öğretmen).

“Gözlemlediğim kadarıyla şimdiki çocuklar biraz daha teknolojiye bağımlılar her şeyleri ile bağımlılar sanki olmadan yapamayacakmış gibi. yemekte oyunda her yerde şuan oyunları bile teknoloji üzerine kurulu. Bunun nedeni bence güvensiz bir ortam ve yaşam alanlarının sınırlı olmasından kaynaklanıyor. Sürekli evde olmaları bunu destekliyor. Ebeveynde çalışıyor doğal olarak onlarda nefes almak istiyorlar ve sunuluyor”(K9,28,Öğretmen).

Katılımcıların ifadeleri doğrultusunda ebeveynler teknolojinin çocuklar üzerinde olumsuz etkisinden endişe duymaktadırlar. Ailelere göre dijital aygıtlar sadece çocuğun tek bir gelişim merkezini değil de bütün gelişimlerini etkilediği yönündedir. Ebeveyn denetimi önemli olmakla birlikte ebeveynlerin kendi çıkarları veya meşguliyetlerinden dolayı çocukları teknolojiye yönlendirdikleri belirtilmektedir. Teknoloji aygıtlarının kullanımının artması ile katılımcılar teknolojiye bağlılığın çocukların yaşam alanlarının sınırlandırılması ile görünüm kazandığını belirtmektedir. Geçmiş çocukluğun daha yaratıcı ve oyuncu yapı da olduklarını ve sokak oyunları ile bunların desteklendiğini vurgulamaktadırlar. Fakat günümüzde çocuk oyunlarının bile dijitalleşmesinden bahsetmektedirler. Çocukluk teknoloji ile ilişkilendirilmiştir. Bu noktada katılımcı E5 destekleyici ifadelerde bulunmuştur. Şöyle ki:

“Bizim çocukluğumuzda yaratıcılık daha fazlaydı bu dönemdeki çocukların yaratıcılıklarını neredeyse yok teknoloji ekran bağımlılığı bu bizde de var maalesef bizde de oluştu ama bizim çocukluğumuzda bu kadar ekrana maruz kalmadığımız için kendi yaratıcılığımızı kendi oyunlarımızı biz yapabiliyorduk evet günümüzde çocuklar bunu yapamıyor mesela sokak oyunlarını oynardık evde taş oyunları oynardık ve bulduğumuz her türlü materyalden bir oyun çıkarabiliyorlar ama günümüz çocukları bunu yapamıyorlar bu yani yapamamalarının temel sebebi teknoloji yani teknolojinin yanında eskisi gibi dışarılara güvenli olmaması artık

dışarıya çok çıkmamaları sürekli evde vakit geçirmeleri arkadaşlarının çok az olması bizim dönemimizde bütün mahalleyi tanırdık biz ama çocuklar artık binadakiler bile tanımıyorlar mesela nasıl çünkü insanlara olan güven azaldığı için çocuklar dışarı gönderemiyoruz”(E5,36,Öğretmen)

Katılımcı ebeveynlerin cinsiyet farkı taşımadan çocukluk anlayışları teknoloji, güven ve gelişimlerinin olumsuz etkilenmesi yönünde olmuştur. Ayrıca katılımcılar çocukların erken yaşta teknoloji ile tanışmalarının farkındalık düzeylerinde değişimlere neden olduğunu belirtmektedirler. Çocukların yetişkin yaşamını daha hızlı öğrendiklerini ve bunun empoze edildiği vurgulanmaktadır. Bu nokta da K9 kodlu katılımcı (28, Öğretmen), ve E3 (39, Serbest Meslek) dönemin çocukluğunu “dijital çocuk” olarak nitelendirmişlerdir. Çocukluk anlayışı döneminin temel özelliklerini yansıtmaktadır. Ayrıca çocukların her şey bildiklerini ve bunun teknoloji ile gerçekleştiğini belirtmişlerdir. Bu noktada katılımcı K5 kodlu katılımcı (33,Ev Hanımı) şöyle ifade etmektedir:

“Şimdiki çocuklukla eski kıyaslarsak bizim çocukluğumuz sosyaldik şimdiki çocuklar tamamen teknolojiyle birbirine özenerek büyüyorlar ama eskiden çocuklar saftı hiçbir şey bilmiyorlardı hep aile yani aile yönetirdi çocukları ama şimdiki çocukluk öyle değil çocuk aileyi yönetiyor yani her istediğini istediğini illaki yaptırır vererek ağlamasıyla gerek arkadaşım da var bende yok özentisi ile anne babaların bence hassas olduğu nokta bu bence” (K5,33,Ev Hanımı).

Dönemin çocuklarının akran çevresinin baskın olduğunu ve çevre yönlendirmelerine açık olduklarını belirtmektedir. Ayrıca geçmiş aile dinamiklerinin yetişkinler tarafından gerçekleştiğini belirtirken çocuğun pasif bir konumda olduğu vurgulanmaktadır. Çocuklar, sosyal yapısının değişmesi, teknolojinin gelişmesi ile birlikte bilinçlenen eğitilmiş ebeveynlere bağlı olarak farklı bir çocukluk sürecinden geçmektedir. Bu süreçler, çocuk üzerinde etkili olmaktadır (Vakıf, 2018). Bu süreçte oluşan çocukluk yapısı, toplumsal tabandan çıkarak bireyci tabana yerleşmektedir. Günümüz aile yapısı ise çocuk merkezli ailelere dönüştüğü belirtilmektedir. Bu noktada ebeveynlerin sahip olduğu çocuk sayısı ile paralellik göstermektedir. Çocuk sayısı azaldıkça ailelerin çocuğa yüklediği anlam farklılaşmış ve çocuk farklı konumlandırılmaya başlamıştır.

“Bu dönemin temel aile yapılanmasının çocuk merkezli olduğunu düşünüyorum çünkü tutulan evlerde bile çocuk odası olacak burası deniliyor mesela hayatımızın her noktasını onlar üzerine inşa ediyoruz. Oysaki birey oda uyum sağlayan biri ama ebeveynler şuan o uyumu beklemeden kendileri direk yapıyor bazı şeyleri . ben çalışıyorum kalan zaman diliminde bir yere gideceksek bilgi veriyorum ön bilgi çocuğu hazırlıyorum gideceğimiz yerde problem yaşamamak adına mutsuz olmasını istemiyorum soruyorum ona ne yapmak istersin şuan henüz küçük olduğu için oyun alanlarını tercih ediyor”(K9,28,Öğretmen).

Çocuklara yüklenen anlam farklılaştıkça katılımcının da bahsettiği gibi çocuklara özel yaşam alanları oluşturulmaya başlanmıştır. Ebeveynlerin eve dizaynlarını oluştururken bunu dikkate aldıkları görülmektedir. Seçilen eşyalar alınmadan çocuklar için uygunluğu denetlenmekte yani zarar verebilme ölçüsü test edilmektedir. Genellikle eve içi kararlarda çocuklara sonraki süreçte danışılmaktadır. Kararların ebeveynler tarafından verildiği görülmektedir. Genellikle çocukları ilgilendiren konularda çocukların fikirlerini aldıkları görülmektedir. Çocukların fikirlerinin alınması koşullara bağlı olarak farklılaşmaktadır.

“Yani şöyle kararları ben veriyorum ama eşim kendi vermiş sanıyor. Yani o ilan ediyor. Çocukların fikrini alırız onların isteklerine önem vermeye gayret gösteriyoruz” (K2,36, Öğretmen).

“Bir şey almak istediğimiz de eşimi çağırıyorum böyle böyle eşim fikrini söylüyor eşimin fikrinde alıyorum ya bunu yapalım mı edelim ilk önce ona danışırım o evin içinde yaşayan o ne derse o olur. Çocukları ilgilendiren bir konusu ise onlara soruyoruz. Örneğin geçen gün yemeğe gittik kızımın nereye gidelim ne yapmak istersin diye ona bıraktım” (E1,36, Şoför).

Kadın katılımcılar aile kararlarında etkin rol aldıklarını ifade etmektedirler. Hatta şöyle ön sahnede babanın karar mekanizması olarak görüldüğü fakat arka planda ise aslında annenin etkin rol oynadığı görülmektedir. Bununla birlikte ortak kararların alındığını da belirten ebeveynler olmaktadır. Özellikle çocukları ilgilendiren kararlar da çocukların fikirleri önem taşımaktadır. Çocuklara yüklenen anlam çocuğun konumunun değişmesine sebebiyet vermektedir. Çocuklara ilgi, bakım ve zamanın yoğunlaşmasının temel nedeni olarak ailenin küçülmesi görülmektedir. Bundan dolayı aile yapısı çocuk merkezli olmaya başlamıştır (Onur, 2019). Bu noktada çocuklar üzerine yoğunlaşılmasının ve önemli bir yer edinmelerinin sebebini katılımcılar şöyle açıklamıştır:

“Çocuk odaklı yaşadığımız için gittiğimiz her yerden sözünü düşünmek zorundayız yani aslında çok çocuk merkeziz bunun sebebi de çocuğun ebeveyninden başka bir kimsesinin olmaması aslında çünkü onu sosyal hayatı tamamen bizden oluşuyor he yani bizim çocukluğumuz gibi değiller rahat rahat dışarı çıkamıyorlar rahat rahat arkadaş edine emiyorlar o yüzden o boşluğu biz doldurabilmek için bazı fedakarlıklar ya da bazı açıklar vermek zorunda kalıyoruz” (E5,36, Öğretmen).

Fakat çocukların kişisel ve sosyal alanlarda yeterlilikleri ailelerin sosyal ekonomik ve kültürel düzeyi ile ilişkilendirilmiştir. Sonuç olarak katılımcıların yanıtları doğrultusunda çocuklara ekonomik değerden ziyade psikolojik bir değer attettikleri görülmektedir. Ayrıca günümüz çocukluk anlayışını açıklarken kendi çocukluk deneyimlerden hareketle açıklamaya çalışmışlar ve hali hazırda dönemin çocukluğunu teknoloji ile ilişkilendirmişler ve dijital çocuk figüründen bahsetmişlerdir. Katılımcıların yaş, cinsiyet ve eğitim derecesi fark etmeksizin çocuğa attettikleri psikolojik bir değeri göstermektedir. Öte yandan çocuğun eşler arasındaki bağı kuvvetlendireceği ve aile birliğini sağlayacağı düşüncesinin hâkim olduğu sonucu elde edilmiştir. Çocuk, ebeveynlerin yaşamlarında duygusal yoğunluğa sebep olurken aynı zamanda duygusal bir tutunma noktası olmuştur. Çocuklar anne babanın evliliğini pekiştirerek, ebeveynlerinin kendilerini gerçekleştirmelerine olanak sağlamaktadırlar. Çocuk, ailenin mutluluk beklentisini karşılama aracı olarak değerlendirilmekte ve çocukların aileyi birleştiren bir ögesi olduğu sonucuna varılmıştır. Ebeveyn ve çocuk arasındaki ilişkiler duygusal ve yoğun olmaktadır. Çocuğa psikolojik bir değer atfetmekle birlikte çocuğu sorumluluk olarak açıklayan ebeveynlerde bulunmaktadır. Ebeveynler çocukları üzerinde yoğunlaşmışlardır. Çünkü çocukları temsilcileri olarak görmektedirler. Geleneksel aile yapılarında çocuk sayısı statü göstergesi iken günümüz ailelerinde sayısından ziyade kültürel olarak iyi olan çocuk statü göstergesi olmaktadır. Günümüz ebeveynleri, bilgili, kültürlü çocukları yoluyla statülerini artırabildiklerini ifade etmişlerdir. Modern insan bilgili ve kültürlü olmak zorundadır. Bu doğrultuda çocuk yaparken de bu bilinç ve sorumluluğa sahip insandan söz etmek doğru olacaktır. Ebeveynler çocukların geleceklerini düşünerek sayılarını sınırlamaktadırlar. Katılımcılar çocuklar için maddi imkanları ile birlikte çocuğun iyi bir konuma gelmesi için çaba sarf etmektedirler. Çocuğunu iyi yetiştirmeli ve eylemlerin amaçlar doğrultusunda gerçekleştiriliyor olması gerekmektedir. Gerçekleştirilen her faaliyetin ya da eylemin çocuk açısından değerlendirilmesi

gerekmektedir. Çünkü çocukların hassas korunması gereken, ilgi ve şefkate ihtiyaç duyan varlık olarak nitelendirmektedirler. Çocuğun hem aile için hem de toplum için önemli bir konumda olduğunu belirtmektedirler. Çocuklara yüklenen anlam çocuğun konumunun değişmesine sebebiyet vermektedir. Çocuklara ilgi, bakım ve zamanın yoğunlaşmasının temel nedeni olarak ailenin küçülmesi görülmektedir. Bundan dolayı aile yapısı çocuk merkezli olmaya başlamıştır. Ailenin çocuk merkezli olması değerlendiren katılımcıların aile ile ilgili görüşleri aileye yönelik değerlendirmeler temasında ele alınmıştır.

3.4. Aileye Yönelik Değerlendirmeler

Çalışma ebeveynlerin aileye yönelik düşünceleri ve günümüz aile görünümü hakkında analiz etmeyi amaçlamaktadır. Bu doğrultuda “Aile sizin için neyi ifade etmektedir?” sorusuna verilen yanıtlar doğrultusunda çekirdek aileyi içeren tanımlamalar yapılmaktadır. Yapılan tanımlamalarda hane halkı, güven, güç ve psikolojik değer atfetmeleri yani soyut anlamlar dikkat çekmekte ve alt kategorileri oluşturmaktadır Aynı zamanda aile ilişkilerinin yapaylaştığı, iletişim eksikliğinin olduğu vurgulanmaktadır.

“Anne baba ve çocuklardan oluşan mutlu bir yapıdır Bir tablodur(...) “(K7,32, Ev Hanımı).

“Benim için aile her şey demek önce kendi ailem için söyleyeyim ben eve gittiğim zaman her şeyi unuturum çocuklarımı eşimi gördükten sonra her şeyi unuturum ya benim ailem aile demek birbirine destek olmak demek “(K3,28, Öğretmen).

Katılımcılar genellikle aile kavramını açıklarken çeşitli metaforlardan yararlanmışlardır. Tablodur, sevgidir, güçtür, birlikteliktir, dağdır gibi yanıtlar yer almaktadır. Katılımcıların yanıtları doğrultusunda aile ve aile ilişkileri birincil nitelikte değerlendirmektedir. Yani aile üyeleri arasında samimi ve duygusal bağların olduğu belirtilmiştir. Aile ilişkilerinin sorunları paylaşma, psikolojik destek gibi fonksiyonları vardır. Aile çocuklar için sosyal hayata hazırlandığı ve ilk deneyimlerini gerçekleştirdiği kurum olarak karşımıza çıkmaktadır. Fakat yetişkinler için mutluluğun egemen olduğu çatışmanın karşısında dayanışmanın ifade edildiği yerdir (Karataş K. , 2001). Aile üyeleri arasında duygusal alanda bağlılık söz konusudur. Toplumsal dönüşümler ve çözümler karşısında bir sığınak olarak görülmektedir.

“En güvendiğim bir yer en mutlu olduğum yer sevgiyi gerçek anlamda en yüksek yerde hissettiğim ama bence eşte önemli bu noktada “(K2,36, Öğretmen).

Ailenin güçlü ve iyi olması üyeleri arasındaki ilişki düzeyiyle ilişkilendirilmektedir. Aile toplumsal değişimler ile güvensizlik ağının güvenli alana çevrildiği yapı olarak nitelendirilmektedir (Güler, 2008). Ailenin güvenli alan olarak ilişkilendirilmesi çekirdek aile ile sınırlandırılmıştır. Bu noktada katılımcı şöyle açıklamaktadır:

“Aile çok geniş ya aileye çok fazla alabilirim aslında aile bütünlüktür güçtür bir dağdır bizi tutan da yıkıldığımız zaman sırtımı dayadığımız bir dağdır gücü simgesi bence aile ama Çekirdek aile çünkü ben diğer aile üyelerinin ya da kendi açımdan söyleyim Çekirdek aile dışında diğer aile bağlarının gerçekten bir aileyi temsil ettiğini düşünmüyorum Hem kendi hayatımda gördüğüm etrafta gördüm herkes içedönük herkes kendi çekirdeğinde ben senin yanındayım dese de aslında sadece Çekirdek ailemiz bizim yanımda oluyor hiç yanımda yoklar Çekirdek aile ne kadar güçlü olursa biz o kadar hayatta kalabiliriz o yüzden aile benim için gücü simgeler. Amcalar teyzeler bunlar bir güç değildir hatta bence bence zayıftır bizi aşağı çeken figürlerdir bence” (K6,34, Yönetici)

Akrabalık ilişkileri ile katılımcılar sorunları paylaşma ve destek ihtiyacı duyduklarını belirtmektedirler. Günümüzde akrabalık ilişkileri zayıflamış olsa bile devam etmektedir. Fakat bu ilişkilerin nitelikleri değişmiştir. Genel olarak akrabalık ilişkilerinde kısa vadede karşılık aranmazken uzun vadeli ilişkileri olduğundan dolayı yatırım olarak görülürdü (Demez, 2011). Akrabalık ilişkileri güven odaklı olup sorgulanmadan kabul edilirdi. Günümüzde ise toplumsal olarak bu ilişkiler ve bağlanma problem olarak görülmektedir (Giddens, 2018). Bauman (2017), akrabalık ilişkilerini durağan yani sabit bağ olarak tanımlamaktadır. Günümüz insanını bağısız insan olarak nitelendirmekte ve bireyin insanlar ve kurumlarla bağlantıya geçmesi için kendi yeteneğine dayalı olduğunu vurgulamaktadır. Modern yaşamın ilişkileri zayıflattığı aslında ailelerin ve bireylerin yalnızlaştırıldığını ifade etmiştir. İlişki düzeylerinin yapaylaşması sadece akraba ile değil aile üyeleri içinde geçerli olduğu vurgulanmaktadır.

“Aile birliktelik ve güvenin toplumsal yansıması şuan belki de herkes aileyi güven olarak görüyor. Ama şöyle ben çekirdek ailem için bunu düşünüyorum çünkü akrabalık ilişkilerinin artık güçlü olduğu bir nokta yok hatta görüştüğümüzde evde problem yaşaya biliyorum. Çünkü herkes bireysel düşünüyor ya da var olan o bağı çıkar doğrultusunda kendi

menfaatleri doğrultusunda kullanıyor o yüzden ailenin yaralandığını düşünüyorum.” (K9,28, Öğretmen).

“Toplumun bence bazı yasaklarını berbat hale getirmesi için getirdiği bir kurumdur aile yani 2 insanın birlikte yaşanması bence çok zor (...) Ama aile kurumu işlevselliği dersiniz günümüzde çoklu işlevselliğinin artık olduğunu düşünmüyorum çünkü ailenin vermiş olduğu ihtiyaçları artık insanlar dışarıda karşılamaya başladılar dışarıda karşılıyorlar evet buradan da öyle kurbanlık yani eski aile kurumu değil özellikle kadın da çalışma hayatına girmesiyle birlikte örnek vereyim bence evlerimiz öğrenci evine döndü.” (E5,36, Öğretmen)

Katılımcıların sadece kendi oluşturmuş oldukları aileye güvendikleri görülmektedir. Ayrıca ailenin işlevsellik olarak başak özelliğinin güven olduğu görülmektedir. Ailenin işlevleri hakkında farklı kurumların üstlendiğini belirtmektedirler. Katılımcı aileyi toplumsal meşruluk olarak görmektedir. Evlerin öğrenci evine dönmesinin daha doğrusu ailenin dönüşümünün temel kaynağının kadınların iş yaşamına girmesiyle ilişkili olduğunu katılımcı belirtmektedir. Ayrıca katılımcılar aileyi açıklarken geçmiş aile yapılarına da değinmişlerdir.

“Eskiden sanki aileler daha tutucuydu daha bir aradaydılar Ama çocuklara karşı çok sevgilerini gösteremiyorlardı bence şu anki ailelerde bu biraz daha fazla yani herkes çocuğunu seviyor bunu gösteriyor kolluyor mesela ama eski dönemlerde bu konuda biraz tutucular da ne kadar birlikte olsalar bile belli noktalarda çocuktan o sevgi uzak tuta biliyorlardı Anne babaların daha çok sevdiğini düşünüyorum bu yüzden duygularını belirttiklerini düşünüyorum Hatırlıyorum anne babalarımız bizi çok kucağına alıp sevmeslerdi çünkü ayıp karşılanırdı Toplum baskısından dolayı bizi yani kucaklarına almazlardı dedelerimizin ninelerimizin yanında o yüzden hani şu anki aileler bu konuda biraz daha rahat en azından hangi duyguyu yaşarlarsa yaşasınlar çocuklarına gösteriyorlar. Toplumsal baskıdan dolayı ayıp karşılanırdı Annem hep şöyle söyler mesela ben asla babamın yanında bir çocuğumu kucağıma aldığımı hatırlamam İsteseydim de alamazdım ayıptı Şu anki aileler çocukları için ellerinden geleni yapmaya çalışıyorlar hatta eksik kaldıkları noktada kendini eksik hissediyorlar bunu tamamlamaya çalışıyorlar çevremde ve böyle çok kişi var” (K7,32,Ev Hanımı).

Aile otoritesini yerini sevgi ağının aldığını belirtmektedir. Ebeveynler aileye yönelik değerlendirmelerini yaparken kendi aile yapılarından da bahsetmektedirler. Genellikle katılımcılar şu an ki aile birliklerini bina yapısı ile ilişkilendirmiştir.

“Aile hepsi bir ortam mesela böyle bir odada toplanırlardı ben buna hayret ediyordum ama şimdiki aileye nasıl diyor yok çekirdek aile geniş aile bilmem ne aile ne hepsi yalan boştur şimdi yani eskiyle kıyaslandığı zaman eskisi gibi bir aile yok yok ben sana birazcık söyleyeyim çünkü Şimdi kızım bir odadan ben bir odada evet bu böyle bir aile olur mu aile dediğin iç içe olacak evet yani yemezsin içmezsen olsun şey olsun her şey bir arada olur evet nasıl bazı dizilerde görüyoruz bu eşkiya işte orada gösteriyorlar bilhassa aileleri hepsi nasıl evin büyüğü diyor ki herkes bu masada akşam yemeğinde olacak evet yani bu eski aileden gösteren bir tablodur orada hepsi bir arada eşimdi onu Koca çarşıda yok kadın evde tek başına kızı da diğer odada yani şu an ailenin aile birlikleri biraz daha farklılaştı yani çoğu çok da değişti eskiden bir aradaydı şu anda yeri geliyor eşi çarşıda yiyor çocuğu hiç yemeğe gelmiyor sözcük var evet öyle (...)2 oda bir salonumuzdu bütün kardeşler orada büyüdük bizim bir odamız soba olurdu diğer odalarda bir şey yoktu akşam olduğu zaman diğer odada da bir elektrikli soba falan takardık ama babam sobanın yanına otururdu biz de ayaklarını yanda üstte altta o şekil bütün aile bir odadaydı. şimdi de şimdi anne babanın yanımızda ne çocuk anne baban yanında birde şimdiki evler mesela teknoloji gelişti ya kaloriferi kalorifer den son doğalgaza geçti evet şu an bütün odalar sıcak herkes bir odada gidiyor uzanıyor evet o zaman evdeki değişimler de aile yapısını etkiledi” (E1,36,Şoför).

Katılımcı aslında günümüz ailesinin olmadığını çünkü birlikteliklerin azaldığını değerlendirmektedir. Bu birlikteliğin azalmasının nedeni olarak değişen mekân farklılaşmasına ve teknolojik gelişmelere bağlamaktadır. Günümüzde aile kavramının olmadığını ve nedenini katılımcı K3 kodlu katılımcı (28, Öğretmen) şöyle ifade etmektedir:

“Aile kavramının olduğunu düşünüyorum bu aile kavramının her zaman korunması gerektiğini düşünüyorum ama günümüzde bu kalmadı bu beni üzüyor endişelendiriyor günümüzde yani sayılı diyebilirim çok fazla kalmadı çünkü yani artık çocuklar aileleri dinlemiyor aileler çocuğa söz geçiremiyor ya da aile sorumsuz aile çocuktan bir haber yani bu şekilde diyebilirim iyiye gitmiyor” (K3,28, Öğretmen).

Katılımcıların aile algıları incelenirken çekirdek aileyi tanımladıkları ve aileye duygusal değerler yükledikleri sonucunda ulaşılmıştır. Aile üyeleri arasında duygusal alanda bağlılık söz konusudur. Toplumsal dönüşümler ve çözümler karşısında bir sığınak olarak görülmektedir. Katılımcılar modern yaşamın ilişkileri zayıflattığı aslında ailelerin ve bireylerin yalnızlaştırıldığını ifade etmişlerdir. Yalnızlaşan bireyin teminde aslında aile yapılarının değişmesinden kaynaklandığını geleneksel ailede kolektif bilincin olduğunu ama şu an ki ailelerde artık bunun olmadığı veya

yapaylaştığı ifade edilmiştir. İlişki düzeylerinin yapaylaşması sadece akraba ile değil aile üyeleri içinde geçerli olduğu vurgulanmaktadır. Ailedeki bu değişimlerin nedeni mekân farklılaşması ve kadınların iş yaşama dahil olması ile ilişkilendirilmiştir. Katılımcılar aslında günümüz ailesinin olmadığını çünkü birlikteliklerin azaldığını değerlendirmektedirler. Bu birlikteliğin azalmasının nedeni olarak değişen mekân farklılaşmasına ve teknolojik gelişmelere bağlamaktadır.

3.5. Zamansız Ebeveyn

Aile üyelerinin ne kadar zaman geçirdikleri ve bu zaman diliminde gerçekleştirilen eylemler analiz edilmiştir. Carsaro (2011) çocukların yetişkinlerden elde ettiğini nasıl yorumlarını anlamak üzere çocukların yetişkinlerle geçirdikleri ortak etkinliklere bakmak gerektiğini vurgulamaktadır. Bundan dolayı çocukların ebeveynleri ile geçirdikleri zaman yorumlayıcı yeniden üretim açısından önem taşımaktadır. Günümüzde aileler fiziksel olarak bir arda ama kültürel ve duygusal olarak yalnızdırlar. Bu yalnızlık hissi çocuklarda can sıkıntısına, umutsuzluğa ve güçsüzlüğe yol açmaktadır. Sonuç olarak aynı mekânı paylaşan ama yalnız bireylerden oluşan haneye dönüşmüştür evler (Onur, 2019). Bu bağlamda ebeveynlere “çocukları ile nasıl zaman geçirdikleri” ve “bu zaman diliminde neler yaptıkları sorulmuştur.”. Şen (2011) gerçekleştirmiş olduğu çalışmada ebeveynlerin çocuklarıyla yeterince zaman geçirdiklerini çalışan ve ev hanımları görüşlerini kıyaslayarak çalışan annelerin çocukları ile geçirilen zamanı etkilediği sonucu elde edilmiştir. Çalışma yaşamının ve çocuğa ayrılacak zamanı etkilediği saptanmıştır. Neler yaptıkları ise bu zaman diliminde sohbet ettikleri, ders çalıştıkları ve gezdiklerini araştırma sonucunda elde etmiştir. Gerçekleştirilen çalışmamız sonucunda katılımcılar genel olarak fazla zaman geçiremediklerini ifade etmişlerdir. Zaman geçirememelerinin sebeplerini ise teknoloji, yoğun iş saatleri, günlük ev rutinleri olarak belirtilmiştir. (Türkoğlu, Çeliköz, & Uslu, 2013) tarafından araştırma makalesinde 12 katılımcı ile gerçekleştirmiş olup babaların 3-6 yaş arası çocuklarıyla nitelikli zaman algılarını belirlemeye çalışmışlardır. Araştırmaya katılan babaların çoğunluğu hafta içi günlerde çocuklarına daha az zaman ayırırken, hafta sonları fazla zaman ayırdıklarını belirtmişlerdir. Çocukla nitelikli zaman geçirmeme nedenlerini ise iş saatlerindeki yoğunluk, beden ve zihin yorgunluğu yönünde görüş bildirdiklerini saptamışlardır. Araştırmamız ile bunlar desteklenmiştir. Ayrıca toplumsal cinsiyet rollerinin zaman

geçirme üzerinde etkili olduğu ortaya çıkmıştır. Fatma Tezel Şahin ve arkadaşlarının gerçekleştirmiş olduğu bir araştırmada babaların görüşlerine yer vererek (2017) babaların çoğunluğunun çocuklarıyla günlük 1-2 saat arasında vakit geçirdiklerini ve bu süreyi yeterli bulmadıkları sonucuna varmışlardır. Bu süreyi yeterli görmeme nedenleri ise çocuğun daha çok ilgiye ihtiyacı olduğunu ve daha fazla vakit geçirilmesi gerektiğini vurgulamışlardır. Fakat çalışma şartları ve iş yoğunluğu nedeniyle vakit ayıramadıkları ifade etmişlerdir. Katılımcı E5 kodlu (36, Öğretmen) katılımcı şöyle yanıtlamıştır:

“Aynı mekânı paylaşıyoruz aynı duyguları paylaşmıyoruz bizde de var bizde ekran bağımlısı olduk bizde teknoloji bağımlısı olduk ya televizyona bakılır ya telefona bakılır e yani ortaklaşa yapılan şeyler bile ekranla yapılıyor mesela çocukluğumuzda öğrendiğimiz oyunları çocuklarımıza öğretmeye çalışıyoruz ama bakıyoruz ki çocuklar bunlardan pek haz almıyorlar pek sevmiyorlar çünkü bizim oynadığımız oyunlar çocukların duygu ve düşünce dünyasına hitap etmiyor neden hitap etmiyor çünkü çocuk sosyal değil ve sürekli aynı kişileri gördüğü için sadece anne ve babasını gördüğü için farklı yönelimlere gidiyor ve bu da tamamen ekranla teknolojiyle popüler kültürle ilgili bir şey bizim anladığımız toplumsallığı kaybedip tamamen yalnızlaştılar, yalnızlaştık “(E5,36,Öğretmen).

Katılımcı aslında aynı mekânı paylaştıklarını fakat duygusal birliklerinin olmadığını ifade etmiştir. Bunun nedeni katılımcı tarafından teknolojiye olan bağımlılık olarak görülmüştür. Geçirilen zaman dilimi teknoloji ile geçirilmektedir. Bu noktada katılımcı K9 kodlu katılımcı E5 destekleyecek ifadelerde bulunmuştur. *“Günümüz ailelerde maalesef ki birlikte zaman geçirme değil de biraz daha yanıltma ya da aldatma diyebiliriz çünkü aynı yerde olabiliriz ama ruhen değiliz çünkü anne telefonda baba telefonda çocuk tablette sorduğunda müthiş bir aile her şey yapılıyor ama aslında hiç bir şey yapılmıyor yada bunu kabullenmek istemiyoruz “(K9,28,Öğretmen).* Aslında ailelerin teknolojikleşmesi olgusu değerlendirilmektedir. Aile üyelerinin ilişki düzeyi azalmıştır. Bundan ötürü duygusal birlikteliğin yerini duygusal ayrımların aldığı değerlendirilmektedir. Ayrıca çocuklarla geleneksel oyunların oynanmaya çalışıldığı fakat çocukların entegre olmalarında zorluk yaşadığı ifade edilmektedir. K7 kodlu katılımcı benzer ifadelerde bulunmuştur. *“Onunla oyunlar oynuyorum zaman geçirmeye çalışıyorum sıkılmasın diye evde ona yaşam alanı oluşturuyorum çocukluğumda oynadığım oyunları oynuyoruz fakat bir süre sonra televizyon veya telefonu istiyor” (K7,32, Ev Hanımı).* Çocukların geleneksel

oyunlarda zorlanmalarının nedeni çocukluğun sosyokültürel izler taşımasıdır. Günümüz çocukluk anlayışı geleneksel oyun anlayışından ziyade teknoloji ile iç içedir.

Çalışan katılımcılar iş yoğunluklarından dolayı zaman geçiremediklerini belirtirken ev hanımı katılımcılar ise gün değerlendirilmesinde eksik kaldıklarını bundan dolayı çocuklarının teknolojiye yöneldiklerini ve zaman geçiremediklerini ifade etmişlerdir. Hali hazırda ebeveynler zorunlu veya zorunlu olmayan sebeplerden ötürü çocuklarıyla daha az zaman geçirdiklerini ifade etmektedirler. Katılımcıların yaş cinsiyet ve mesleki durumları değerlendirildiğinde katılımcıların çoğunun zaman problemi yaşadıkları görülmüştür. K3 (28, Öğretmen) kodlu katılımcı şöyle değerlendirmektedir:

“(...)kendim çocuklarla çok ilgilendiğimi düşünmüyorum çünkü akşama kadar çalışıyorum işteyim eve gidince zaten yorgunum açıkçası evde olduğumuz zaman ev hanımı olsaydım çocuklarımla daha iyi ilgilenebileceğim den şüphem yok şu an çalıştığım için illaki eksiklikler oluyor eskisi kadar yetemiyorum eve gidince ancak yemek temizlik işte bulaşık derken çocuklarımla çok iyi fazla zaman geçiriyorum dersem yalan olur yani illaki olursa etkileniyorlar günümüzde bence ebeveynler böyle düşünüyor çünkü çalışan anneler fazlasıyla yoğunlukta şu an ve çok çok fazla ilgilendiklerini düşünmüyorum açıkçası” (K3,28,Öğretmen).

“Yani şöyle aslında ikimizde çalışıyoruz açıkçası çok zaman geçirdiğimiz söylenemez ben 6 da işten çıkıyorum yorgun oluyorum yemek bulaşık derken kalan iki saat oluyor ondada çocuğumla ilgilenmek istiyorum. Fakat maalesef ki ev işleri bitmiyor ve işin yorgunluğuna oda ekleniyor. Birlikte kitap okuyoruz, resim yapıyoruz ya da futbol oynuyoruz erkek çocuğu olduğu için biraz daha hareketli oyunlar seviyor. Babayı dahil etmeye çalışsam bile maalesef yetersiz kalıyor hemen telefon ya da televizyon açabiliyor. Genel olarak eşim televizyon izler çocuk oyun oynar bende ev işleri ile ilgilenmeye çalışırım. Hafta sonu benim için çok önemlidir özellikle bir günü çocuğuma ayırıyorum çok üzülüyorum onun bunu hissetmesi beni çok üzüyor o yüzden mutlaka bir gün onunla olurum ve istediklerini yaparız Sinema, oyun alanlarına birlikte pikniğe gideriz. Müziğe ayrı bir ilgisi var evde müzik dinler dans ederiz” (K9,28, Öğretmen).

Çalışan anneler yeterince zaman geçiremiyor. Çünkü teknoloji çağında olduğumuz için hepimiz elinde telefon bağımlı olduk çocuğu aksatıyoruz ya da şuan kadınlar iş hayatına daha fazla atıldığı için zamanın çoğunu işte geçiriyor e eve gelince de temizlik şu bu aksatıyoruz çocuklarımızı. Ev hanımları bu yönden şanslılar bence gün planını çocukla

birlikte yapabilirler. Ev gezmelerine gitmeleri bile bence çocuklar için büyük avantaj farklı ortam sosyalleşme ama bizim çocuklarımız öyle değil maalesef evet akademik olarak ya da kültürel olarak iyi durumda olabilirler ama maalesef ki biz yetemiyoruz onlara (K8,34, Öğretmen).

Kadınların çalışma hayatına katılmasıyla geleneksel ev kadını imajı yerini meslek kadınına bırakmıştır. Kadınlar artık evinde oturan, ev işleriyle meşgul olan, çocuk büyüten ve sadece anneliğiyle değil, toplumsal hayatın bütün katmanlarında ön plana çıkmaya başlamıştır. Buda rollerinde artışa neden olmaktadır (Bayer, 2013). Bu rol değişiklikleri ve rollerin artmasıyla ebeveynlerde bazı alanlarda öz yeterliliklerinin düşmesine sebebiyet vermektedir. Ebeveynlik öz yeterliği, ebeveynlik için gerekli görevlerin başarılı bir şekilde tamamlanması konusunda bir ebeveynin inancı olarak açıklanmaktadır (Zorbaz, 2018). Ebeveynler niteliksel ve niceliksel zaman dilimi olarak özyeterliliklerinin düşük olduğunu kabul etmektedirler. Özellikle çalışan annelerin vurgulamış olduğu ev içi sorumlulukların çocukla geçirilen zamana engel olduğu yönündedir. Ailenin çocuğa hayata dair bir şeyler öğretmek için ayırdığı boş zaman, paylaşım zamanı olma niteliğini kaybetmeye başlamaktadır. Bu boş zamanlar, çocuğa ayrılamayan zamanların bedeli olarak daha çok tüketme ve eğlenceye yönelik doldurulmaya başlanmıştır (Kılınç, 2018). Ayrıca ebeveynlerin rol çatışması da yaşadıkları söylemleri doğrultusunda analiz edilmiştir. Rol çatışması bireyin aynı anda sahip olduğu farklı statüler için hangi statünün rolüne öncelik vereceği konusunda çelişki yaşaması durumudur (Bayer, 2013). Kadın ebeveynler annelik rolü ve toplumsal roller arasında problem yaşamaktadır.

Ebeveynlerin genellikle karşılıklı vakit geçirdikleri zaman dilimi akşam saatleri olduğu görülmektedir. Gün içerisinde genellikle çocuklar okulda, kreşte ebeveynler ise iş alanlarındadır. E1 (36, Şoför) kodlu katılımcı birlikte zaman geçirmelerini hem niceliksel hem de niteliksel olarak açıklamıştır.

“Kızım bir odada ben bir odada eşim bir odada bunlar tabi yarım saat sonra bir bakıyoruz hepimiz bir odanın içinde birleştik televizyon izliyoruz. Dışarıdan gidiyorum ya işten sonra akşam yani kızım bir odada eşim mutfakta ben abur cubur alıyorum yani oturuyoruz bir ortamda saatlerce böyle bir saat 2 saat beraber çay kahve abur cubur yiyoruz ondan sonra hepimiz bir odada ben mesela bir kanepede bana bir kanepede eşime bizim kanepelerimiz bellidir. Beraber film izleriz ondan sonra yeri geliyor nasıl sohbet ediyoruz bir ara bakıyorsun bu

sefer kardeşleri arkadaşlarıyla watchap grupları var oradan konuşmaya başlıyorlar ben de tabi instagram'a giriyorum öyle işte” (E1,36, Şoför).

Genellikle birliktelikler karşılıklı birliktelik ile başlayıp daha sonrasında ise belirsiz birliktelik anlarında dönüşmektedir. Karşılıklı birliktelik zamanları, tüm aile bireylerinin tam katılım sağladıkları zamanlardır, belli bir konuda görüş ayrılıklarının dile getirildiği zamanlar olabildikleri gibi, kendiliğinden gelişen sohbet gibi haz verici zamanlar da olabilmektedir. Belirsiz birliktelik anları ise aile üyelerinin aynı anda aynı alanda olmaları, ama etkileşim içinde olmadıkları zamanlar olarak görülmektedir (Üzümcü, 2017). K6 kodlu katılımcı ebeveynlerin nitelikli zaman geçirmesinin çalışan veya çalışmayan ayrımından ziyade ailenin sosyoekonomik durumunun önem taşıdığını ifade etmektedir. K2 (36, Öğretmen) kodlu katılımcı ise kendi gözleminden bahsetmektedir:

“Öncelik çocuk olduğu için ve ben baba figürü ile beraber ne olursa olsun zaman geçirmesini sağlarım pikniğe gideriz mesela Onların mutluluğu önemli çok mu istiyor artık ben de mutlu olurum beraber zaman geçiririz beraber yemek yaparız bazen dışarda yemek yeriz ya her şeyi beraber yapmak isteriz bunu beraber yapmak istesem mutlaka babayı kasmaya çalışsın ister istemez bazen olmayabilir ama gel beraber gidelim beraber yapalım o aile kavramının aileye gelişmesini sağlarım akşamda çay saatimiz vardı özellikle kış aylarında büyük kızım der mesela anne yemek yedik çay içmeyecek miyiz Saatimiz ne zaman olacak çocuğa bunu kazandıran benim için çok önemli ailen rutinlerimiz var çay saatimiz vardır kızım da bilirdim mi anlamında birlikte yapalım anne birlikte çay içtim kahvaltı için burada her şeyde beraber yapmak isteriz . Ben ne kadar gayret göstersem de günümüzde hiç kimse yeteri kadar zaman geçirmiyordur. Sürekli koşturma yetiştirme çabası var herkeste. Çalışan veya çalışmayan arasında da bu kişiden kişiye şartlara göre değişir. Ailenin yapısı sosyo ekonomik düzeyi bunlar etkilediği için değişebilir. Yani bunu çalışan veya çalışmayan ebeveyne indirgemek olmaz şartlar önemli”(K6,34,Yönetici).

“Yani benim gibi yarı zamanlı çalışıyorsa yeteri kadar değil yeterinden daha fazla vakit geçirebilir ama tüm gün çalışan çalışan annelerin bunu kısıtlı yapacağını yani kısıtlıdır geçireceği zaman yapacağı yemek hazırlayacağı farklı şeyler ütüler çamaşırlar bilmem neler bence bir ev hanımı kadar vakit ayıramazlar aslında ev hanımlarının vakti daha çok çocuklarına vakit ayırmak için ama benim gözlemlediğim çalışanlar o bir saat bile olsa kaliteli zaman geçiriyorlar onlarla. Tabi bunda sosyoekonomik ve bilinç düzeyi de önemli ben öğrencilerime soruyorum mesela tatilde bir yere gittiniz mi yani içmeler sınırını geçmeyen o kadar çok çocuk var ki. Günümüzde bazı şeyleri gerçekleştirmek için ekonomik olarak iyi olmak gerek “(K2,36, Öğretmen).

K6 ve K2 kodlu katılımcılar aslında çalışan veya çalışmayan ayrımından ziyade ailenin sahip olduğu sosyal ekonomik sermayenin önemli olduğunu belirtmişlerdir. Çalışmayan annelerin vakti varken aslında sahip olduğu şartlardan ötürü gerçekleştiremediklerini öngörmüşlerdir.

Genel olarak tema değerlendirildiğinde katılımcıların çoğu birlikte az zaman geçirdiklerini belirtmişlerdir. Bu tema da katılımcıların cinsiyet ve eğitim durumları değerlendirildiğinde farklılık görülmemektedir. Birlikte geçirilen zaman dilimi akşam saatleri olmakla birlikte bu vakitler karşılıklı birliktelik zamanları veya belirsiz birliktelikleri içermektedir. Birlikte geçirilecek zaman algısı kadınlar tarafından toplumsal cinsiyet rollerinden kaynaklı kendilerini dezavantajlı görmektedirler. Erkekler ise iş yoğunluklarından kaynaklı kısıtlı zaman geçirdiklerini ifade etmişlerdir. Katılımcılar aslında aynı mekânı paylaştıklarını fakat duygusal birliklerinin olmadığını ifade etmişlerdir. Bunun nedeni katılımcılar tarafından teknolojiye olan bağıllık olarak görülmüştür. Geçirilen zaman dilimi teknoloji ile geçirilmektedir. Ayrıca çocuklarla geleneksel oyunların oynanmaya çalışıldığı fakat çocukların entegre olmalarında zorluk yaşadığı ifade edilmektedir. Çocukların geleneksel oyunlarda zorlanmalarının nedeni olarak çocukluğun sosyokültürel izler taşımasıdır. Günümüz çocukluk anlayışı geleneksel oyun anlayışından ziyade teknoloji ile iç içedir. Çalışan katılımcılar iş yoğunluklarından dolayı zaman geçiremediklerini belirtirken ev hanımı katılımcılar ise gün değerlendirilmesinde eksik kaldıklarını bundan dolayı çocuklarının teknolojiye yöneldiklerini ve zaman geçiremediklerini ifade etmişlerdir. Hali hazırda ebeveynler zorunlu veya zorunlu olmayan sebeplerden ötürü çocuklarıyla daha az zaman geçirdiklerini ifade etmektedirler. Katılımcıların yaş cinsiyet ve mesleki durumları değerlendirildiğinde katılımcıların çoğunun zaman problemi yaşadıkları görülmüştür. Ebeveynler niteliksel ve niceliksel zaman dilimi olarak özyeterliliklerinin düşük olduğunu kabul etmektedirler. Özellikle çalışan annelerin vurgulamış olduğu ev içi sorumlulukların çocukla geçirilen zamana engel olduğu yönündedir. Ailenin çocuğa hayata dair bir şeyler öğretmek için ayırdığı boş zaman, paylaşım zamanı olma niteliğini kaybetmeye başlamaktadır. Kadın ebeveynler annelik rolü ve toplumsal roller arasında problem yaşamaktadır.

3.6.Denetim Odağı Korku ve Risk

Ebeveynlerin görüşleri değerlendirildiğinde denetim odağı korku ve risk üçüncü tema olarak belirlenmiştir. Bu tema bağlamında ebeveynlerin yanıtları doğrultusunda çocuk yetiştirme veya büyütme risk ve korkuyla ilişkilendirilmiştir. Bu bağlamda katılımcılara “çocuğunuzu bağımsız park alanına gönderebilir misiniz?” ve “Çocuk yetiştirmek kimin sorumluluğundadır?” sorusu yöneltilmiştir.

Ebeveynlerdeki risk ve korku bilinç düzeyi arttıkça çocuklar korunması ve gözetilmesi gereken bir varlığa dönüşmüştür. Korunmuş çocukluk anlayışı ile çocuklar sosyal yaşamdan yalıtılmıştır. İyi anne baba olmak artık çocukları emniyette kalmaları için onları gözetleyerek ve onlara eşlik ederek yaşam tecrübesinden alıkoyma anlamına geliyor (Furedi, 2013). Modern dönemin dayattığı kültür, ebeveynlere çocuk yetiştirme konusunda aşırı koruyucu ve müdahaleci ebeveyn tutumu içine girmelerini dayatmaktadır. Ebeveynler çocuklarıyla ilgili en ufak kötü bir duruma müdahale etmektedir. Çocuğun habitusunu çevreleyerek ufak bir sorun yaşamaması, herhangi bir konuda zorlanmaması için uğraşılmakta ve müdahale edilmektedir. Çocuk yetiştirmenin, temel sorumluluğu anne babaya düşmektedir. Anne ve babalar kendilerini yetiştirip bu hızlı değişim karşısında ne yapacaklarını şaşırmakta ve onlar için güvenli bir ortam sağlamak için çaba göstermektedirler (Palmer, 2010). Çocuk yetiştirmenin sadece ebeveyn bazlı olmadığını E5(36, Öğretmen) kodlu katılımcı tarafından “*çocuk yetiştirmek veya büyütme bence toplumun sorumluluğu olan bir şeydir sadece anne ve babanın değil toplumsal olarak çocuklara kıymet verilmesi gerekir.*” şeklinde ifade etmiştir. Palmer (2010) çocuk yetiştirmenin hiçbir dönem kolay olmadığını ancak günümüzde mayın tarlasına dönüştüğünü ifade etmektedir. Katılımcı E5 (36, Öğretmen) söylemlerini K6(34, Yönetici) ile örtüşmektedir. Katılımcının ifadeleri şu şekildedir:

“ Çocuğu yetiştirmek anne babanın sorumluluğundadır ama bir yerden sonrası altı yaş ve sonrasında sizin kontrolünüzden biraz daha çıkıyor okula başlıyor sosyal çevre çok farklı babalar anneler ne yapabilir sadece anne babada kalmıyor herkese yetmek gerekiyor. Aslında toplum olarak bilince sahip olmamız gerekiyor “ (K6,34,Yönetici).

Ebeveynler çocuk yetiştirmenin toplumsal bir vazife olduğunu vurgulamakla birlikte aileye indirgemişlerdir. K6 kodlu katılımcının ifadelerine bakıldığında

ebeveyn denetiminin belirli bir yaşa kadar olabileceğidir. Toplumsallaşmanın ikinci kademesi olarak değerlendirilen okul yani eğitim kurumları aslında çocukların sosyal ekonomik, kültürel olarak farklı gruplarla tanıştığı yerdir. Ebeveynler, akran gruplarını çocukları için risk faktörü olarak görmektedirler. K2 kodlu katılımcı şöyle ifade etmektedir:

“(...)şeydeydi ilk beşinci sınıfta Cevdet Yılmaz’a verdi böyle birkaç ay oradaydı sonra baktım öyle şeyleri davranışları değişti ben hemen hissediyorum ama sonra ona sordum işte anlatmıyor hani hiç o zaman hiçbir şeyini anlatmıyor sonra bir ki bu işte arkadaşlarımızla biz alışveriş merkezine gittik arkadaşlarımızla böyle uzaklaştığını öğrendiğim ondan sonra diğer yıl hemen kendi yanıma çektim o zaten benim kendi okulumda kendi okulumda olmasına rağmen derslerine hocalarını kendi arkadaşlarım girmesine rağmen erkek çocuğu olduğu için kontrol noktasında hani böyle çok da şey yapmak istemiyorum annem annemin gözleri hep benim üzerimde zaten sınıfına haftada bir giderim ama o kaptan nöbetçi olmuş ama çok uzağa hep izlerim hatta bazen diyorum bur da şansız mutsuz ona rağmen mesela diyorum ki korkuyorum özellikle ben boş şeyde sigaradan uyuşturucudan ve cinsel sapmalardan (...)çok korkuyorum şimdi erkek çocuğu olması ne kadar gözün üzerinde olursa olsun çocuk bir şekilde bunlara anlaşılmaya yapıyla ve sosyal medya aracılığıyla hem ilgisini şov çekiyor hem çok hani popülermiş gibi hissediyor gerçekten ben onlarla konuştum kendi arkadaşlarıyla ilgili anlattıkları izlediklerini onlardan dinliyorum ben anne böyle anne böyle çok saçma diyorlar ama ben şey yapmıyorum ilgilerini çekiyor bence ulaşırlarsa yapabilirler “
(K2,36,Öğretmen).

Günümüz de ebeveynler kontrol odaklı olmaktadır. Kontrol edilemeyen durumlara tahammül edilmemektedir. K2 kodlu katılımcı çocuğunu kontrol edemediği için kendi çalıştığı okula aldırılmıştır. Çocukların akran grubu ile etkileşimlerin yoğun olduğunu ve etkilendiklerini ifade edilmektedir. Ebeveynler çocukları başkalarından korumayı önemli bir rol olarak görmektedirler. Furedi (2001), çocukların ebeveynlerine bağımlılık döneminin uzatıldığını fakat bu durumun çocuğun yaşantısına olumsuz yansıdığını ifade etmektedir. Çocukların deneyler yapmaları kısıtlanmaktadır. Ebeveynlerin bunu yapma sebebini ise risklerden ve yabancılardan korumak adına yaptıklarını belirtmektedir.

“Ben çocuğumu gönderdiğim zaman içimde bir tereddüt de gönderiyorum orada ne olumsuz ne görünecek hani biliyorsun çocuklar olumsuz çabuk alır yani meydana gelen nasıl desem mesela bu tedirginlik içim rahat etmiyor çevreye güvenmediğim için hocam o ekranlara güvenmediğim için maalesef herkes aynı bilinçle çocuğunu yetiştiremiyor aile ortamında

çocuk diyelim ki baba kötü bir kelime kullandı çocuk tohumu kullanacaktır zaten sonra bunu gidip dışarıda başkasına karşı kullanacak ve onun yanındaki çocuk da aynı şekilde olumsuz örnek alacak bu yüzden ben çocuğumu okula gönderirken bile açıkçası tereddüttüyüm bazen çünkü okuldaki maalesef 40 kişilik sınıf sonuçta hepsini gözetleyen hepsine de engel olamazsın illa ki olumsuz bir şey kapacak bu durum beni çok tedirgin ediyor ilerisi için yani aslında hocam bir güvenlik problemi yaşıyoruz “ (K3,28,Öğretmen).

Günümüzde insan ilişkilerinde belirsizliğin artması ebeveynlerde her an her şey olacakmış endişesi uyandırmaktadır. Buda korumacı bir tutum sergilemelerine neden olmaktadır. Bu korumacı tutum ile giyilebilir teknoloji ürünlerinden saatler tercih ettiklerini ve telefon aldıklarını belirtmektedirler. E5 kodlu katılımcı ebeveynlerin korumacı tutum sergilemelerinin nedenini şöyle açıklamaktadır:

“Yani şu an bir çocuk için en büyük risk toplumun kendisidir bence yani toplum olarak çok büyük bir risk var nerden çok büyük bir risk barındırıyoruz çünkü tüm sevgimizi tüm çabamızı kendi çocuklarımıza verdiğimiz için diğer çocuklar bizim için önemsiz hale geliyor evet bu nedenle bizler de dahil diğer çocuklar için bir risk unsuru teşkil ediyoruz. Bu yüzden aslında çocuklarımızı topluma çok çıkaramıyoruz çünkü herkes kendi çocuğuna bütün sevgisini bütün ilgisini kendi çocuğuna verdiği için diğer çocuklardan biraz uzaklaşmış durumdayız evet ya aslında hepimiz aynı bilincin sahibiz ama bu herkesten koruyoruz evet herkesten koruyoruz. Diğer insanlar da çocuklarını bizden koruyorlar kimse kimseye güvenmiyor “ (E5,36,Öğretmen).

E5 kodlu katılımcı, çocuk merkezli ebeveynlerin oluşmasıyla aslında çocuklar için toplumsal risklerin arttığını ifade etmiştir. Çocuklar için en güvenilir yerin kendi ortamlarının olduğunu ve dış çevreden yalıtıldıklarını ifade etmektedir. K4 kodlu katılımcı ise çocuklar için güvenilir yerin ev olduğunu ifade etmektedir.

“Bence şu an çocukların çok dışarı çıkması çok arkadaş edinmeleri mesela çok akranı olduğunda değişim görüyorum. 1-2 tane olsa yeterli sonrasında mesela kötü alışkanlıklar filan edinebilme ihtimali artıyor. Genellikle arkadaşlarıyla tanışırım. Ailelerini görmek isterim. Özenle büyötmeye çalışıyoruz sonrasında çevre çok etkiliyor. O yüzden evde olmaları daha iyi geliyor bana “ (K4,38,Ev Hanımı).

Güvenli ev imgesi ile evin dışı tehlikeli bölge olarak görölmektedir. Evin dışında olanlarda tehlikeli olarak algılanmaktadır. Kent yaşamı güvenli ev algısını yoğunlaştırmaktadır. Ev güvenli ve etkin olarak korunan ve sınırları olan riskten

arındırılmış yer olarak görülmektedir (Bauman, 2018). E2 kodlu katılımcı güvenli ev imgesini şöyle açıklamaktadır:

“Gezer dolaşır oynardık ama şimdiki çocukların mesela hep yaşam alanları dar ondan sonra arkadaş sayıları az şöyle söyleyeyim biz sitede yaşamamıza rağmen hemen kapımızın önünde pencerenin önünde şey olmasına park olmasına rağmen çocuğu oraya bıraktığımız zaman bile geri planda duruyoruz izliyoruz yani genel anlamda toplumsal olarak güven eksikliği var yani işte örnek veriyorum binana güvensen biraz karşı taraftaki binaya güvenemem inşa olarak yataydan ziyade dikeye geçtik ve daha çok insanla haşır neşiriz çünkü toplumsal olayların sıkıntıları da bulundurulduğu zaman o güvensizlik çok ciddi derecede artıyor “ (E2,35,Öğretmen).

Kentsel yaşam ile birlikte yaşam alanları değişikliğe uğramıştır. Çocuklar için yaşam alanları oluşturulmaya çalışılmıştır. Fakat güvensizlik ağı bunu engellemektedir. Site içerisinde oyun alanlarının inşa edilmesi çocuklara yetişkin yaşamı içerisinde yer verildiğini göstermektedir. Bu bağlamda K1 kodlu ve K6 kodlu katılımcı bunu destekleyecek ifadelerde bulunmuştur

“Sitede yaşıyorum ama çocuğu parka gönderinceye kadar kaç defa camdan bakıyorum. Sitede oturmanızı rağmen böyle yani komşu evinde neyle karşılaşacak nasıl bir muamele göreceğimizi bilmediğim için tahmin edemeyeceğim için ve medyada çok kötü şeyler izlediğim en kötüsünü düşünerekten kendimce tedbir alırım yani bence ev çocuk için güvenli alan kendi evim “ (K1,35,Öğretmen).

“Daha çok eksik ciddi bir güven problemi var Medyaya yansıyan istismar olayları Bir anne olarak yine bunu söylüyorum Bir anne olarak bizi acayip derecede koruyucu ve Tedirgin bir birey olarak ilerlememizi sağlıyor Aşırı koruyucu tavrımızda ister istemez çocuğumuz da yansıyor Eskiden hatırlarım akşam yemeğimizi bile komşumuzda yerdik Ama şu anda biz karşı komşumuz tanımıyoruz Çünkü neden güvenmiyoruz Özellikle sosyal medyada gördüğümüz küçük çekirdek ailemiz de kendi dedemize bile gönderemiyoruz gönderilmiyor da sosyal medyanın uyanış olduğunu düşünüyorum kötü niyetli insanların olduğunu düşünüyorum eski zamanlarda Elbette vardı ama bu kadar yoğun değildi bence Öyle çok aşırı koruyucuyuz şöyle Kendi akranlarını bile çok zaman ayırmasına fırsat vermiyoruz Çünkü kendi kanına bile güvenmiyoruz” (K6,34,Yönetici).

Katılımcıların tedirginliğini ve korkularını arttıran nedenin güvensizlik ile birlikte medya olduğu ifade edilmektedir. Katılımcılar kitle iletişim araçları ve sosyal medyanın propagandalarının etki alanı oluşturduğunu vurgulamaktadırlar.

Katılımcıların hepsi korkularının oluşma sebebini izledikleri olduğunu vurgulamışlardır. K9 kodlu katılımcı (28, Öğretmen) “*çocuğumu bağımsız bir yere gönderemiyorum. Aslında güvenmiyorum neyle karşılaşacağını bilmiyorum. Özellikle televizyonda, sosyal medyada yayılan haberler beni çok etkiliyor*” şeklinde ve E5(36, Öğretmen) tarafından da “*Kızım birinci sınıfa gidiyor. Yeni yeni biz onu bakkala gönderip ekmek aldırıyoruz. Güçlü bir kimlik kazanmasını engellemek istemiyoruz. Ama izlediğimiz ve duyduklarımızdan da etkileniyoruz*” ifadelerini dile getirmişlerdir. Bir başka katılımcı olan E1 kodlu katılımcı (36, Şoför) “*En büyük risk sosyal medya ben biliyorum ve sosyal medya çünkü sosyal medya olmadığı zaman hiç kimsenin aklından mesela o sosyal medyada gördüğü şey var ya aklına bile gelmez ama orada gördüğü zaman etkili aklına geliyor tetikliyor kendim yapabilirim veya ya yaparlarsa mesela örnek Tiktok instagram’dan videoları izliyoruz (...)*” sözleriyle sosyal medyadan ve izlediklerinden etkilendikleri dikkat çekmektedir.

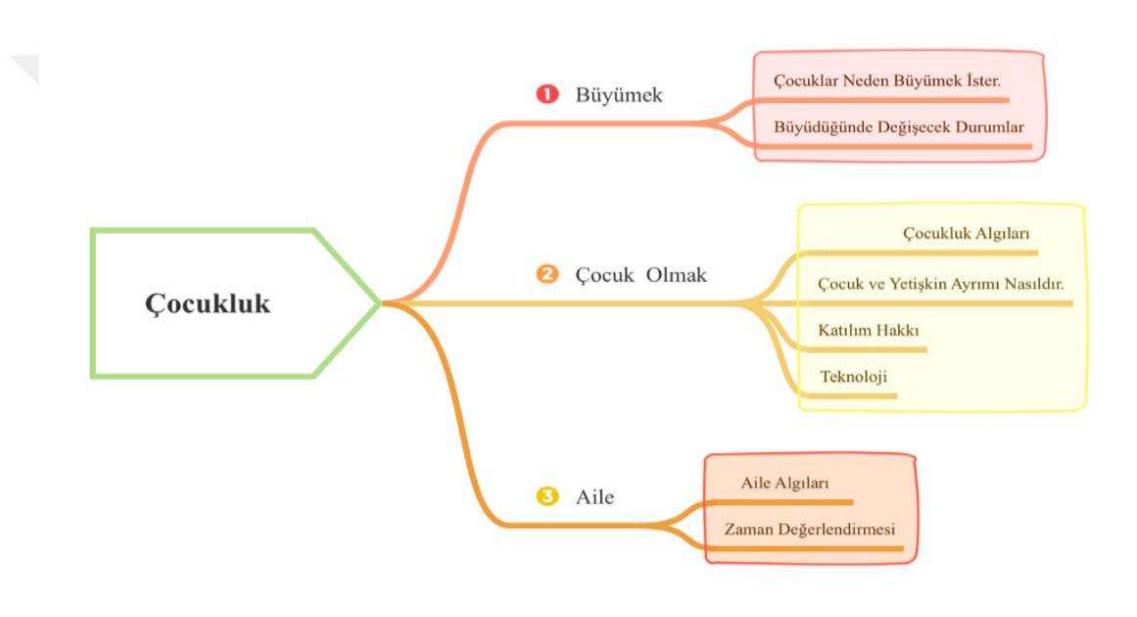
Genel olarak ebeveynlerdeki risk ve korku bilinç düzeyi arttıkça çocuklar korunması ve gözetilmesi gereken bir varlığa dönüşmüştür. Korunmuş çocukluk anlayışı ile çocuklar sosyal yaşamdan yalıtılmıştır. Ebeveynler çocuk yetiştirmenin toplumsal bir vazife olduğunu vurgulamakla birlikte aileye indirgemişlerdir. Çocuk merkezli ebeveynlerin oluşmasıyla aslında çocuklar için toplumsal risklerin arttığını ifade edilmiştir. Çocuklar için en güvenilir yerin kendi ortamlarının olduğunu ve dış çevreden yalıtıklarını belirtmişlerdir. Ebeveyn denetiminin belirli bir yaşa kadar olabileceği çocuğun sosyal çevresinin bu anlamda önem taşıdığı vurgulanmıştır. Ebeveynler, akran gruplarını çocukları için risk faktörü olarak değerlendirmektedirler. Günümüz de ebeveynler kontrol odaklı olmaktadır. Kontrol edilemeyen durumlara tahammül edilmemektedir. Bu kontrol mekanizması giyilebilir teknoloji ve telefon ile şekillenmiştir. Güvenli ev imgesi ile evin dışı tehlikeli bölge olarak görülmektedir. Evin dışında olanlarda tehlikeli olarak algılanmaktadır. Kent yaşamı güvenli ev algısını yoğunlaştırmaktadır. Kentsel yaşam ile birlikte yaşam alanları değişikliğe uğramıştır. Çocuklar için yaşam alanları oluşturulmaya çalışılmıştır. Fakat güvensizlik ağı bunu engellemektedir. Site içerisinde oyun alanlarının inşa edilmesi çocuklara yetişkin yaşamı içerisinde yer verildiğini göstermektedir. Katılımcıların tedirginliğini ve korkularını arttıran nedenin güvensizlik ile birlikte medya olduğu ifade

edilmektedir. Katılımcılar kitle iletişim araçları ve sosyal medyanın propagandalarının etki alanı oluşturduğunu vurgulamaktadırlar.

3.7.Çocuk Görüşlerinin İncelenmesi

Bu bölümde araştırmaya dahil olan 15 çocuk katılımcının görüşlerine yer verilmiştir. Çocuklar ile gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış mülakat sorularına vermiş oldukları yanıtlar analiz edilmiş ve tartışılmıştır.

Tablo 9:Çocuklukla İlgili Temalar ve Kategoriler

Görüşme analizleri sonucunda üç tema ve kategoriler belirlenmiştir. Temalar ve kategoriler Tablo 9 da yer almaktadır. Büyümek, çocuk olmak, aile üç tema şeklinde belirlenmiştir. Büyümek teması iki kategoriye ayrılmış ve alt kategoriler incelenmiştir. Çocuk olmak teması ise dört kategori ile şekillenmiştir. Aile teması ise iki kategori olarak belirlenmiştir.

3.8.Çocuk Katılımcıların Demografik Özellikleri

Çalışmaya katılan çocuklar “Ç” ile kodlanmıştır. 15 katılımcıdan oluşan Tablo8 de çocuklara ait bilgilere yer verilmiştir. Araştırmaya katılan katılımcılar doğrultusunda yanıtların tekrarlamasından dolayı 15 çocuk katılımcı ile son bulmuştur. 17 çocuk ile görülmüş fakat iki katılımcı ile görüşmeler fonksiyonel nitelikte olmadığı için dahil

edilmemiştir. 15 katılımcı ile görüşmeler içerik analizi yapılarak temalar oluşturulmuştur.

Tablo 10: Çocuk Katılımcıların Demografik Özellikleri

Çocuk Katılımcıların Demografik Özellikleri		
	Yaş	Cinsiyet
Ç1	10	Kız
Ç2	10	Kız
Ç3	7	Kız
Ç4	10	Erkek
Ç5	9	Erkek
Ç6	5	Kız
Ç7	5	Kız
Ç8	8	Erkek
Ç9	10	Kız
Ç10	6	Erkek
Ç11	8	Erkek
Ç12	8	Kız
Ç13	9	Kız
Ç14	10	Kız
Ç15	9	Erkek

Çocuk katılımcılar 15 kişiden oluşmaktadır. 9 kız ve 6 erkekten oluşmaktadır. Yaş dağılımları incelendiğinde 5-10 yaş arası dağılım görülmektedir.

3.9.Büyüme

Holt (2000), çocukların yetişkinlerin tutumlarından dolayı çocukluk dönemini kaçılacak bir süreç olarak gördüklerini ifade etmektedir. Bu bağlamda çocuklar “neden büyüme istemektedirler?” ve büyüdülerinde yaşamlarında nelerin değişeceğini anlamak amacıyla çocuklara “neden büyüme istedikleri” sorulmuştur. Genellikle çocuk katılımcılar büyüme istediklerini belirtmişlerdir. Çocuklar genel olarak hayallerini gerçekleştirmek, ödev yapmamak ve iş sahibi olmak için büyüme istediklerini ifade etmişlerdir. Neslihan Avı ve Pelin Pekince (2018) tarafından gerçekleştirilen çalışmada çocuklar katılımcı olarak seçilmiştir. Çalışmada toplanan veriler doğrultusunda dört tema belirlenmiştir. Bu temalar büyüme, çocuk olmak, sorunlar ve katılım hakkıdır. Çalışmada çocuklukla ilgili pozitif bakış açısına sahip, büyüme istemeyen ve çocuk olmaktan mutlu olan çocukların olduğu vurgulamaktadır. Nitekim bir an önce büyüme isteyen, aileleri tarafından sıkılan yani kısıtlanan ve bundan dolayı kendi kurallarını koymak isteyen çocuk katılımcıların yoğunlukta olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmamız bu verileri destekler niteliktedir. Araştırmaya katılan 15 çocuk katılımcıdan sadece bir tanesi büyüme istemediğini belirtmiştir. Bunun nedeni ise diğer çocukların aksine yetişkin yaşamının sorumluluklarla dolu olması olarak ifade etmiştir. Bu bağlamda çocuk katılımcılar şöyle yanıtlamaktadırlar.

“Bence çocuklar büyüyünce bir meslek sahibi olmak için büyüyünce daha çok eğlenebilir onlar daha çok kendi başımız şey çıkabiliyorlar. Büyüme istiyorum bu okulun başına başına geçmek istiyorum” (Ç14,10,Kız).

“Meslek sahibi olmak için o zaman kendi paramı kazanmış olacam istediklerini alabilecem kesin bunlar olabilir kendi param olacak sonra işte bir şeyleri alacağım . Tablet alırım.” (Ç2,10, Kız).

“Psikolog olmak istiyorum çünkü insanlara yardım ediyor yani çok güzel bir şey bence. Psikologlar insanların dertlerinin çözümü buluyor evet bu mesleği bir kere gittim ve öğrendim ama detaylı bana arama motoruna yazdım zeka botunu kullandım yani . Sonra

özelliklerini okudum anneme söyledim inşallah olursun ama çalışman gerek dedi. Offf bu ders çalışmak ne zaman bitecek (Ç9,10, Kız)

Çocuklar meslek sahibi olmakla birlikte aslında yetişkinlerin daha özgür ve kendi kararlarını kendilerinin alması noktasını vurgulamaktadırlar. Kendilerinin karar veremediklerini, istediklerini almadıklarını belirtmektedirler. Ekonomik özgürlüklerinin olmadığı ve istediklerini alamamaktan şikâyet etmektedirler. Aynı zamanda büyüüp ödev yapmaktan sorumlu olmayacaklarını ifade etmişlerdir.

Çocuklar büyümek isterler çünkü onlar için yetişkinlik özgürlük ve bağımsızlığın ifadesidir. Çocukların isteklerinin aile tarafından desteklenmesi çocukların özgüven ve sosyal gelişimleri açısından önemli bir faktördür. İstediklerine ulaşmasının ön şartının ders çalışmak olması çocuklar tarafından olumlu karşılanmamaktadır. Fakat çocukların mesleki tercihlerinde yetişkinler rol model olmaktadır. Çocuk katılımcı Ç7 kodlu çocuk şöyle ifade etmektedir.

“Büyümek istiyorum Vali olacam. Bazen ara sıra okula geliyor ben de gelip görmek istiyorum. Vali bazen bize gelmiyor akıllı olan sınıflara gidiyor birinci sınıfta tek geldi gelmedi de oyuncak gönderdi bana oyuncak gönderdi erkeklere mangala kızlara taç taşlar toka taşlı toka göndermişti. Bende böyle yapmak istiyorum.” (Ç7,5,Kız)

Çocukların yaşamış oldukları deneyimler gelecek hakkında fikirlerini etkilemektedir. Ç9 (10, Kız) ve Ç7(7, Kız) kodlu katılımcılar yaşamış oldukları yaşantılar sonucu mesleki kararlarının etkilendiği görülmektedir. Çocuklar büyüüp ebeveynlerinin görevlerini üstlenmek veya sorumluluklarını paylaşmak istediklerini belirtmişlerdir. Paylaşmak istenilen sorumlulukların aslında ebeveynlerin çok çalışmasından kaynaklandığı katılımcılar tarafından ifade edilmiştir.

“Büyümek isterim çalışmak istiyorum onun için çalışmak için. Babama yardım etmek için büyüdüğümde mesela araba sürecem annemi bir yelere götüreceğim ve hem de eve bakacağım askere gideceğim evet az sonra işte evlere de bakacağım. Babam çok çalışıyor ona yardım edecem”. (Ç15,9, Erkek).

Benzer ifadeleri katılımcı (Ç4,10, Erkek) şöyle açıklamaktadır:

“Ev alacam araba alacam öğretmen olup büyüdüğümde param olsun zengin olmak isterim şimdi alamıyorum o zaman alırım her istediğimi. Anneme babama daha çok yardım ederim. Annem evimiz olsun istiyor. Babam çalışıyor ama alamıyor” (Ç4,10, Erkek)

Katılımcılardan sadece bir tanesi büyümek istemediğini belirtmiştir. Bunun nedeni ise diğer çocukların aksine yetişkin yaşamının sorumluluklarla dolu olması olarak ifade etmiştir.

“Bence büyümek istemezler çünkü büyüyünce işler falan yapıyorlar ya o yüzden çünkü bütün arkadaşlarım öyle diyor büyümek istemiyorlar çalışabilirler ya da evi temizleyebilirler onun gibi yani aslında çocukların sorumlulukları daha az.” (Ç1,10, Kız)

Katılımcı kendi düşüncesi ile sosyal çevresinin aynı düşüncede olduğunu vurgulayarak yetişkinlerin sorumluluklarının daha fazla olduğunu belirtmiştir. Çocukların yanıtları doğrultusunda büyüdülerinde yaşamlarında nelerin değişeceği hakkında vermiş oldukları cevaplarlar doğrultusunda kendi kurallarını koymak, özgür olmak, okula gitmemek, Araba/ev almak, istediklerinin olması gibi alt kategoriler belirlenmiştir.

“Büyüdüğümde bu ülkeden gitmiş olmak büyük değişiklik olacak bence. Ben Almanya’ya gidip orda yaşamak istiyorum. Biliyorsun orda hayat daha iyiymiş Arabam olacak, evim olacak. Abim orda ablam orda bende gidecem hatta sana para gönderirim.” (Ç5,9, Erkek).

Benzer ifadeleri Ç8 (8, Erkek) şöyle ifade etmektedir. *“Telefon alacam araba alacam anneme ev alacam”*. Katılımcı Ç10 (6, Erkek) ise sadece ev, araba yani alım gücüyle beraber ödevlerinin olmayacağını ifade etmiştir. *“Araba alır araba sürerim ödevlerim olmaz.”* şeklinde ifade etmiştir. Büyüdüğünde ödevlerinin olmayacağını ve istediğini alabileceğini Ç6 (5, Kız) kodlu çocuk katılımcı şöyle ifade etmektedir:

Büyüdüğümde süslü püslü istediklerimi alacağım şimdi annem ve babam müslümanlar için değil bunlar diyor. Oje sürmek istiyorum sadece bir kere sürdüm. Büyüyünce süslü püslü her şey alacağım. Şimdide var ama az onlar hepsi benim olsun istiyorum. Ödevlerde olmayacak istediğimi yapacağım.” (Ç6,5, Kız).

“İstediklerimi o zaman sipariş verebilirim. Şimdi almıyorlar çünkü var diyorlar ama ben onu istiyorum. Birde beğendiklerim genel olarak Koredeymiş o yüzden alamazlarmış. Bunları internetten görüyorum” (Ç12,8, Kız).

Çocuklar ailelerinin kültürel taşıyıcısı konumundadır. Ailenin sahip olduğu düşünce ve inanç kodları çocuklar tarafından içselleştirilmektedir. Fakat çocuk katılımcının tercihleri ebeveynleri tarafından reddedilmektedir. Ebeveynler sahip oldukları değerler bağlamında çocuklarını yetiştirmektedirler. Çocuk katılımcılar genel olarak istediklerinin olmamasından veya talep edilenin karşılanmamasından yakınmaktadır. Genellikle kız çocukları kıyafet konusunda ebeveynleri ile çatışmaktadır. Benzer ifadeleri Ç9 kodlu çocuk katılımcı şöyle ifade etmektedir:

“Tek kalmak istiyorum. Rahatça youtube, tiktok, Snapchat kullanmak istiyorum. O saçma sapan ödevlerden kurtulacağım için mutlu olacağım anlamıyorum zaten bütün gün okuldayız oda yetmiyor ödev kurs ahhh. Bu hayat çocuklar için çok zor bence hemen büyümek istiyorum aaa buda var kıyafet rahatça almak istiyorum. Şimdi seçiyorum mesala annem çıplaklık güzellik değildir diyor. Ama ben öyle giyinmek istiyorum. Çorap giyin ayıp diyor. Ben öyle mutluyum başkasının düşündüğü benim için önemli değil ki” (Ç9,10, Kız).

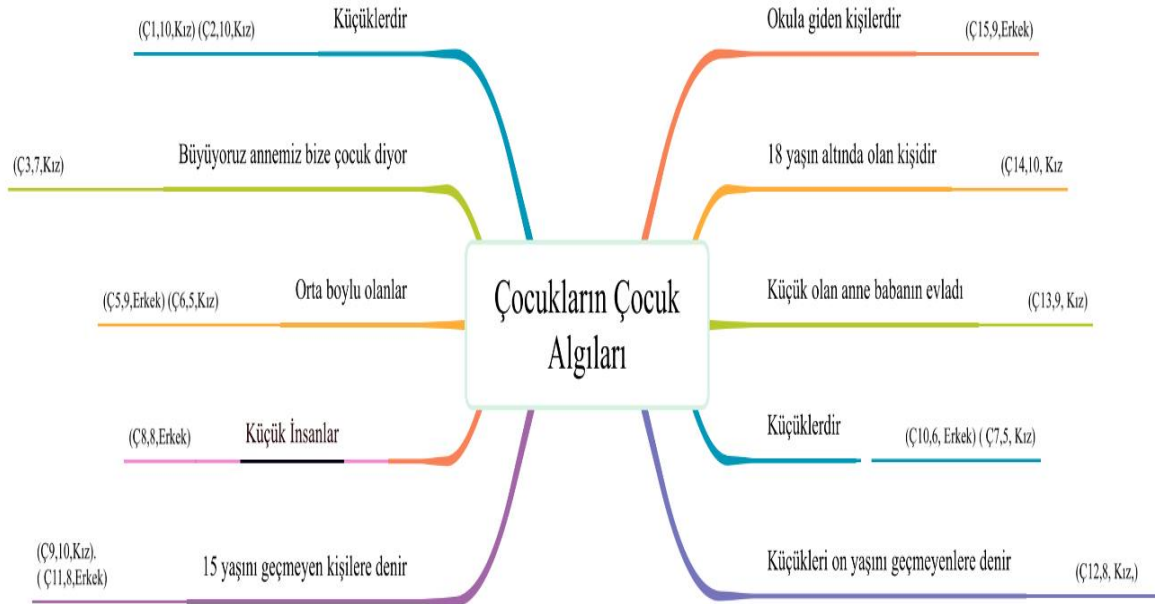
Katılımcı Ç9 kodlu katılımcının söylemleri doğrultusunda hayatın çocuklar için çok zor bir süreç olduğunu çünkü karar verme noktasında zorluklar yaşadığını açıklamaktadır. Toplumsal kodlar bireyin kişilik yapısının gelişiminde rol oynamaktadır. Fakat çocuk katılımcı sosyal çevrenin müdahalesini bireysel tercihe karşı arka plana atmıştır.

Aslında çocuklar bağımsız olma statüsünü, büyüdükleri zaman meslek sahibi olarak ekonomik sermaye ile elde edebileceklerini ifade etmişlerdir. Böylece ekonomik bağımsızlık ile bağımsızlıklarını elde edebilecekleri düşüncesindedirler. Çocukların, çocukluk döneminde sınırlandırılmış bir hayat sürmeleri, ekonomik özgürlükle birlikte farklı özgürlüklerinde elde edilebileceğini düşünmelerine sebebiyet vermiştir. Bundan dolayı yetişkin yaşamının bağımsızlığı çocukların çocukluktan kaçmalarına kaynak teşkil etmektedir.

3.10. Çocuk Olmak

Çocukların heterojen grup yapısı ve kendi yaşamlarının aktif aktörleri olmalarından hareketle çocukluk algılarını saptamak amaçlanmıştır. Bu temada çocukların çocukluk algıları ile çocukluğu yetişkinlik döneminden ayıran temel özelliklerin neler olduğu, aile katılım haklarının nasıl olduğu ve teknoloji ile ilişkileri açıklanmaya çalışılacaktır. Çocuklar için çocuğun ne ifade ettiği anlaşılmaya çalışılmıştır. Katılımcılara “Çocuk senin için neyi ifade ediyor?” sorusu yöneltilmiştir.

Tablo 11: Çocukların Çocukluk Algıları

Çocuk katılımcılar genel olarak çocukluğu küçüklük olarak tanımlamışlardır. Tablo 11 de tanımlamaları yer almaktadır. Ç5 (9, Erkek) kodlu çocuk katılımcı çocuk kavramını küçükler olarak tanımlarken ayrıca şöyle ifade etmektedir. " *Küçüklerdir. Küçükler hiçbir şey bilemeyen, ergenler bir bok bildiğini sananlar ama büyükler akıllananlardır. Çocukluğu yetersizlik olarak açıklamaktadır. Çocukluk dönemini aklını kullanmayı bilmediği bir süreç olarak ifade etmektedir. Nitekim çocukların anlam dünyalarında bu biyolojik olarak güç yetersizliği olarak anlaşılmaktadır. Bu bağlamda katılımcı Ç8 (8,Erkek) kodlu katılımcı "Küçük insanlardır. Bizde insanız ama büyüklerden de farklıyız onlar her şey yapabiliyorlar. Mesela babam her şeyi kaldırabiliyor ama ben yapamıyorum. Ya da onlar her şeyi bilebiliyor."* Bu bağlamda çocuklar bu durumu açıklarken yetişkinlerden ayıran noktalara da değinmişlerdir. Genellikle oyun ve isteklerin karşılanması bağlamında açıklamışlardır. Ç14 (10,Kız) kodlu çocuk katılımcı şöyle ifade etmiştir.

"Çocukken fazla iş alamıyoruz çocukları çalıştırma yasağı var çalışmıyoruz eğitim hakkımız var eğitim görüyoruz çalışmaya mesela makyaj yapamıyoruz iş yapamıyoruz bunlar büyüklerle özgü şeyler." (Ç14,10,Kız)

Çocukluk ve yetişkinliğin belirgin ayrımını günlük yaşam pratiklerinden açıkladıkları görülmektedir. Genel olarak “yapabilirlikler” üzerinden karşılaştırmaktadırlar. Bu bağlamda Ç1 (10, Kız) kodlu katılımcı şöyle ifade etmektedir:

” Çocuk olunca hiçbir iş yapmaz sadece ödevlerini yapıyorsun ve eğleniyorsun yani okula gitmek büyükler çok büyüdüğü zaman okula gitmiyor falan işte evet peki çocuklar mesela oyun oynar aslında yetişkinler yetişkinler de işte iş yapar yetişkinler de yetişkinler okey oyunları var onları oynuyorlar.” (Ç1,10, Kız).

Çocuklar günlük yaşamda var olan sorumlulukları ile yetişkinlerinkini kıyaslamaktadırlar. Oyun oynamak çocuklara özgü değil de aslında yetişkinlerinde farklı düzeyde oyunlar oynadıklarını belirtmektedirler. Oyun bağlamında çocuklar oyunu sadece çocuğa indirgerken bazı çocuklar ise yetişkinlerinde oyun oynadıklarını vurgulamaktadırlar. Oyunun çocuğa özgü olduğunu katılımcı Ç3 kodlu çocuk şöyle ifade etmiştir. *“Çocuklar oyun oynayabilir fakat büyükler oynayamaz. Imm büyükler yemek yapar ama biz yapamayız.” (Ç3,7, Kız).* Benzer bir yanıtı *“Çocuklar ateşle oynayamaz evet çocuklar gibi taklalar atamazlar onların bacakları artık esnek değil o yüzden küçükler oyun oynar eğlenirler. Ama büyükler işe gider telefonla oynar (Ç7,6, Kız).* Çocukların yapabilirlik düzeyleri fiziksel algılarına göre değişim göstermektedir. *“Oyun parkına ben girebiliyorum işte babam giremiyor. Biz havuza gidiyoruz mesela ben büyük havuza giremiyorum. Büyükler oyun oynamıyor.” (Ç15,9, Erkek).* Yetişkin oyunundan bahseden farklı bir katılımcı ise şöyle ifade etmektedir. *Ç6 (5, Kız) kodlu çocuk katılımcı” Babam telefonla oynuyor şeker oyunu oynuyor. Bende bebeklerimle oynuyorum.”* Oyun oynamak, çocukların avantajlı konumunu temsil etmekle birlikte yetişkinlikten farkı olarak görülmektedir. Çocuk katılımcı Ç12 kodlu katılımcı ise şöyle ifade etmiştir. *“Yetişkinler büyüdüğü için artık bu oyuncaklarla oynayamaz küçükler de boş zamanlarında telefona bakmak istediği zamanlarında ya da annesi babası televizyonla telefonla bakmasına izin vermediğinde oyuncaklarla oynarlar.” (Ç12,8, Kız).*

Okulun çok zaman alması, ödevlerin çok olması oyun zamanını sınırlamaktadır. Buna değinen iki çocuk katılımcı yer almaktadır. Çocuk katılımcı Ç13 (9, Kız Okul) *“okula gidiyorum, ödev yapıyorum, oyuna hiç zaman kalmıyor hatta telefondan*

oynamak istiyorum ve yatıyorum.” ifadelerine yer vermiştir. Ç8 (8, Erkek) kodlu katılımcı “ Ödevlerimi yaptıktan sonra oyun oynayabilirim. Ama abim hep telefonda savaş oyunları oynuyor niye ben ödev yapıyorum o yapmıyor. Benim sonra uykum geliyor hiçbir şey yapamıyorum” demiştir. Çocukların oyun oynamaya vakit bulamamalarını Elkind (1999) akademik kaygı düzeylerinin yüksek olmasından kaynaklandığı belirtmektedir.

Holt (2000) aslında çocukların büyümekten ziyade birey olarak sosyal hayatta yer almak istediklerini ifade etmektedir. Katılımcıların yanıtları doğrultusunda da “istediklerinin olmaması” “fikirlerinin alınmaması “bunu destekler niteliktedir. Çocuklar aslında küçük olmaktan ziyade büyük olmak istemektedirler. Çünkü onların anlam dünyalarında söz haklarının olmadığı başka bir ifadeyle yetişkin denetiminde geçirdikleri görülmektedir. Tweng (2013), çocukların gelecek beklentilerinin iyimser olduğunu belirtmektedir. Çocuk katılımcıların büyük çoğunluğu karar alma süreçlerinde düşüncelerinin yeterince ebeveynleri tarafından ilgi duyulmadığını ifade etmişlerdir. Bu bağlamda Ç9(10, Kız) kodlu katılımcı şöyle ifade etmektedir:

“Sormuyorlar ki keşke sorsalar onlara söyledim istediğim kıyafetleri gidip saçma sapan şeyler alıyor annem sonra giymeyince herkes bunları giyiniyor diyor ama ben söylüyorum ona herkesin giyindiğini almak istemiyorum” (Ç9,10,Kız)

Çocuk katılımcılar kendi hayatlarını ilgilendiren konularda pasif konumda kalmaktadırlar. Genel olarak verilen yanıtlar değerlendirildiğinde çocuklar yemek yeme, kıyafet alma veya okul ihtiyaçlarının sorulduğunu belirtmektedirler. Ayrıca çocuk katılımcılara fikirlerinin neden sorulmadığı sorusu yöneltilmiştir. Çocuklar ise küçük olmalarından kaynaklandığını belirtmişlerdir. Bu bağlamda çocuk katılımcı Ç1 kodlu katılımcı şöyle açıklamaktadır.

“Bazen soruyorlar okul konusunda soruyorlar ama diğer şeylerde ben beğensem istesem bile babam belki alır ama annem almaz. Sormuyorlar işte ben küçüğüm diye bence . Şey yapamam ve mesela diyelim şuraya bir tablo alsalar oraya koyarlar zaten ben evet ben mesela beğenmezsem annem gile söylerim oda bişey olmaz bir şey olmaz der. “ (Ç1,10,Kız)

Çocukların fikirlerinin alınmaması veya sorulmaması durumunda ebeveynler tarafından çocukların fikirleri önemsenmemektedir. Ç1 (8, Erkek) kodlu katılımcı *“Benim için bazen isteklerimi yerine getiriyor. Bazenleri de öyle sorup yapıyorlar bazen de sormuyorlar. Yani nasıl istiyorlarsa öyle yapıyorlar bence”* şeklinde yanıtlamıştır. Ebeveynler tarafından çocuklar adına alınan kararlar çocukların sosyal ve duygusal olarak etkilenmesine sebebiyet vermektedir. Ç12 kodlu çocuk katılımcı şöyle değerlendirmektedir.

“Annemle babam hayır dediğinde bu olmaz dediğinde üzülürüm ağlamam ama birazcık üzülürüm ve bunu başka bir şekilde değerlendirmeyi düşünüyorum kendi paramı biriktirip kendim almak isterim. Pahalı mesela almamak gerekiyor pahalı şeyleri almamalıyız ve paramızla kantine giderken paramızı sınırlı kullanmalı evet yani çok şeyden ziyade iyi kullanmalıyız. Çünkü istediklerim olmadığında ordan kullanmalıyım. Çünkü her zaman sorulmuyor ya da fark etmiyorlar (...)” (Ç12,8, Kız).

Çocuk katılımcılar tercih haklarının olmadığını veya sorulmadığını ifade etmişlerdir. Ç2 (10, Kız) ve Ç5(9, Erkek) kodlu katılımcılar şöyle açıklamışlardır:

“Kendimle ilgili durumlarda bazen soruyorlar mesela kıyafet alırlarken annem ne sevdiğimi biliyor alıyor sonra işte babam ders konusunda soruyor derslerim biraz sıkıntı yemek bazen ben istiyorum yapıyorlar çünkü dershanede olduğum için keşke sevdiğin yemekleri yapıyorlar. Ama mesela dershaneye ve keman kursu aniden babam dedi gideceksin ben şaşırdım bişey demedim. Dershaneye iyiki gidiyorum ondan sonra derslerim düzeldi ama keman için belki farklı saz olabilirdi.” (Ç2,10, Kız).

Benzer ifadeleri Ç5(9, Erkek) kodlu katılımcı şöyle yanıtlamıştır:

“Bazenleri soruyorlar ama olmuyor mesela ben onlarla karakocana gitmek istiyorum ama onlar olmaz kursun var gelemezsin diyorlar. Bende ağlıyorum odama gidiyorum.” (Ç5,9, Erkek).

“Annem diyor bunu mu alalım şu şunu mu alalım ben de ben de diyorum pembe olan pembe olan bu alalım diyorum. Pembe ve süslü biz geçen gün migros’a gitmiştik babam sormuştu yani her zaman istediğimiz olmaz. Bazen küsüyorum. Bazı şeyler sorulmuyor küçük olduğumu için olabilir” (Ç3,7, Kız).

(...) Ben o süslü şeylerin hepsini istiyorum. Fakat almıyorlar bende ağlıyorum bağıryorum. (Ç6, 5, Kız)

Bazen soruyorlar, hangisini yapalım hangisini alalım bende seçiyorum. Babam bana hep oyuncak alıyor ama annem hiç almıyor. Annem baban alıyor diye ben almıyorum diyor. “
(Ç10,6,Erkek).

Ebeveynler çocukların yeteneklerini desteklerken, çocukların aktif bireyler olduklarını görmemektedirler Genel olarak çocukların söylemlerinden annenin fikirlerinin ön planda olduğu görülmektedir. Ayrıca Elkind (1999), hali hazırda tüketici toplumunun negatif alışkanlıklarının çocuklarında benimsediğini ifade etmektedir. Çocukların hızla oyuncak tüketmelerinin çocuklar üzerinde olumsuz etkileri olduğunu vurgulamaktadır. Bu noktada Ç6, Ç3, Ç5 kodlu katılımcılar istedikleri olmadıklarında ağladıklarını belirtmektedirler.

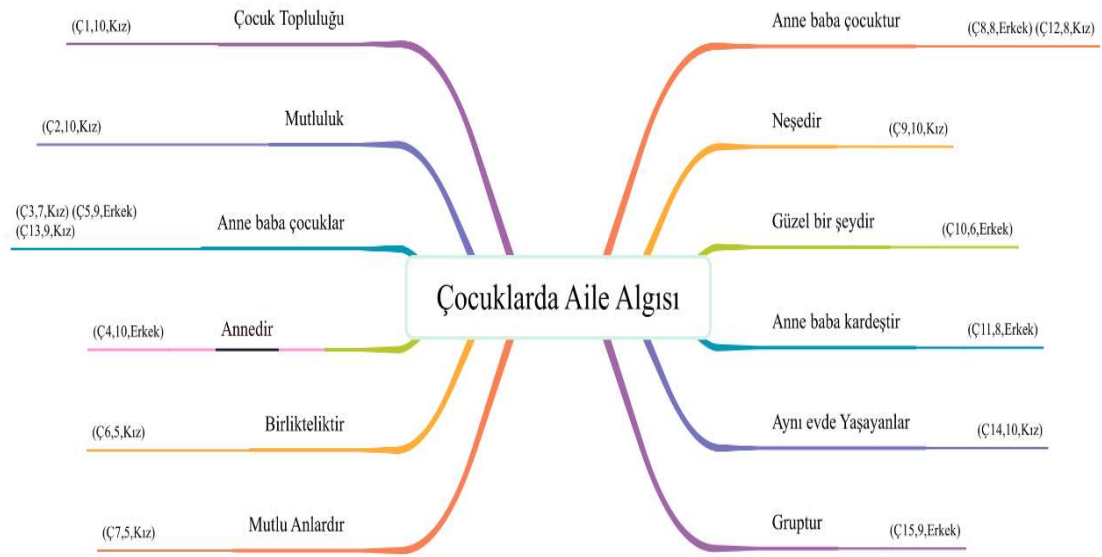
Bu tema bağlamında çocuk ve ebeveyn görüşleri karşılaştırıldığında ebeveynlerin çocukluk algıları duygusal bir çerçeve sunmaktadır. Fakat çocukların çocukluk algıları “yapabilirlik” üzerinden değerlendirdikleri ve geleneksel çocukluk imgesi ile küçükler olarak ifade ettikleri görülmektedir. Ayrıca ebeveynler karar verirken çocukların fikirlerine önem verdiklerini ve genellikle çocukla ilgili kararlarda çocukların fikirlerinin alındığını belirtmişlerdir. Çocuk katılımcıların çoğu ise bazen alındığını belirtmiştir. Çocuklar istedikleri olmadığında davranışsal problemlere yöneldiklerini belirtirken ebeveynler ise çocuğun bu durumunu kriz anı olarak nitelendirmektedirler.

3.11. Çocukların Gözünden Aile

Aile toplumu meydana getiren ve toplumu temsil eden birimdir. İnsanın yaşamını idame etmesi için fiziksel sosyal duygusal ihtiyaçları vardır ve bu ihtiyaçların giderilmesinde aile önemli bir konumdadır (Bayer, 2013). Aile, üyeleri tarafından birlikte geçirilen süre, iletişim ve gündelik hayatı barındırmaktadır. Aile üyelerinin istek, beklenti ve ilişkileri farklılık taşıyabilmektedir. Yani aslında ailedeki tüm bireyler özne konumunda olmakla birlikte olayları veya olguları farklı yorumlayabilmektedirler. Araştırma doğrultusunda çocuklar aktif üyeler olarak ele alınmıştır. Bundan ötürü Aile üyeleri arasındaki ilişki çocuk için önem taşımaktadır. Çocukların yaşamı deneyimledikleri ilk yer aile kurumudur. Bundan ötürü çocukların gelişiminde ve sosyal bir kimlik kazanmasında önemli bir konum teşkil etmektedir.

Bu bölümde çocukların aile tanımlamalarını nasıl yaptıkları, bu tanımdan ne anladıkları, bu tanım içerisine kimleri dahil ettikleri ve aile içi ilişkiler ve geçirilen zaman yer almaktadır. Günümüzde aileler fiziksel olarak bir arda ama kültürel ve duygusal olarak yalnızdırlar. Bu yalnızlık hissi çocuklarda can sıkıntısında, umutsuzluğa ve güçsüzlüğe yol açmaktadır. Sonuç olarak aynı mekânı paylaşan ama yalnız bireylerden oluşan haneye dönüşmüştür evler (Onur, 2019). Bu bağlamda çocuklara ebeveynleri ile nasıl zaman geçirdikleri ve bu zaman diliminde neler yaptıkları sorulmuştur. İlk olarak çocukların aile kurumunu nasıl tanımladıkları sorulmuştur. Çocuklar cevap verirken düşünme süresi istemişlerdir. Çocukların aileye yönelik tanımlamaları tabloda sunulmuştur.

Tablo 12: Çocuklarda Aile Algısı

Çocuklardaki aile algısı kategorisi ve alt kategorileri şekilde yer almaktadır. Çocuklar aileyi tanımlarken hane üyeleri ve mekânsal olarak ifade ettikleri görülmüştür. Ç14 kodlu çocuk katılımcı “*aile anne baba çocuklar kardeşler olan aynı evde yaşayan kişilerdir*” (Ç14,10, Kız) şeklinde ifade etmiştir. Benzer şekilde Ç10 kodlu çocuk katılımcı” *Anne, baba ve çocuktan oluşan güzel bir şeydir.*” (Ç10,6,Erkek) yanıtını vermiştir. Çocuklar deneyimleri doğrultusunda açıklamaktadırlar. Çocukların yanıtları doğrultusunda tanımlamalar modern aileyi

temsil eden çekirdek aileyi tanımladıkları görülmektedir. Ayrıca çocuklar hane üyeleri dışındakileri de tanımlamaya dahil ederken aslında mekânsal birlikteliği olanlar söylemlerinin birincil ögesi niteliğindedir. Bu bağlamda Ç12 kodlu çocuk katılımcı şöyle ifade etmektedir:

“ımm anne baba ve çocuklardan oluşur. Bizim ailemiz böyle ama amcalarımız, nenemiz dedemizde var onlarda bizim ailemiz” (Ç12,8,Kız).

Ç12 kodlu çocuk katılımcıyla benzer ifadeleri Ç7 kodlu çocuk katılımcı destekler niteliktedir. *“Aile anne baba ve kardeşlerden oluşan mutlu anılardır. Ama nenemiz dedemizde ailemizdir. Onları da seviyorum.” (Ç7,5, Kız)* şeklinde açıklamıştır. Ayrıca aileyi mekânsal birliktelik olarak açıklayan sadece Ç14 kodlu katılımcı tanımlamıştır. *“Aile aynı evi paylaşan kişilerdir.” (Ç14,10, Kız).*

Çocuk katılımcılar aileyi inşa edebilmesi için gerekli olan birlikte yaşamak, grup bilinci, beraber paylaşmak gibi noktalarda değinmişlerdir. Nitekim aile ilişkileri karmaşık yapıya sahiptir. Çocuklar günlük yaşamda anne babaları ile yaşadıkları sürtüşmeleri veya kardeşleri ile olan çatışmaları ifade etmişlerdir. Ç11 kodlu çocuk katılımcı şöyle açıklamaktadır:

“Aile anne olacak baba olacak bir de çocuk kardeş abla abi bunlar arasında sadece sevgi yoktur iyi anlaşmalar ama bazen tartışmalar da olabilir. Bazen annem kızabiliyor, bazen babam kardeşlerde kavga ediyoruz. Sonra hiçbir şey yokmuş gibi(...)” (Ç11,8,Erkek)

Çocuklar aile değerlendirmelerini yaparken kendi yaşantılarından yola çıkarak açıklamaktadırlar. Aile ilişkileri, çatışmayı ve birlikteliğin yaşandığı bir alandır. Sürtüşmelerin ve tartışmaların çıkması doğaldır.

Çocuklara aileleri ile neler yaptıkları sorulmuş ve onlarla yeteri kadar zaman geçirip geçirmedikleri yöneltmiştir. Aileyle geçirilen zamanı sıradan-özel, planlı-plansız ve karşılıklı birliktelik-belirsiz birliktelik zamanları olarak incelenebilmektedir. Sıradan zaman, birlikte yemek yeme, beraber okula gitmek gibi faaliyetleri içerirken; özel zamanlar, doğum günü kutlamaları, tatiller gibi dinlendirici, stresten uzak beraber yapılan etkinlikleri belirtmektedir. Karşılıklı birliktelik zamanları, tüm aile bireylerinin tam katılım sağladıkları zamanlardır, belli bir konuda görüş ayrılıklarının dile getirildiği zamanlar olabildikleri gibi, kendiliğinden gelişen

sohbet gibi haz verici zamanlar da olabilmektedir. Belirsiz birliktelik anları ise aile üyelerinin aynı anda aynı alanda olmaları, ama etkileşim içinde olmadıkları zamanlar olarak görülmektedir (Üzümcü, 2017). Bu bağlamda genellikle verilen yanıtlar incelendiğinde sıradan zaman aktiviteleri yapıldığı görülmektedir. Yemek yapmak, yemek yeme, televizyon izlemek, dışarı çıkmak, ödev yapmak yanıtlarını vermişlerdir. Ç3 kodlu katılımcı (7, Kız) ailenle neler yaparsınız sorusuna şöyle yanıt vermiştir.

“Geçen gün beni okuldan almaya annem geldi almaya bebek arabasıyla şey markete gittik A101 battaniye gelmişti aldık pembe renk aldık. Babam beni okula bırakıyor. Akşamda birlikte yemek yiyoruz bazenleri anneme yardım ediyorum oyun oynuyorum” (Ç3,7, Kız).

Ailelerle geçirilen zaman sıradan ve karşılıklı birliktelikler olarak görünüm kazanmaktadır. Karşılıklı birliktelikler katılımcıların yanıtları doğrultusunda yemek yeme alt kategoride yoğunlaşmaktadır. Ç10 (6, Erkek) kodlu çocuk katılımcı *“Birlikte yemek yeriz, annemle ödevlerimi yaparım öyle babamla maç izlerim .Biliyor musun yeni bir forma aldı babam.”* ifadelere yer vermiştir. Benzer biçimde Ç5 (9, Erkek) kodlu çocuk katılımcı şöyle değerlendirmektedir.

“Ben okuldan eve gidiyorum annem yemek hazırlıyor yiyorum. Tabletikle oynuyorum. Sonra babam geliyor onunla sohbet ediyoruz annem sofrayı hazırlıyor. Yemek yiyoruz. Annem ödevlerini yap diyor ben ödevlerimi yaparken o bulaşık yıkıyor babam tv izliyor” (Ç5,9, Erkek).

Aile içinde çocuklar toplumsal cinsiyet ve cinsiyet rollerini öğrenmektedirler. Aile üyeleri içerisinde çocuklar kendi cinsiyetinden olan kişilerin davranışlarını gözlemlemekte ve içselleştirmektedir. Aile içinde annelerin rol ve davranışlarını daha çok kız çocukları model alırken erkek çocukları ise babayı rol model almaktadır. Nitekim çocukların cinsel kimliğini oluşturması ve içselleştirmesinde anne babasıyla kurduğu ilişki de önem kazanmaktadır. Çocukların cinsiyet rollerini öğrenmelerinde anne ve babalarının toplumsal yaşamda edinmiş oldukları roller önem kazanmaktadır. (Aytekin, Artan, Kangal, Fatma, & Özkızılkılı, 2016) gerçekleştirmiş oldukları çalışmada çocukların anne-baba ve rollerine yönelik geleneksel toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında algıya sahip olduklarını yaptıkları araştırma ile sonuçlandırmışlardır. Çocukların anneyi evde ev işi yapan ve mutfakta vakit geçiren, babayı ise en çok televizyon izleyen ve salonda/oturma odasında vakit geçiren bir rolde belirtmişlerdir. Çocuklar aileleri ile ilgili neler yaptıklarını açıklarken hane üyelerinin

rollerine değinmişlerdir. Genel olarak annelerin mutfakta zaman geçirdikleri babaların ise oturma odasında televizyon izlediği çocukların yanıtlarından analiz edilmiştir. Bu bağlamda Ç1 (10, Kız) kodlu katılımcı Ç5 (9, Erkek) destekler nitelikte yanıt vermiştir.

“Annem hep mutfağı temizliyor oturma odasında babam televizyon izliyor ya ablam telefonunu alıyor kendi odasına gidiyor evet farklı odalara giriyorlar benim canım sıkılıyor bakıyorum onlara onlar acaba gel diyecek mi diye “ (Ç1,10,Kız).

“Çok değil çok geçirmiyor daha doğrusu çünkü babamın işi çıkıyor dışarı gidiyor annem de bazenleri işi oluyor evde evi toparlıyor sonra birazcık dinleniyor ben doğrusu orada ödev ile ödevlerimi yaparak ve kitap okuyarak geçiriyorum kardeşimle telefonu da televizyon izliyor yemekleri bazenleri birlikte yapıyoruz yemeğin ortasında babam eve geliyor okuldan yemeğini yiyor sonra arkadaşlarıyla buluşmak için yine çıkıyor sonra biz de öyle oturuyoruz benim ödevim varsa yapıyorum.” (Ç12,8, Kız)

Giddens’ a göre çocuklar sadece fizyolojik ihtiyaçlara gereksinim duymazlar. Çocukların sevgiye, ilgiye, düşüncelerine saygı duyulmasına ve duygularının önemsenmeye ihtiyaçları vardır (Giddens, 2018). Modern toplumsal yaşamda ebeveynlerin çocuklarıyla zorunlu veya zorunlu olmayan birçok nedenden dolayı daha az zaman geçirmesi çocuk ile kurulan duygusal bağ ilişkisini zarar verebilmektedir. Bireylerin yoğun çalışma saatleri ve iş dışı bazı aktiviteleri aile içi ortak zamanları kısıtlamakta, bireyler sadece akşam bir araya gelebilmektedir. Ancak akşam birlikteliğini, aile bireylerinin birlikte değerlendirmemesi durumuyla da aynı ortamda bulunan fakat iletişim kurmadan yaşayan aile kitleleri ortaya çıkmaktadır. Geleneksel dönemden modern döneme bunu kıyasladığımızda başlarda kitle iletişim araçlarına bağımlılık, günümüzde de internet bağımlılığı görülmektedir (Güleç, 2018). Çocuklar ebeveynlerinin kendileri ile yeteri kadar ilgilenmediklerini belirtirken bazı çocuklar ise ilgilendiklerini ifade etmişlerdir.

Çocuklar ebeveynlerinin ev ve iş yoğunluklarından dolayı kendilerine ayrılan zamanı yetersiz görmektedir. Kendileri ile geçirilecek zamanın anneleri tarafından temizlik mutfak veya iş yaşamı olarak açıklarken babalar ise teknoloji ile geçirdiklerini ifade etmişlerdir. Aile içerisinde anne-baba ve çocuklarda bu durum ciddi bir iletişim eksikliğine neden olmaktadır. Aile üyeleri yüz yüze iletişim kurmaktan daha çok çağımızın popüleritesi olan iletişim araçları ile vakit geçirmektedir. Bu durum ise

insanları zamanla teknolojik aletlere bağımlı bireyler haline getirebilmektedir (Güleç, 2018)

“Şey yok ailede sohbet falan yok birçok çocuk ve ailede yok aslında çoğu ailede sohbet yok çünkü birbirimizle ilgilenmek yerine televizyon izliyoruz. Ben bizim evde bunu değiştirmek isterdim çok televizyon izliyorlar o dizileri filan.” (Ç2,10, Kız)

“Birlikte yemek yapıyoruz bazen ona yardım ediyorum ama babam uzanıp telefona bakıyor önceden benimle oynardı şu an oynamıyor maalesef eskiden oynuyordu babam hep telefonla ilgileniyor ama annem ve kardeşim biraz daha iyi” (Ç6,5,Kız).

“Çok zaman geçirmiyoruz annem çalışıyor, babamda çalışıyor. Ben okula gidiyorum sonra neneme gidiyorum. Akşam beni alıyorlar yemek yiyoruz sonra ödev yapıyorum maç oynuyorum. Babam telefonla oynuyor annem evi topluyor” (Ç10,6, Erkek).

Aile içi ilişkiler birlikte zaman geçirmek yerine televizyon ya da sosyal medyada zaman geçirmeye bırakılmıştır. Çocuk katılımcıların yanıtları doğrultusunda babaların daha çok teknolojiyle zaman geçirdikleri görülmektedir. Çalışan ebeveynlerin çocukları ebeveynlerinin çalışmasından etkilenmektedirler.

Babam çalışıyor zaten bazenleri nöbeti oluyor gelmiyor. Annem bizimle ilgileniyor. Yemek yiyoruz kardeşimle oyun oynuyoruz. Babam yorgun olmazsa onunla oturuyoruz ama o telefonla oynuyor ya da dışarı çıkıyor yine (Ç13,9, Kız).

Benzer ifadelerle Ç1 kodlu katılımcı aile üyelerini hanede farklı mekanları paylaştıklarını ve evde yalnızlık duygusu yaşadığını şöyle ifade etmektedir.

“Annem hep mutfağı temizliyor oturma odasında babam televizyon izliyor ya ablam telefonunu alıyor kendi odasına gidiyor evet farklı odalara giriyorlar benim canım sıkılıyor bakıyorum onlara onlar acaba gel diyecek mi diye mutfaktaki televizyonu açıp izliyorum bende bu sefer annem sesini kıs deyip kısıyor” (Ç1,10, Kız)

Aile üyelerinin birlikte geçirecekleri zaman, birbirleri arasında etkileşimi arttırmaktadır. Fakat çocukların yanıtları doğrultusunda sanal dünyada geçirilen sürenin fazla olması aile ilişkilerini etkilemekte ve çocuklarında teknolojiye yönelmesine neden olmaktadır. Ç4 (10, Erkek) kodlu çocuk katılımcı *“Annem ve babam kahve içiyor televizyon izliyorlar bende telefon alıyorum video izliyorum. Kardeşlerimde benim yanıma geliyorlar.”* Farklı bir katılımcı ise Ç8 (8, Erkek) *“Ben*

televizyon izliyorum abim ve ablam telefonla oynuyor. Annem mutfakta yemek yapıyor sonra bana yardım ediyor oda telefonla oynuyor.” şeklinde ifade etmiştir.

“ Birlikte zaman geçiriyoruz. Televizyon izliyoruz yemek yiyoruz. Anneme yardım ediyorum kardeşlerimle oyunlar oynuyorum. Ders çalışıyorum . ilgileniyorlar bizimle. Kursa gidiyoruz kardeşimle eğleniyoruz”(Ç14,10,K1Z).

Katılımcıların yanıtları doğrultusunda anne yemeği hazırlarken çocuklar ise telefon veya televizyonla vakit geçirmektedirler. Baba da aynı şekilde bir teknolojik cihaz ile zaman geçirmektedir. Aile, bireyin sosyalleşmeyi öğrendiği ve deneyimlediği temel bir yapı iken televizyon ve internetin etkisiyle aynı evi paylaşan bireylerden oluşan bir topluluk haline dönüşmüştür. Böylelikle sosyal ve duygusal paylaşımların azalmasına neden olmuştur. Çocuk ve ebeveyn katılımcıların verdikleri yanıtlar doğrultusunda ailede aynı mekânda yaşamlarına rağmen, dayanışma ruhunun azaldığı görülmektedir. Aynı zamanda duygusal olarak birbirinden uzak bireyler topluluğu oluşmaktadır (Aşkın, 2020). Ebeveynler evi korunaklı yani güvenli ev olarak görürken aslına ailedeki teknoloji kullanımı evlerin güvenliğini yitirdiğini göstermektedir.

Ebeveynler ve çocuklar birlikte kısıtlı zaman geçirdikleri yönünde yanıtlar vermişlerdir. Geçirilen süre ortak paylaşımları içeren yemek yeme, televizyon izleme gibi faaliyetler çerçevesinde açıklanmıştır. Ayrıca ebeveynlerin belirsiz birlikteliklerini çocuklarda desteklemiştir. Ebeveynlerden kadın katılımcılar toplumsal rollere değinirken çocukların birçoğu neler yaptıklarını açıklarken toplumsal cinsiyet rollerini dile getirmişlerdir. Ayrıca ebeveynler aileyi duygusal temelli açıklarken çocuklar hane veya hane üyeleri ile birlikte duygusal temelli açıklamaya çalışmışlardır. Yapılan açıklamalarda çekirdek aile tanımlaması dikkat çekmektedir.

SONUÇ

Çocuk ve çocukluk anlayışı farklı anlamlar içermektedir. Çocuk kavramı daha çok biyolojik ve yaş temelli bir kategoriye temsil ederken çocukluk anlayışı ise toplumsal ve kültürel bir inşa sürecini ifade etmektedir. Tarihsel süreçte çocuk her dönemde var iken çocukluk anlayışı ise modernliğin inşası olarak görülmektedir. Çocukluk anlayışı çalışmaları, Orta Çağ dönemi çocukluk incelenmeleri ile başlamış ve tartışmalara konu olmuştur. Antik dönemde yurttaş çocuk, Orta çağ da günahkâr çocuk ve Modern dönemde ise romantik çocuk anlayışı görülmektedir. Özellikle çocukluk anlayışının modernliğin keşfi olarak görülmesi aslında yetişkinlerin ve çocukların yaşam alanlarının farklılaşması ile oluşmuştur. Çocukluğun keşfi burjuva ve orta sınıf ailelerde okullaşma ile hız kazanmıştır. Okullaşma ile birlikte çocuk kültürü çeşitlenmeye ve incelenmeye başlanmıştır. Çocukluk çalışmalarının, ilk dönem psikoloji alanında yoğun olduğu görülmektedir. Nitekim günümüzde çocukluk incelemeleri multidisipliner bir özellik taşımaktadır. Tarih, antropoloji, gelişim psikolojisi ve sosyoloji gibi disiplinlere konu olmaktadır. Özellikle sosyoloji çalışmaları sosyalleşme teorisi ile şekillenmiştir. Toplumsallaşma sürecinde çocuğun yapı fail ilişkisi tartışılmış ve çocukluk sosyolojisi iki şekilde incelenmeye çalışılmıştır. Geleneksel çocukluk ve yeni çocukluk sosyolojisi, çocukluk sosyolojisinin gelişimini göstermektedir. Geleneksel çocukluk toplumsallaşma sürecinde çocuğu pasif olarak nitelendirirken yeni çocukluk ise geleneksel sosyolojiyi eleştirerek çocuğun toplumsallaşma sürecinde aktif bir üye olduğuna dikkat çekmektedir.

Çocukluk sosyolojisi çalışmalarında geleneksel dönemde çocuk aile ve eğitim kurumları bağlamında incelenmiştir. Yeni çocukluk sosyolojisi ise toplumun her alanında çocukların aktif katılımcılar olduklarını ve çocukluk kültürüne vurgu yapmaktadır. Çocukluk dinamik bir yapıya sahiptir. Bundan ötürü çocukluk sahip olduğu toplumun veya bölgenin, coğrafyanın kültürünü taşımaktadır. Çocukluk anlayışı toplumdan topluma değiştiği gibi dönemsel olarak da farklı özelliklere sahip olabilmektedir. Örneğin çocuk geleneksel ailelerde ekonomik bir değere sahip iken modernleşme ile birlikte çekirdek ailelerde psikolojik bir değere sahiptir. Çocukluk anlayışı makro boyutta ailenin değişimini mikro boyutta ise ebeveyn ve çocukluğun değişimini temsil etmektedir. Bu bilgilerden yola çıkarak çocuk toplumun ve ailenin

önemli bir kategorisini oluşturmaktadır. Toplumsal değişim ile birlikte aile ve çocukluk kavramı farklı formlar kazanmıştır. Zamanla toplumsal değişimlere paralel olarak beklenti ve değerlerin değiştiği görülmektedir. Ailenin yapı ve işlevsel değişimi temelinde ebeveyn rollerinin ve ebeveynlik algısının da değişmesine neden olmuştur. Özellikle günümüz toplumunda çocuk merkezli aileler dikkat çekmektedir. Fakat ailelerin çocuk merkezli olması aslında çelişkileri de beraberinde getirmektedir. Günümüzde ebeveynlerin yoğun iş saatleri, popüler kültürün etkisi, dijital aygıtların yoğun kullanımı, tüketim kültürü ve son olarak korku kültürü gibi gelişmelerin ebeveyn ve çocuklar üzerinde ki etkileri sosyoloji bir çalışmanın ortaya çıkmasına neden olmuştur. Çocuk ve ebeveyn görüşlerini baz alan bu çalışma değişim temelli incelenmiştir. Ebeveynlerin ve çocukların bakış açılarıyla yeterli düzeyde ne kadar zaman geçirdikleri analiz edilmeye çalışılmıştır. Modern toplumsal hayatta ebeveynlerin çocuklarıyla birlikte zaman geçirmeleri farklı sebeplerden dolayı az olması çocuk ile kurulan duygusal bağ ilişkisine zarar verebilmektedir. Bu çalışmada aile bireylerinin yoğun çalışma saatleri ve çalışma saati sonrası aktiviteleri aile içi ortak zamanları konu alınmıştır. “Çocukluk Sosyolojisi Bağlamında Ebeveyn Çocuk İlişkilerinin Değerlendirilmesi” nitel bir araştırmadır. Nitel araştırma tekniklerinden yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ile veriler elde edilmiştir. Bireylerin yanıtları doğrultusunda sosyolojik bir analiz yapılmış ve temalar oluşturulmuştur. Bulgular doğrultusunda ebeveyn görüşmeleri sonucu dört tema belirlenirken çocuklar ile gerçekleşen görüşmeler sonucunda üç tema belirlenmiştir. Bu bağlamda ebeveyn görüşleri analiz edildiğinde dört tema etrafında şekillenmiştir. Bu temalar ebeveynlerin çocukluk algıları, ebeveynlerin bakış açısı ile denetim odağı korku ve risk, ebeveynlerin aileye yönelik değerlendirmeleri şeklinde ifade edilmiştir.

İlk tema olarak belirlenen ebeveynlerdeki çocukluk algısı ve çocukluk anlayışının analiz edilebilmesi için “Çocuk sizin için neyi ifade etmekte” ve “Günümüz çocukluğunu nasıl değerlendirmektesiniz?” soruları yöneltilmiştir. Ebeveynlerin çocukluk algıları incelendiğinde duygusal temelli açıklamaların yoğunlukta olduğu görülmektedir. Günümüzde ebeveynler için çocuk, ekonomik bir faydadan ziyade duygusal bir değer taşımaktadır. Çocuk, ebeveynlerin yaşamlarında duygusal yoğunluğa sebep olurken aynı zamanda duygusal bir tutunma noktası olmuş. Çocuklar anne babanın evliliğini pekiştirerek, ebeveynlerinin kendilerini gerçekleştirmelerine

olarak sağlamaktadırlar. Mutluluk kaynağı olarak görülen çocuklar ebeveynlerin gerçekleştiremedikleri toplumsal saygınlığı veya toplumsal konumu çocukları ile elde etmeye çalıştıklarını ifade etmişlerdir. Bu noktada ebeveynler hem kendileri hazırlanmakta hem de çocuklarını hazırlamaktadırlar. Ebeveynler çocukları için gelişim kitapları okumakta, internetten araştırma yapmakta ve çocukları için kaynak arayışına girmektedirler. İyi ebeveyn iyi çocuk algısı ile birlikte çocuk sayısının azalması çocuk merkezli ailelere sebebiyet vermiştir. Çünkü çocuğunu iyi yetiştirmeli ve eylemlerin amaçlar doğrultusunda gerçekleştiriliyor olması gerekmektedir. Gerçekleştirilen her faaliyetin ya da eylemin çocuk açısından değerlendirilmesi gerekmektedir. Çünkü katılımcılar, çocukların hassas korunması gereken, ilgi ve şefkate ihtiyaç duyan varlık olarak nitelendirmektedirler. Aslında çocukları edilgen bireyler olarak görmektedirler. Katılımcılar günümüz çocukluk anlayışını sembolize ederken, çocukların doyumsuzluğuna ve memnuniyetsizliğine vurgu yapmışlardır. Günümüz çocuklarının tatminsiz ve memnuniyetsiz olmasının nedenini katılımcılar çocuklara sunulan imkanların maddeci bir yönde olduğunu ve bununla haz kaynağı oluşturduklarını ifade etmektedir. Materyalist bir zihniyete ve mutlu olmanın kaynağı nesneler olduğunu ve bu durumun belirli bir süre sonra tatminsizlik ve doyumsuzluğun aslında rahatsız ettiğini ifade etmişlerdir. Bu bağlamda kendi çocukluklarının daha anlamlı geçirdiklerini şu an ki çocukların ise aile rollerinin değişmesi ile yalnız büyüdüklerini ifade etmektedirler. Ebeveynlerin ikisinin de çalışmasıyla çocukların duygusal doyuma ulaşamadıklarını belirtmektedirler. Bu duygusal doyumu gerçekleştiremeyen ebeveynlerin maddesel yönlerle haz oluşturmaya çalıştıkları ifade edilmiştir. Çocukluk teknoloji ile ilişkilendirilmiştir.

İkinci tema ise katılımcıların aileye yönelik değerlendirmelerine ilişkin “*Aile sizin için neyi ifade etmektedir?*” sorusuna verilen yanıtlar doğrultusunda belirlenmiştir. Çekirdek aileyi içeren tanımlamalar yapılmıştır. Yapılan tanımlamalarda hane halkı, güven, güç ve psikolojik değer atfetmeleri yani soyut anlamlar dikkat çekmektedir. Aynı zamanda aile ilişkilerinin yapaylaştığı, iletişim eksikliğinin olduğu vurgulanmaktadır. Aile üyeleri arasında samimi ve duygusal bağların olduğu belirtilmiştir. Aile ilişkilerinin sorunları paylaşma, psikolojik destek gibi fonksiyonları vardır. Toplumsal dönüşümler ve çözümler karşısında bir sığınak olarak görülmektedir. Katılımcılar sadece kendi oluşturmuş oldukları aileye

güvendiklerini ifade etmişlerdir. Ayrıca katılımcılar aileyi açıklarken geçmiş aile yapılarına da değinmişlerdir. Katılımcı aslında günümüz ailesinin olmadığını çünkü birlikteliklerin azaldığını değerlendirmektedir. Bu birlikteliğin azalmasının nedeni olarak değişen mekân farklılaşmasına ve teknolojik gelişmelere bağlamaktadır. Günümüzde aile kavramının olmadığını ve nedenini katılımcılar iletişim eksikliği ve bireysel yaşamdan kaynaklı olduğunu belirtmektedirler.

Ebeveynlerin görüşleri değerlendirildiğinde denetim odağı korku ve risk üçüncü tema olarak belirlenmiştir. Bu tema bağlamında ebeveynlere “*Çocuklarınızı yalnız bir yere gönderir misiniz?*” sorusuna vermiş oldukları yanıtlar doğrultusunda çocuk yetiştirme veya büyütmeye risk ve korkuyla ilişkilendirilmiştir. Ebeveynlerdeki risk ve korku bilinç düzeyi arttıkça çocuklar korunması ve gözetilmesi gereken bir varlığa dönüşmüştür. İyi anne baba olmak artık çocukları emniyette kalmaları için onları gözetleyerek ve onlara eşlik ederek yaşam tecrübesinden alıkoyma anlamına geliyor. Anne ve babalar kendilerini yetiştirip bu hızlı değişim karşısında ne yapacaklarını şaşırmakta ve onlar için güvenli bir ortam sağlamak için çaba gösterdiklerini ifade etmektedirler. Hatta endişe duymalarından dolayı telefon veya giyilebilir teknoloji ürünlerinden saat tercih ettikleri gözlemlenmiştir. Günümüzde insan ilişkilerinde belirsizliğin artması ebeveynlerde her an her şey olacaktı endişesi uyandırmaktadır. Buda korumacı bir tutum sergilemelerine neden olmaktadır. Katılımcılar güvenli ev imgesi ile evin dışı tehlikeli bölge olarak görmektedirler. Evin dışında olanlarda tehlikeli olarak algılanmaktadırlar. Kent yaşamı güvenli ev algısını yoğunlaştırmaktadır. Ayrıca aslında güvensizlik ile birlikte medyanın da buna zemin hazırladığı görülmektedir. Katılımcılar kitle iletişim araçları ve sosyal medyanın propagandalarının etki alanı oluşturduğunu vurgulamaktadırlar.

Dördüncü tema olarak belirlenen zamansız ebeveynlik teması araştırmamızın temelini oluşturmaktadır. Katılımcılara “*Çocuğunuz ile nasıl zaman zaman geçirmektesiniz?*” ve “*Geçirdiğiniz zamanı yeterli görüyor musunuz?*” soruları yöneltilmiştir. Günümüzde aileler fiziksel olarak bir arda ama kültürel ve duygusal olarak yalnızdırlar. Bu yalnızlık hissi çocuklarda can sıkıntısında, umutsuzluğa ve güçsüzlüğe yol açmaktadır. Sonuç olarak aynı mekânı paylaşan ama yalnız bireylerden oluşan haneye dönüşmüştür evler. Katılımcılar genel olarak fazla zaman geçiremediklerini ifade etmişlerdir. Zaman geçirememelerinin sebepleri teknoloji,

yoğun iş saatleri, günlük ev rutinleri olarak belirtilmiştir. Katılımcılar tarafından teknolojiye olan bağlılık olarak görülmüştür. Geçirilen zaman dilimi teknoloji ile geçirilmektedir. Ebeveynlik öz yeterliği, ebeveynlik için gerekli görevlerin başarılı bir şekilde tamamlanması olarak açıklanmaktadır. Ebeveynler niteliksel ve niceliksel zaman dilimi olarak özyeterliliklerinin düşük olduğunu kabul etmektedirler. Özellikle çalışan annelerin vurgulamış olduğu ev içi sorumlulukların çocukla geçirilen zamana engel olduğu yönündedir. Ailenin çocuğa hayata dair bir şeyler öğretmek için ayırdığı boş zaman, paylaşım zamanı olma niteliğini kaybetmeye başlamaktadır. Bu boş zamanlar, çocuğa ayrılamayan zamanların bedeli olarak daha çok tüketme ve eğlenceye yönelik doldurulmaya çalışılmıştır. Ayrıca ebeveynlerin rol çatışması da yaşadıkları söylemleri doğrultusunda analiz edilmiştir. Kadın katılımcılar annelik rolü ve toplumsal roller arasında problem yaşamaktadır. Ebeveynlerin genellikle karşılıklı vakit geçirdikleri zaman dilimi akşam saatleri olduğu görülmektedir. Genellikle birliktelikler karşılıklı birliktelik ile başlayıp daha sonrasında ise belirsiz birliktelik anlarında dönüşmektedir. Karşılıklı birliktelik zamanları, tüm aile bireylerinin tam katılım sağladıkları zamanlardır, belli bir konuda görüş ayrılıklarının dile getirildiği zamanlar olabildikleri gibi, kendiliğinden gelişen sohbet gibi haz verici zamanlar da olabilmektedir. Belirsiz birliktelik anları ise aile üyelerinin aynı anda aynı alanda olmaları, ama etkileşim içinde olmadıkları zamanlar olarak görülmektedir. Ailenin sahip olduğu sosyal ekonomik sermayenin önemli olduğunu belirtmişlerdir. Çalışmayan annelerin vakti varken aslında sahip olduğu şartlardan ötürü gerçekleştiremediklerini öngörmüşlerdir.

Araştırmanın bulgular kısmının ikinci bölümü çocuklar ile gerçekleştirilen görüşme analizlerini içermektedir. Çocuklarla gerçekleştirilen görüşme sonucunda 3 tema belirlenmiştir. Büyümek, çocuk olmak ve aile temaları oluşturmaktadır.

Büyümek temasında çocuklar neden büyümek istemektedirler ve büyüdüklerinde yaşamlarında nelerin değişeceğini anlamak amacıyla çocuklara “*neden büyümek istedikleri*” sorulmuştur. Genellikle çocuk katılımcılar büyümek istediklerini belirtmişlerdir. Çocuklar genel olarak hayallerini gerçekleştirmek, ödev yapmamak ve iş sahibi olmak için büyümek istediklerini ifade etmişlerdir. Ve bu cevaplar alt kategorileri oluşturmuştur. Ekonomik özgürlüklerinin olmadığı ve istediklerini alamamaktan şikâyet etmektedirler. Aynı zamanda büyüyüp ödev

yapmaktan sorumlu olmayacaklarını ifade etmişlerdir. Çocuklar meslek sahibi olmakla birlikte aslında yetişkinlerin daha özgür ve kendi kararlarını kendilerinin alması noktasını vurgulamaktadırlar. Kendilerinin karar veremediklerini, istediklerini almadıklarını belirtmektedirler. Çocuklar büyümek isterler çünkü onlar için yetişkinlik özgürlük ve bağımsızlığın ifadesidir. Çocukların yanıtları doğrultusunda büyüdüklerinde yaşamlarında nelerin değişeceği hakkında vermiş oldukları cevaplar doğrultusunda kendi kurallarını koymak, özgür olmak, okula gitmemek, araba/ev almak, istediklerinin olması gibi alt kategoriler belirlenmiştir. Bu tema bağlamında çocuk ve ebeveyn görüşleri karşılaştırıldığında ebeveynlerin çocukluk algıları duygusal bir çerçeve sunmaktadır. Fakat çocukların çocukluk algıları “yapabilirlik” üzerinden değerlendirdikleri ve geleneksel çocukluk imgesi ile küçükler olarak ifade ettikleri görülmektedir. Ayrıca ebeveynler karar verirken çocukların fikirlerine önem verdiklerini ve genellikle çocukla ilgili kararlarda çocukların fikirlerinin alındığını belirtmişlerdir. Çocuk katılımcıların çoğu ise bazen alındığını belirtmiştir. Çocuklar istedikleri olmadığında davranışsal problemlere yöneldiklerini belirtirken ebeveynler ise kriz anı olarak nitelendirmektedirler.

Çocuk olmak temasında çocukların çocukluk algıları ile çocukluğu yetişkinlik döneminden ayıran temel özelliklerin neler olduğu, aile katılım haklarının nasıl olduğu ve teknoloji ile ilişkileri açıklanmaya çalışılacaktır. Çocuklar için *çocuğun ne ifade ettiği* anlaşılmaya çalışılmıştır. Katılımcıların geneli küçük olarak tanımlamışlardır. Çocukluk ve yetişkinliğin belirgin ayrımını günlük yaşam pratiklerinden açıkladıkları görülmektedir. Genel olarak “yapabilirlikler” üzerinden karşılaştırmaktadırlar. Çocuklar günlük yaşamda var olan sorumlulukları ile yetişkinlerinkini kıyaslamaktadırlar. Oyun oynamak çocuklara özgü değil de aslında yetişkinlerinde farklı düzeyde oyunlar oynadıklarını belirtmektedirler. Oyun bağlamında çocuklar oyunu sadece çocuğa indirgerken bazı çocuklar ise yetişkinlerinde oyun oynadıklarını vurgulamaktadırlar. Katılımcıların yanıtları doğrultusunda da “istediklerinin olmaması” “fikirlerinin alınmaması” “bunu destekler niteliktedir. Çocuklar aslında küçük olmaktan ziyade büyük olmak istemektedirler. Çünkü onların anlam dünyalarında söz haklarının olmadığı başka bir ifadeyle yetişkin denetiminde geçirdikleri görülmektedir. Çocuk katılımcılar kendi hayatlarını ilgilendiren konularda pasif konumda kalmaktadırlar. Genel olarak verilen yanıtlar değerlendirildiğinde çocuklar yemek yeme, kıyafet alma

veya okul ihtiyaçlarının sorulduğunu belirtmektedirler. Ayrıca çocuk katılımcılara fikirlerinin neden sorulmadığı sorusu yöneltmiştir.

Çocukların aileye yönelik bölümün de *çocukların aile tanımlamalarını nasıl yaptıkları, bu tanımdan ne anladıkları, bu tanım içerisine kimleri dahil ettikleri ve aile içi ilişkiler ve geçirilen zaman* yer almaktadır. Günümüzde aileler fiziksel olarak bir arda ama kültürel ve duygusal olarak yalnızdırlar. Bu yalnızlık hissi çocuklarda can sıkıntısında, umutsuzluğa ve güçsüzlüğe yol açmaktadır. Bu bağlamda çocuklara ebeveynleri ile nasıl zaman geçirdikleri ve bu zaman diliminde neler yaptıkları sorulmuştur. İlk olarak çocukların aile kurumunu nasıl tanımladıkları sorulmuştur. Çocuklar cevap verirken düşünme süresi istemişlerdir. Çocuklar aileyi tanımlarken hane üyeleri ve mekânsal olarak ifade ettikleri görülmüştür. Çocuklar deneyimleri doğrultusunda açıklamaktadırlar. Çocukların yanıtları doğrultusunda tanımlamalar modern aileyi temsil eden çekirdek aileyi tanımladıkları görülmektedir. Ayrıca çocuklar hane üyeleri dışındakileri de tanımlamaya dahil ederken aslında mekânsal birlikteliği olanlar söylemlerinin birincil ögesi niteliğindedir. Çocuk katılımcılar aileyi inşa edebilmesi için gerekli olan birlikte yaşamak, grup bilinci, beraber paylaşmak gibi noktalarda değinmişlerdir. Nitekim aile ilişkileri karmaşık yapıya sahiptir. Çocuklar günlük yaşamda anne babaları ile yaşadıkları sürtüşmeleri veya kardeşleri ile olan çatışmaları ifade etmişlerdir. Çocuklara aileleri ile neler yaptıkları sorulmuş ve onlarla yeteri kadar zaman geçirip geçirmediği yöneltmiştir. Bu bağlamda genellikle verilen yanıtlar incelendiğinde sıradan zaman aktiviteleri yapıldığı görülmektedir. Yemek yapmak, yemek yeme, televizyon izlemek, dışarı çıkmak, ödev yapmak yanıtlarını vermişlerdir. Çocuklar aileleri ile ilgili neler yaptıklarını açıklarken hane üyelerinin rollerine değinmişlerdir. Genel olarak annelerin mutfakta zaman geçirdikleri babaların ise oturma odasında televizyon izlediği çocukların yanıtlarından analiz edilmiştir. Modern toplumsal yaşamda ebeveynlerin çocuklarıyla birçok nedenden dolayı daha az zaman geçirmesi çocuk ile kurulan duygusal bağ ilişkisini zarar verebilmektedir. Bireylerin yoğun çalışma saatleri ve iş dışı bazı aktiviteleri aile içi ortak zamanları kısıtlamakta, bireyler sadece akşam bir araya gelebilmektedir. Ancak akşam birlikteliğini, aile bireylerinin birlikte değerlendirmemesi durumuyla da aynı ortamda bulunan fakat iletişim kurmadan yaşayan aile kitleleri ortaya çıkmaktadır. Çocuklar ebeveynlerinin ev ve iş yoğunluklarından dolayı kendilerine

ayrılan zamanı yetersiz görmektedir. Kendileri ile geçirilecek zamanın anneleri tarafından temizlik mutfak veya iş yaşamı olarak açıklarken babalar ise teknoloji ile geçirdiklerini ifade etmişlerdir.

Çocuk katılımcıların yanıtları doğrultusunda babaların daha çok teknolojiyle zaman geçirdikleri görülmektedir. Çalışan ebeveynlerin çocukları ebeveynlerinin çalışmasından etkilenmektedirler. Aile üyelerinin birlikte geçirecekleri zaman, birbirleri arasında etkileşimi arttırmaktadır. Fakat çocukların yanıtları doğrultusunda sanal dünyada geçirilen sürenin fazla olması aile ilişkilerini etkilemekte ve çocuklarında teknolojiye yönelmesine neden olmaktadır. Katılımcıların yanıtları doğrultusunda anne yemeği hazırlarken çocuklar ise telefon veya televizyonla vakit geçirmektedirler. Baba da aynı şekilde bir teknolojik cihaz ile zaman geçirmektedir. Aile, bireyin sosyalleşmeyi öğrendiği ve deneyimlediği temel bir yapı iken televizyon ve internetin etkisiyle aynı evi paylaşan bireylerden oluşan bir topluluk haline dönüşmüştür. Böylelikle sosyal ve duygusal paylaşımların azalmasına neden olmuştur. Çocuk ve ebeveyn katılımcıların verdikleri yanıtlar doğrultusunda ailede aynı mekânda yaşamlarına rağmen, dayanışma ruhunun azaldığı görülmektedir. Aynı zamanda duygusal olarak birbirinden uzak bireyler topluluğu oluşmaktadır. Ebeveynler evi korunaklı yani güvenli ev olarak görürken aslında ailedeki teknoloji kullanımı evlerin güvenliğini yitirdiğini göstermektedir. Ebeveynler ve çocuklar birlikte kısıtlı zaman geçirdikleri yönünde yanıtlar vermişlerdir. Geçirilen süre ortak paylaşımları içeren yemek yeme, televizyon izleme gibi faaliyetler çerçevesinde açıklanmıştır. Ayrıca ebeveynlerin belirsiz birlikteliklerini çocuklarda desteklemiştir. Ebeveynlerden kadın katılımcılar toplumsal rollere değinirken çocukların birçoğu neler yaptıklarını açıklarken toplumsal cinsiyet rollerini dile getirmişlerdir. Ayrıca ebeveynler aileyi duygusal temelli açıklarken çocuklar hane veya hane üyeleri ile birlikte duygusal temelli açıklamaya çalışmışlardır. Yapılan açıklamalarda çekirdek aile tanımlaması dikkat çekmektedir. Elde edilen bulgular doğrultusunda öneriler şunlardır:

- Araştırma dahilinde araştırmalara çocukların daha sık dahil edilmesi gerektiği önerilmektedir.
- Ayrıca çocukların öz düzenleme becerileri dikkate alınarak teknoloji ile ilişkileri bağlamında nicel veya nitel çalışmalar gerçekleştirilebilir.

- Çocukluk sosyoloji literatürünü katkı sağlamak amacıyla çeşitli konularda etnografik çalışmalar yapılmalıdır.
- Örnekleme çeşitlendirerek farklı aile türlerine sahip çocuklar ile incelemeler yapılmalıdır.
- Ebeveynlere çocukların gelişimlerine göre yetkili birimler tarafından eğitimler sunulmalı.
- Çocukların birey olduğu ve hak ve sorumluluklarının olduğu dikkate alınmalıdır.

KAYNAKÇA

- Abay, Ali Rıza ve Atala Demir, Sevim, (2014), “Belli Parametrelere Göre Kuşaklararası Sosyal Değişme”, *Akademik İncelemeler Dergisi*, 9(1), 125-151.
- Şenol, Dolunay ve Taş, Seda, (2020), ”Çocukluğa Yönelik Sosyolojik Teorilerin Paradigma Düzeyinde Sınıflandırılması”, *EKEV Akademi Dergisi*, 83,185-202.
- Aşkın, Deniz, (2020), “Teknoloji Çağında Aile Olmak: Dijital Aileler, *Dijital Ebeveynlik ve Aile İçi Yabancılaşma Aile ve Sosyoloji*”, 2. Baskı, içinde (s. 192-212), Ankara, Eğitim Yayınevi.
- Avcı, Neslihan ve Pekince, Pelin, (2018), ”Çocukların Çocukluğa Bakış Açıları”, *Eğitim ve Bilim Dergisi*, s.1-25.
- Aydın, Bahtinur, (2018), *Türkiye’de Çocuk Televizyon Kanallarındaki Çizgi Filmlerin Çocukluğa Etkisi Üzerine Bir İçerik Analizi*, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir.
- Aydın, Mustafa, (2016), *Sistemik Aile Sosyolojisi*, 4. Baskı, Konya, Çizgi Kitapevi.
- Aytekin, Çiğdem, Artan, İsmihan, Kangal, Saniye, Fatma, Çalışandemir ve Özkızıklı, Sibel, (2016), “Çocukların Anne-Babalarına Yönelik Algılarının İncelenmesi”, *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*,1(38), s. 168-188.
- Bademci, Özden, (2011), “Çocuk Çalışmaları:Araştırmanın Nesnesi Değil Öznesi olarak Çocuklar”, *1. Türkiye Çocuk Hakları Kongresi Yetişkin Bildirileri-2*, s. 257-263, İstanbul, Çocuk Vakfı Yayınlar.
- Baloğlu, Uğur, (2018), ”Masumiyet Filminde Çocuk, Televizyon ve Bağlanma İlişkisi”, *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1-30.
- Baltacı, Ali, (2019), “Nitel Araştırma Süreci: Nitel Bir Araştırma Nasıl Yapılır?”, *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (AEÜSBED)*, s. 368-388.

- Bauman, Zygmunt, (2017), *Akışkan Aşk İnsan İlişkilerinin Dayanıksızlığı*, 2. Baskı, (Çev. Işık Ergüden), Alfa Yayınları.
- Bauman, Zygmunt, (2018), *Parçalanmış Hayat*, 3. Baskı, (Çev. Işık Ergüden), İstanbul, Ayrıntı Yayınları.
- Bayer, Ali, (2013), "Değişen Toplumsal Yapıda Aile", *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 4(8), 102-129.
- Bayer, Ali, (2018), "Ailede Yaşanan Anlaşmazlıklar ve Çözüm Önerileri" *Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1(2), s. 215-234.
- Beck-Gernsheim, Elisabeth, (2012), "Her şey Çocuk Sevgisinden", 1. Baskı, *Aşkın Normal Kaosu*, içinde, (s. 201-274), Ankara, İmge Kitapevi.
- Berg, Bruce L ve Lune, Howard, (2019), *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, 9. Basım, Konya, Eğitim Yayıncılık.
- Birekul, Mehmet, (2016), "Aile-Toplum İlişkisi", *Sistemik Aile Sosyolojisi*, 3. Baskı, içinde (s. 271-285), İstanbul, Çizgi Kitapevi.
- Bumin, Kürşat, (2013), *Batı'da Devlet ve Çocuk*, İstanbul, 1. Basım, Çizgi Kitapevi.
- Canatan, Kadir, (2011), *Aile Sosyolojisi*, 2. Baskı, İstanbul , Açılım Kitap .
- Carsaro, William, (2011), *"The Sociologist of Childhood"* Colifornia, Sage Publications.
- Çoştı, Yakup, (2009), "Toplumsallaşma Kavramı Üzerine Sosyolojik Bir Değerlendirme", *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 9/2, 117-140
- Dalfidan, Fazilet, (2019), "Çocukların Yoksullukla Baş Etme Stratejilerinin Yeni Çocukluk Sosyolojisi Bağlamında İncelenmesi: İstanbul Örneği", İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.

- Demez, Gönül, (2011), "Toplumsal Etkileşim ve Dayanışma Biçimi Olarak Akrabalık ve Yakın İlişkiler", *Değişen Toplumda Değişen Aile*, 2. Baskı, içinde (s.92-112), Ankara, Siyasal Yayınlar
- Demir, Esra, (2022), "Tek Ebeveynli Ailede Çocuk ve Çocukluk Algısı: Antalya'daki Kadın Ebeveynler Üzerine Nitel Bir Çalışma", Dülupınar Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Fakültesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kütahya.
- Doğan, İsmail, (2000), *Akıllı Küçük Çocuk Kültürü ve Çocuk Hakları Üzerine SosyoKültürel Bir İnceleme*, 1. Basım, İstanbul, Sistem Yayıncılık.
- Dönmez, Derya, (2019), "Yeni Nesil Ebeveynlik ve Sosyal Medya Bağlamında Blogger Anneler", İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Duman, M.Zeki, (2012), "Aile Kurumu Üzerine Tarihsel Bir Okuma Girişimi ve Muhafazakar İdeolojinin Aileye Bakışı", *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 1(4), 19-51.
- Dursun, Cansu, (2019), "Ebeveyn Çocuk İlişkisinin Değişen Yüzü: "Proje Çocuk" Kavramına Sosyolojik Bakış", 9. Ulusal Sosyoloji Kongresi.
- Dündar, Özge, (2016), "Değişen ve Değiş(e)meyen Yönleriyle Aile: Yapısı, Türleri, İşlevleri", (Ed.Nurşen Adak), *Değişen Toplumda Değişen Aile* içinde (s. 39-63), Ankara, Siyasal Kitapevi.
- Ecevit, Yıldız, (2012), "Aile, Kadın ve Devlet İlişkilerinin Değerlendirilmesinde Klasik ve Yeni Yaklaşımlar", *Kadın Araştırma Dergisi*, s. 9-34.
- Ekici, Fatma Yaşar, (2014), "Türk Aile Yapısının Değişim ve Dönüşümü ve Bu Değişim ve Dönüşüme Etki eden Unsurların Değerlendirilmesi", *International Journal of Social Science*, s. 209-224.
- Elkind, David, (1999), "Çocuk ve Toplum Gelişim ve Eğitim Üzerine Denemeler". Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi.

- Elkind, David, (2001), “Değişen Dünyada Çocuk Yetiştirme ve Eğitim”, *Dünyada ve Türkiye’de Değişen Çocukluk*, Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Eraslan, Levent, (2015), *Farklı Perspektiflerden Çocukluk ve Sosyolojisine Giriş*, (s. 14-37), 1. Baskı, Ankara, Vize Yayıncılık.
- Erdoğan, N. Işıkoğlu, (2019), ”Dijital Oyun Popüler mi? Ebeveynlerin Çocukları için Oyun Tercihlerinin İncelenmesi”, *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 46/46, s. 1-17.
- Erdoğan, Türkan, Vakıf, Bilge, (2020),”Çocukluk Sosyolojisinin Tarihsel Gelişimi ve Kuramsal Temelleri”, *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 44, 461-486.
- Ersöz, Aysel, (2022), ”Dünden Bugüne Türkiye’de Çocukluğun Değeri”, *Değer Çalışmaları 2* (s. 126-142), Ankara, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi TODAİE Yayınevi.
- Eyce, Berrin, (2000), “Tarihten Günümüze Türk Aile Yapısı”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, s. 223-243.
- Şahin, Fatma, Tezel, (2017),”Babaların Çocuklarıyla Vakit Geçirme Durumlarına İlişkin Görüşlerinin İncelenmesi”, *GEFAD / GUJGEF*, 319-343.
- Furedi, Frank, (2001),”*Korku Kültürü Risk Alamamanın Riskleri*”, (Çev. Barış Yıldırım), İstanbul, Ayrıntı Yayınları.
- Furedi, Frank, (2013), *Paronayak Anne-Babalık*, (Çev. Arzu Tüfekçi), İstanbul, İz Yayıncılık.
- Gander, Mary J. ve Gardiner, Harry W. , (2004), *Çocuk ve Ergen Gelişimi*, 5. Baskı, (Çev. Bekir Onur), Ankara, İmge Kitapevi.
- Gençtan, Engin, (2021), *İnsan Olmak*, 23. Basım, İstanbul, Metis Yayınları.

- Gezer Şen, Burcu,(2011), “Çocukluk Sosyolojisi Bağlamında Ailelerin Çocuklara Bakış Açılarının Değerlendirilmesi(Elazığ İli Örneği)”, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Elazığ.
- Giddens, Anthony, (2012), *Sosyoloji*, 1. Baskı, (Çev. Cemal Güzel), İstanbul, Kırmızı Yayınları.
- Giddens, Anthony, (2018), *Mahremiyetin Dönüşümü*, 1. Basım, (Çev. İdris Şahin), Ayrıntı Yayınları.
- Güçlü, Sevinç, (2016), ”Çocukluk ve Çocukluğun Sosyolojisi Bağlamında Çocuk Hakları”, *Sosyoloji Dergisi*, Armağan sayısı, 1-22.
- Gülarıslan, Aşina, (2011), ”Tüketici Olarak Çocuk ve Ailenin Satın Alma Kararlarına Etkisi”, *Selçuk İletişim Dergisi*, 126-137.
- Güleç, Vusula, (2018), ”Aile ilişkilerinin Sosyal Medya İle Çöküşü”, *Yeni Medya Elektronik Dergi*, 105-120.
- Güler, Seda, (2008), ”Ailede Çocuğun Sosyalleşmesi”, Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Endüstrisi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale.
- Günaydın, Fatih, (2021), ”Türkiye’de Televizyonun Aile Değerleri Üzerine Etkisi (Ordu Örneği)”, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Samsun.
- Gürdal, Ayça, Demir, (2004), ”Türkiye’de Çocukluğun Değişimi Çocuk İmgesinin Doğan Kardeşler Dergisi Üzerinden Okunması” Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.
- Gürdal, Ayça, Demir, (2013), ”Sosyolojinin İhmal Edilen Kategorisi Çocuklar Üzerinden Çocukluk Sosyolojisine ve Sosyolojiye Bakmak” *İş, Güç" Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*, 15(4), 1-26.
- Hallaç, Saliha ve Öz, Fatma ,(2014), ”Aile Kavramına Kuramsal Bir Bakış”, *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, s. 142-153.

Heywood, Colin, (2003), *Baba Bana Top At! Batıda Çocukluğun Tarihi*, 1. Basım (Çev.Esin Hoşsucu), İstanbul, Kitap Yayınevi.

Holt, John, (2000), *Çocukluktan Kaçış*, 1. Basım, (Çev.Cihan Aksoy), İstanbul, Beyaz Yayınları.

İçli, Gönül, (1997), “Aile Araştırmalarında Yöntem ve Yaklaşım”, *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, s. 59-68.

İnal, Kemal, (2009), “Türkiye’de Çocukluk: Nereye!”, *Çocuk ve Medya*, 5. Baskı, içinde (s. 13-51), Ankara, Nobel Yayın Dağıtım.

İnal, Kemal, (2014), *Çocuk ve Demokrasi*, 1. Basım, İstanbul, Ayrıntı Yayınları.

İrdem, İlknur Budak, (2019), “İlkokul Ders Kitaplarında Çocukluk Anlayışı”, Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir.

James, Allison, (2001), “Yeni’ Çocuk Sosyolojisinde Sorular, Bakış Açıları ve Uygulamalar”, *Dünya ve Türkiye’de Değişen Çocukluk* içinde (s. 27-36), Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi.

Kağıtçıbaşı, Çiğdem, (2017), Çocuğun Değeri Ve Aile Değişimi: Türkiye’den Otuz Yıllık Bir Portre, *Sosyoloji Dergisi*, s. 77-101.

Kankurdan, Şeyda, (2020), “Ebeveynliğin Dönüşümü ve Paronayak Ebeveynliğin Sosyo -Kültürel Temelleri”, Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Aydın.

Karabıyık, Muhammed Sinan, (2018), “Bir Çocukluk Sosyolojisi Araştırması: Koruma Altındaki Çocukların Çocukluk Deneyimleri”, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.

Karabıyık, Muhammed Sinan, (2019), “Yeni Sosyolojilere Doğru İmkan Ve Fırsatlar Bir Disiplin Olarak Çocukluk Sosyolojisi”, *Çocuk ve Medeniyet*, s. 163-178.

Karataş, Kasım, (2001), “Toplumsal Değişme ve Aile”, *Toplum ve Sosyal Hizmet*, s. 89-98.

Karataş, Zeki, (2015), ”Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri”, *Manevi Temelli Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 1(1).

Karatay, Abdullah, Semerci, Pınar, Müderrisoğlu, Serra, Akkan, Başak Ekim , Kılıç, Zeynep, Oy, Burcu ve Uran, Şaylan (2012), *Eşitsiz Bir Toplumda Çocukluk*, İstanbul, Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Kılınç, Zeynep Nur, (2018), “*Tüketim Toplumu ve Değişen Çocukluk*”, İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Malatya.

Koçak, Muhammed Furkan,(2022), “*Liseli Gençlerin İzlediği Popüler Dizlerde Aile İmajı: Sakarya Örneği*”, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya.

Koyuncu, Fatma, (2019), ”*Çocukluk Sosyolojisi Kapsamında Farklı Çocukluk Deneyimleri*”, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi , Konya.

Köse, Begüm, (2016), “Geçmişten Günümüze Aile” , *Değişen Toplumda Değişen Aile*, içinde (s. 15-37), Ankara, Siyasal Kitap Evi.

Mangır, Mine ve Aral, Neriman, (1990), *Türk Ailesi ve Çocuk Eğitimi*, Ankara, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Ofset Basım Ünitesi.

Marshall, Gordon, (1999), *Sosyoloji Sözlüğü*, (Çev. Osman Akınhay ve Derya Kömürcü) , 4. Basım, Ankara, Bilim ve Sanat Yayınları.

Mayall, Berry, (2019), *Çocukluk Sosyolojisinin Tarihi*, 1. Basım, (Çev.Özlem Ördem), Adana, Karahan Kitapevi.

Michael Wyness, Harrison, Lisa ve Buchanan, Lan, (2004), *Childhood, Politics and Ambiguity: Towards an Agenda for Children’s Political Inclusion*, 38(1).

- Nacak, İbrahim, Karaaslan, Faruk, (2016), "Ailenin Yapısı: Bir Sistem Olarak Aile", *Sistemlik Aile Sosyolojisi*, 1. Basım, içinde (s. 121-135), İstanbul, Çizgi Kitapevi.
- Onur, Bekir, (2005), *Türkiye'de Çocukluğun Tarihi*, 1.Basım, Ankara, İmge Kitapevi.
- Onur, Bekir, (2007), *Çocuk Tarih ve Toplum*, 1. Basım, Ankara, İmge KitapEvi.
- Onur, Bekir, (2019), *Değişen Çağ Değişen Çocukluk*, 1. Basım, Ankara, İmge Kitapevi.
- Ördem, Özlem Aydoğmuş, (2020), *Çocukluk Sosyolojisi*, 1. Basım, İstanbul, Çizgi Kitapevi.
- Özen, Sevinç, (1992), Mübadele ve Çatışma Kuramlarında Aile, *DergiPark Akademi*, s. 117-129.
- Özkonuk, Burcu, (2019), "Çocukluk Sosyolojisi Bağlamında Çocuk Özneler İçin Youtuber Olmak Üzerine Bir İnceleme" Adnan Menders Üniversitesi ,Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Aydın.
- Öztan, Güven Gürkan, (2009), *Türkiye'de Çocukluğun Politik İnşası*, 1. Basım, İstanbul, Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Öztürk, Hatice Karakuş, (2017), "Çocukluğun Tarihsel Gelişimi Üzerine Düşünceler", *İğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, s. 253-276.
- Özyurt, Cevat ,(2011), "Çocukluk Sosyolojisi: Bir Giriş Denemesi", *Aile Sosyolojisi*, 2. Baskı, (s. 155-18), İstanbul, Açılım Kitap.
- Palmer, Sue, (2010), *Zehirlenen Çocukluk*, 1. Baskı, (Çev.Özge Çağlar Aksoy), İstanbul, İletişim Yayınları.
- Pehlivan, Oğuzhan, (2017). "Aile Tanımı ve İlişkilerinin Toplumsal Olarak İnşası", Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara.

Postman, Neil, (1995), *Çocukluğun Yok Oluşu*, 1. Basım, (Çev. Kemal İnal), Ankara, İmge Kitapevi Yayınları.

Riesman, David, (2019), *Yalnız Kalabalık*, 2. Baskı, (Çev.Yeşim Erdem), Ankara, Heretik Basın Yayın.

Rousseau, Jean-Jacques, (1941), *Emilé Ya Da Eğitim Üzerine*, 17. Basım, (Çev.Yaşar Avunç), İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Sarıkaya, Melike, (2019), “Çocuk Yetiştirme Değerlerine İlişkin Ebeveyn ve Ergen Görüşleri”, Sabahattin Zaim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul

Sayın, Önal, (1994), *Sosyolojiye Giriş*, İzmir, Üniversite Kitapları.

Sayın, Önal, (2020), *Aile Sosyolojisi*, Ankara, Doğu Batı Yayınları.

Senett, Richard, (2013), *Kamusal Alanın Çöküşü*, (Çev.Serpil Durak & Abdullah Yılmaz), İstanbul, Ayrıntı Yayınları.

Skivenes, M., & Strandbu, A.,(2016), A Child Perspective and Children's Participation, *Children, Youth and Environments*, s. 10-27.

Slater, Don (2014), *Kamusal/ Özel, Temel Sosyolojik Dikotomiler*, (Çev. İhsan Çapcıoğlu), Ankara, Atıf Yayıncılık.

Sormaz, Fulya, (2010), “Çocukluk İmgesi Oyun ve Oyuncak; Sosyal Kültürel Bir Analiz”, Dülüpınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kütahya.

Stearns, Peter N., (2018), *Çocukluğun Tarihi*, 1. Basım, (Çev. Hilal Dikmen, & Büşra Uçar), İstanbul, Dedalus Kitap.

Şirin, Mustafa Ruhi, (2006), *Dersimiz Çocuk*, İstanbul, İz Yayıncılık.

Tan, Mine, (1997), “Çocukluğun Tarihi Araştırmalarında Sözlü Tarih Yaklaşımı ve Sözlü Tarihte Bir Çocuk”, *Çocuk Kültürü 1. Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi*

Bildirileri, (s. 31-56), Ankara, Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma Uygulama Merkezi Yayınları.

Tap, Gülsüm Ersöz, (2020), “*Ebeveynlerin Çocuk Yetiştirme Tutum ve Davranışları ile İlkokul Çağındaki Çocukların Sosyalleşmesi Arasındaki İlişki (Tarsus Örneği)*”, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta.

Taş,Seda,(2020), “*9-14 Yaş Arası Çocukların Tüketici Bireyler Olarak Sosyalleşmeleri*”, Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Kırıkkale.

Tezcan, Mahmut, (2012), *Çocukluk Sosyolojisi*, 2. Basım, Ankara, Anı Yayıncılık.

Tunca, Tuğçe,(2016), Türkiye’de Değişen Aile ve Çocuğa Yüklenen Anlamlar, *Değişen Toplumda Değişen Aile*, içinde (s. 163-173), Ankara, Siyasal Kitapevi.

Turner, Bryan S., (2015), *Klasik Sosyoloji*, (Çev. İdil Çetin), İstanbul, İletişim Yayınları.

Türkoğlu, Bengü, Çeliköz, Nadir, ve Uslu, Mustafa, (2013), “3-6 Yaş Aralığında Çocuğu Olan Babaların Nitelikli Zaman Algılarına Dair Görüşleri”, *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 2(2), s. 54-71.

Twenge, Jean M. ,(2013), *Ben Nesli*, 7. Basım, İstanbul, Kaknüs Yayınları.

Uğur, Sinem, (2018), “Geçmişten Günümüze Şekillenen Çocukluk Algısı ve Çocuk Yetiştirme Pratikleri”, *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi* , s. 227-247.

Uğur, Zeynep, Yıldız, Emre ve Yüksel Doğan, Raziye, (2023), “Türkiye’de Çalışan Kadınların Küçük Çocuklarına Kim Bakıyor? “, *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 23(58), s. 93-128.

- Ün, Burcu, (2021), ”Ebeveynlerin Çocuk Kavramına Yükledikleri Anlamlar Bağlamında Çocuk Haklarına Yönelik Tutumları ve Çocuklarının Öz Düzenleme Beceri Düzeyleri”, Aydın Adnan Menders Üniversitesi , Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Aydın.
- Üzümcü, Hamide Elif, (2017), “Ebeveynlerin Çocuklarının Boş Zamanlarını Organize Etme Tutumları Üzerine Sosyolojik Bir İnceleme: İstanbulda Bir Saha Çalışması”, Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir.
- Vakıf, Bilge, (2018),”Günümüz Türkiye'sinde Toplumsal Değişme Üzerinden Yeni Çocukluk ve Yeni Ebeveynlik Biçimleri”, Dülüpınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kütahya.
- Vatandaş, Celalettin, (2011), *Sekam Araştırması Bağlamında Türkiye'de Aile Yapısı ve Problemleri*, (s. 49-102), İstanbul.
- Wallace, Ruth A. ve Wolf, Alison, (2015), *Çağdaş Sosyoloji Kuramları*, 6. Basım, Ankara, Doğu Batı Yayınları.
- Yalçın, Özge, (2020), “Tüketim Kültürü İdeolojisinin Hegemonyası Altındaki Yeni Çocukluk Kavramı”, Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli.
- Yıldırım, Ergün, (2011), Aile ve Evlilik Türleri, *Aile Sosyolojisi*, içinde (s. 65-80), İstanbul, Açılım Kitap.
- Yörükoğlu, Atalay, (2007), *Değişen Toplumda Aile ve Çocuk*, 7. Basım, İstanbul, Özgür Yayınları.
- Zencirkıran, Mehmet, (2020), *Sosyoloji*, 7. Basım, Bursa, Dora Yayınevi.
- Zeypak, Burcu Dünder, (2021), “21. Yy Türkiye'sin'de Çocuk ve Çocukluk Algısı”, Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Antalya.

Zorbaz, Selen Demirtaş, (2018), “Ebeveyn Özyetkinliğinin Yordayıcısı Olarak Ebeveyn – Çocuk İlişkisi”, *Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, s. 144-15.

